

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

Ústav dějin křesťanského umění

Teologické nauky

Martin Hausner

HISTORIE FARNOSTI V MOSTĚ

V LETECH 1945–1990

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Tomáš Petráček Ph.D., Th.D.

PRAHA 2010

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a v seznamu pramenů a literatury uvedl veškeré informační zdroje, které jsem použil. Dále prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného akademického titulu. Tato práce obsahuje 229 867 znaků včetně poznámek pod čarou a vysvětlivek.

V Mostě dne

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych chtěl vyjádřit svůj dík vedoucímu bakalářské práce PhDr. Tomáši Petráčkovi PhD., z Katolické teologické fakulty University Karlovy v Praze za jeho odborné vedení, cenné rady a pochopení, se kterým pohotově reagoval, kdykoliv jsem se na něj obrátil.

Zároveň chci poděkovat mosteckému děkanu P. Josefu Hurtovi, který mi se zájmem a s osobním nasazením byl nápomocen při vyhledávání možných pramenů, z farního archivu.

Dále můj dík patří všem, kteří byli ochotni podělit se se mnou o své paměti a dali mi tak podklady pro tuto práci bez nichž bych ji nemohl v tomto rozsahu napsat.

V neposlední řadě bych rád poděkoval své rodině, která mi nechala dostatek prostoru k mému bádání a za podnětné připomínky.

OBSAH

1	Úvod	7
1.1	Popis nejdůležitějších pramenů a literatury	9
1.2	Popis pramenů	9
1.3	Literatura	10
1.4	Seznámení s mosteckou farností.....	12
2	Úvod do historie mostecké farnosti	12
2.1	Mostecká farnost ve středověku	12
2.2	Novodobé dějiny	13
2.3	Náboženské poměry v Mostě před 2. světovou válkou	14
2.4	Mostecko v době války.....	15
3	Konec druhé světové války	16
3.1	Postup Rudé armády v květnu 1945	16
3.2	Osvobození města Mostu	17
4	Poválečné události	18
4.1	Situace ve městě v květnu 1945	18
4.2	Revoluční gardy.....	19
4.3	Dopad květnových událostí roku 1945 na německé obyvatelstvo	20
5	Odsun obyvatelstva německé národnosti	21
5.1	Příprava odsunu	21
5.2	Evakuace německého obyvatelstva	22
5.3	Loučení německého obyvatelstva s domovem	22
5.4	Odchod do tábora	23
5.5	Pastorační situace v internačních táborech.....	23
5.6	Transport do Německa	24
5.7	Důsledky násilnosti při odsunu	24
5.8	Mravní aspekt odsunu.....	25
6	Poválečné pohraničí.....	25
6.1	Novoosídlenectví	25
6.2	Svízelná pastorační situace v poválečném pohraničí po roce 1945.....	26
7	Roky 1945–1948	28
7.1	Národní oslava jubilea sv. Vojtěcha	28
7.2	Ostatky sv. Vojtěcha v Mostě.....	28
7.3	Situace v litoměřické diecézi 1947	29
7.4	Politické změny v roce 1948	31
7.5	Události v mostecké farnosti v letech 1945–1948.....	32
8	Roky 1949–1953	33
8.1	Státní církevní politika	33
8.2	Situace církve v Československu	34
8.3	Situace v litoměřické diecézi.....	34

8.4	Četba pastýřského listu	36
8.5	Zavedení státních matrik a sňatků	36
8.6	Kněžské sliby věrnosti republice	37
8.7	Mírové konference	37
8.8	Působení řeholních řádů v Mostě	38
8.8.1	Působení řádu křížovníků	38
8.8.2	Působení řádu minoritů	39
8.8.3	Působení řádu kapucínů	40
8.8.4	Působení řádu karmelitek Božského Srdce Ježíšova	43
8.8.5	Působení řádu milosrdných sester sv. Kříže	44
8.9	Akce K	45
8.9.1	Okolnosti akce K	45
8.9.2	Průběh akce K	46
8.10	Mírový sjezd katolického duchovenstva	47
8.11	Události v mostecké farnosti v letech 1949–1953	48
9	Roky 1954–1960	51
9.1	Situace litoměřického biskupa	51
9.2	Pronájem komendy	51
9.3	Události v mostecké farnosti v letech 1954–1960	52
10	Roky 1961–1970	55
10.1	Ohlas II. vatikánského koncilu mezi duchovními a farníky	55
10.2	Plánovaný zánik města	56
10.3	Pražské jaro	57
10.4	Události ve farnosti	57
10.5	Návrat biskupa Trochty do diecéze	58
10.6	Pastorační situace v litoměřické diecézi v roce 1968	58
10.7	Mostecká farnost a její chrámy	59
10.8	Poslední mše svatá ve starém Mostě	60
10.9	Farnost bez chrámu	60
11	Roky 1971–1980	60
11.1	Nové útrapy litoměřického biskupa	60
11.2	Události ve farnosti	61
11.3	Bohoslužby ve farní budově	62
12	Roky 1981–1990	64
12.1	Cesta k politickým a společenským změnám	64
12.2	Události v Litoměřické diecézi	65
12.3	Stavba nového kostela sv. Václava	65
12.4	Význam nového kostela pro farnost	67
12.5	Obnova svobody církve	69
12.6	Polistopadové události v Mostě	69

12.7	Události ve farnosti.....	70
13	Osudy Kostelů mostecké farnosti.....	71
13.1	Děkanský kostel.....	71
13.1.1	Historie děkanského kostela.....	71
13.1.2	Stěhování děkanského kostela.....	73
13.1.3	Děkanský kostel po přesunu.....	75
13.1.4	Vyvlastnění děkanského kostela.....	76
13.1.5	Otevření děkanského kostela veřejnosti.....	77
13.1.6	Obnova děkanského kostela.....	78
13.1.7	Svěcení obnoveného děkanského kostela.....	79
13.2	Řádové kostely ve starém Mostě.....	80
13.2.1	Kostel sv. Václava při křížovnické komendě.....	80
13.2.2	Kostel sv. Františka serafínského při minoritském klášteře.....	81
13.2.3	Kostel Nanebevzetí Panny Marie při klášteře kapucínů.....	83
13.3	Ostatní kostely ve farnosti.....	85
13.3.1	Kostel Narození Páně.....	85
13.3.2	Kostel sv. Ducha.....	87
14	Přehled kněží působících v Mostě v letech 1945–1990.....	90
14.1	Klášter minoritů 1945–1950.....	90
14.2	Klášter kapucínů 1945–1950.....	90
14.3	Duchovní správa u sv. Václava 1945–1955.....	91
	<i>P. Rudolf Čapek O. Cruc.</i> , komandér a senior řádu Křížovníků.....	91
14.4	Duchovní správa děkanského úřadu.....	92
14.5	Kaplani děkanského úřadu v letech 1945–1990.....	94
15	Závěr.....	97
16	RESUMÉ.....	99
16.1	České resumé:.....	99
	Klíčová slova:	99
	Historie, církev, farnost, kostely, kněží.....	99
16.2	Anglické resumé:.....	99
	History of the Parish in Most in the years 1945–1990.....	99
17	Použité zkratky.....	101
18	SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY.....	102
18.1	PRAMENY:.....	102
18.1.1	Archiv Římskokatolické farnosti v Mostě:.....	102
18.1.2	Státní oblastní archiv v Mostě.....	102
18.1.3	Internetové zdroje.....	103
18.1.4	Interview.....	104
18.2	LITERATURA:.....	104

1 Úvod

Téma své diplomové práce jsem si vybral hned z několika důvodů. Prvním důvodem je to, že spádově do této farnosti patřím a v době své civilní služby v devadesátých letech, jsem její život, radosti i starosti prožíval v nejtěsnější blízkosti. V této době jsem pociťoval, jak na farnost stále doléhají dozvuky a stíny událostí z její předchozí historie. Mám na mysli hlavně dědictví doby minulé a také díla a pověst duchovních, kteří zde v oné době působili.

Dějiny farnosti nejsou jen dějinami kostelů a farních budov, ani jen mapováním posloupnosti působících duchovních nebo jejich pastoračního díla. Nevystihli bychom je ani pouhou historií obce či města, ani výčtem událostí doby. Nevystačíme si ani se samotným popisem okolností, které se dotýkaly tím či oním způsobem života farníků v církvi i mimo ni. Dějiny farnosti jsou pestrou mozaikou složenou ze všech těchto prvků, které se vzájemně prolínají, ovlivňují a doplňují.

Cílem této práce je popsání dějin mostecké farnosti v letech 1945–1990. Sledované období zahrnuje několik důležitých zlomových událostí a nejedná se pouze o celospolečenskou politickou a ideologickou změnu na celostátní úrovni. Pro město Most a celé jeho okolí je pro toto období charakteristická, a do té doby nikde jinde u nás nevídaná, velká proměna krajiny, města, skladby i životů obyvatel. Ve sledovaném období, které zahrnuje 45 let, farnost prošla obdobím od jedné končící totality, přes kratičký úsek svobody k totalitě druhé. V důsledku válečných a poválečných událostí dochází téměř ke kompletní výměně obyvatelstva a tedy i farníků a duchovenstva v místě i okolí. Dosavadní historické město ustupuje v tomto období těžbě a současně vzniká v duchu komunistické ideologie na zelené louce město nové. Farnost v tomto období nejen přichází o všechny své kostely, ale také buduje kostel nový. V roce 1990 pak farnost stojí po předešlých těžkých zkouškách na prahu svobody a v tomto momentu je zakončena i tato práce.

Dříve než jsem přistoupil k vlastnímu zpracování zvoleného tématu, pokládal jsem za dobré a také za důležité alespoň v několika stručných kapitolách připomenout a přiblížit některé klíčové momenty z dlouhých dějin mostecké farnosti od mlhavého počátku až do období druhé světové války. Vlastní práce začíná osvobozením Mostu, následuje odsun německého obyvatelstva, osídlování pohraničí, události padesátých let, likvidace starého Mostu a stěhování děkanského kostela. Další významnou kapitolou v novodobých dějinách mostecké farnosti je nepochybně výstavba nového kostela sv. Václava. Jen na okraj jsou na závěr práce v přehledu zmíněni také jednotliví duchovní, kteří ve farnosti buď působili nebo měli na život farnosti určitý vliv. Práce zahrnuje také události kolem roku 1989 a je

zakončena rokem 1990. Pro lepší pochopení farní historie v kontextu doby uvádím i církevní a všeobecné dějinné údaje celostátního charakteru.

Fenomén likvidace starého Mostu činí novodobé dějiny této farnosti natolik složitými, že je nelze jednoduše chronologicky uspořádat a popsat tak, aby pro čtenáře neznalého místních poměrů a anomálií zůstaly přehledné a srozumitelné. Proto jsem se rozhodl tuto práci uspořádat jak podle chronologické posloupnosti událostí, tak i způsobem volných tematických celků, zasazených do určitého časového rámce. Tyto celky ne vždy navazují jedna na druhou už proto, že z výše uvedeného důvodu (likvidace města) často už žádné pokračování v dalším časovém úseku není. Jednotlivé kapitoly jsou zasazeny do určitého dějinného období a třeba jej i částečně přesahují. Z důvodu celistvého zpracování jsem se snažil dané téma jednotlivých celků vyčerpat a v případě potřeby se k němu v následujícím časovém úseku vracím už jen heslovitě, aby nedocházelo k tematickým duplicitám.

Jelikož se touto tematikou v dané farnosti ve větším rozsahu dosud nikdo soustavně nezabýval, bylo k vypracování práce zapotřebí sehnat, utřídit, zhodnotit a zpracovat materiály různorodého charakteru, které se vytyčeného tématu nějak dotýkají. Bylo třeba najít a oslovit důvěryhodné svědky, o jejichž svědectví by se dalo opřít, protože úřední záznamy jsou často až příliš strohé. Z takto získaných informací jsem postupně začal skládat pestrou mozaiku událostí a výsledkem je tato práce. Mým přáním je, aby práce přispěla ke zdokumentování onoho období a posloužila i případným dalším badatelům či zájemcům.

1.1 Popis nejdůležitějších pramenů a literatury

Zevrubné a souborné zpracování tématu historie mostecké farnosti, ve které by byly zohledněny různé aspekty dějin a života farnosti, nebylo dosud nikým zpracováno a publikováno. Pro zpracování své práce jsem použil jak publikovanou literaturu místního, regionálního i celostátního význam, tak i dosud nepublikované zdroje převážně z farního archivu děkanského úřadu v Mostě. Protože dostupné informace byly nezdědka velice kusé, rozhodl jsem se je doplnit o informace dostupné po internetu a také výpověďmi věrohodných pamětníků a svědků.

1.2 Popis pramenů

Základním zdrojem informací pro tuto práci pro mě byl farní archiv děkanského úřadu v Mostě. Hlavním pramenem, ze kterého jsem čerpal, byla kniha farní kroniky od sv. Václava v Mostě, která nese název Gedenkbuch. Tato kniha má pevnou vazbu a tvrdé desky o rozměrech cca 35 x 50 cm. Byla založena 11. listopadu roku 1940 a prvních osmnáct stránek do května roku 1945 je vedeno v německém jazyce. Dalších 55 stran od května roku 1945 až do roku 1977 je vedeno v jazyce českém. Zápisy nejsou vždy pravidelné ani chronologicky správně řazené. Jsou psány ne příliš úhledným rukopisem a proto často obtížně čitelné a místy i nečitelné. Pisatelé se nepodepisovali a zpravidla o sobě psali ve třetí osobě. Této zásady se však nedrželí vždy a nebylo proto příliš obtížné identifikovat pisatele s konkrétními duchovními správci, kteří zde působili. Větší část knihy zůstala nepopsána, popsané listy jsou očíslovány. Většina zápisů se týká průběhu liturgického roku a důležitých okamžiků v životě farnosti, jako třeba májové pobožnosti, oslavy prvního svatého přijímání, poutní mše, opravy kostela, oslavy životních jubileí duchovních aj. Najdeme zde také údaje o zimních a letních teplotách, o počasí, o epidemiích, pohromách atd. V knize je vloženo několik dokumentů (výstřižek z novin, parte, úřední vyhláška) a vlepeno několik dokumentačních fotografií (snímky kostela a z 1. sv. přijímání). Události celospolečenského významu jsou zmiňovány jen okrajově. Poslední zápis je z roku 1977 a týká se oznámení o tom, že pokračování kroniky je vedeno v pamětní knize děkanského úřadu v Mostě. Ta však nebyla na děkanství ani v archivu nalezena.

Dalším cenným zdrojem informací o životě farnosti byly ohláškové knihy mostecké farnosti. Jeden díl ohláškové knihy od sv. Václava v Mostě vedený v českém jazyce zahrnuje roky 1929–1938, který pokračuje léty od 1953–1954 a dvě mladší ohláškové knihy děkanského úřadu zahrnující období od 10. července 1977 do 21. října 2001. Tyto knihy mají současný běžný rozměr cca 22 x 27 cm a jsou psány výhradně v českém jazyce.

Informace obsažené v těchto knihách se týkají především bohoslužebného života farnosti a souvisejících oblastí. Dovídáme se zde především o pořádku bohoslužeb a jeho změnách, o udílení svátostí, o příchodu a odchodu duchovních, o poutích, sbírkách, brigádách a opravách kostelů. Někdy zde najdeme i údaje o kázání, napomenutí věřících a údaje o počtu účastníků při bohoslužbách v jednotlivých kostelích.

Dále bylo třeba prostudovat ve farním archivu značné množství neuspořádaného listinného materiálu. Jednalo se především o celé ročníky konzistorních věstníků a oběžníků, stavební dokumentaci k budování nového kostela, záznamy jednání se světskými i církevními orgány a několik složek sebraného rozličného materiálu (výstřižky, fotografie, plánky, zápisky), týkajícího se historie mostecké farnosti.

Ke své práci jsem hledal informace také v Oblastním muzeu v Mostě. Zde jsem našel sice spoustu zajímavých, ale k časovému vymezení této práce nevztahujících se informací z dějin města i okolí.

Při hledání informací jsem nemohl pominout také místní Státní oblastní archiv v Mostě. Zde jsem prohlédl a prostudoval značné množství uspořádaného i neuspořádaného materiálu, týkajícího se především státního dozoru nad církvemi. Byly to především záznamy z fondu okresního církevního tajemníka jako třeba sledování religiozity, pravidelná měsíční hlášení OCT, záznamy jednání s duchovními, záznamy ze schůzí, smlouvy o využívání církevních budov, záznamy jednání OCT s jinými institucemi. Dále jsem zde našel vhodný materiál, který dokumentoval osud církevních budov po jejich zestátnění po roce 1950 a pak také autentické dokumenty k likvidaci starého města.

Stranou jsem neopoměl ani vhodné informace vyskytující se v místním tisku, zvláště pak z článků kronikářky Petry Trojanové v Mosteckých listech. Dále pak jsem použil informace z několika internetových zdrojů, například stránky mostecké farnosti aj.

1.3 Literatura

Odborná literatura regionálního charakteru se stala dalším bohatým zdrojem informací pro zpracování této práce. Byly to především knihy Libuše Pokorné, *Knihy o Mostecku a Osud Mostecka*, vydané Městským muzeem v Mostě. Tyto knihy pojednávají o dějinách města od samého počátku až do vydání příslušné knihy. V jednotlivých celcích pojednávají o historii města a okolí, o kultuře, uměleckých památkách a proměnách krajiny.

Pro studium a popis politických a společenských změn v konkrétním místě jsem použil knihy vydané Městským úřadem v Mostě, *Most 1932–1982, Správa města Mostu v průběhu staletí; obě od kolektivu autorů*. V těchto knihách je zevrubně popsán národnostní, sociální a třídní boj na Mostecku a proměny městské a státní správy.

Pro zpracování tématu děkanského kostela jsem použil knihu Heide Mannlové-Rakové, *Kulturní památka Most*, vydanou Památkovým ústavem v Ústí nad Labem a knihu

Magický Most od kolektivu autorů z nakladatelství Hněvín. V těchto publikacích je podrobně zpracována historie, přesun a využití děkanského kostela po přesunu.

Pro popis historických a kulturních památek sakrálního charakteru jsem použil knihu Emanuela Poche, Umělecké památky Čech, z vydavatelství Akademia.

Další skupinou knih byly práce o historii litoměřické diecéze od Jaroslava Macka, 950 let litoměřické kapituly a Biskupství litoměřické, z Karmelitánského nakladatelství.

K popisu náboženské a politické situace v naší zemi posloužily knihy Václava Vaška, Neumlčená a Dům na skále z vydavatelství Zvon a Karmelitánského nakladatelství. Zde je v několika dílech popsán boj komunistického režimu proti křesťanské víře a obzvláště proti katolické církvi v různých dějinných úsecích.

1.4 Seznámení s mosteckou farností

Mostecká farnost zeměpisně leží v severozápadních Čechách, vklíněná mezi Krušné hory a České středohoří. Politicky se nachází v Ústeckém kraji a mosteckém okrese, který hraničí s Německou spolkovou zemí Sasko. Město Most má zhruba 72 000 obyvatel. Z hlediska církevní správy a organizace ji najdeme v Litoměřické diecézi, Krušnohorském vikariátu a Mosteckém děkanátu. K současným povinnostem kněží ustanovených pro duchovní správu v mostecké farnosti patří i administrativní správa v řadě okolních neobsazených farnostech. Jsou to zejména Vtelno, Havraň, Lužice, Bečov - Volevčice, Zaječice, Bedřichův světec, Malé Březno, Lišnice, České Zlatníky – Obrnice a Korozluky. Některé z uvedených lokalit jsou farnosti „mrtvé“ nebo „téměř mrtvé“. „V roce 2001 mělo město Most při sčítání obyvatelstva 68 263 obyvatel, z toho 8 372 věřících. Z nich katolické bohoslužby navštěvoval pouhý zlomek z uvedeného počtu věřících.“¹

Na počátku sledovaného období netvořila mostecká farnost jeden kompaktní celek. Byla tu hlavní děkanská městská farnost s hlavním děkanským kostelem Nanebevzetí Panny Marie a malým filiálním kostelíkem sv. Ducha na Pražském předměstí. Druhou farností působící v katastru města, byla farnost křížovnická s komendou a kostelem sv. Václava na předměstí. Kromě nich zde byl činný klášter minoritů s kostelem sv. Františka Serafinského a klášter kapucínů s kostelem Nanebevzetí Panny Marie. Funkční byl i bývalý piaristický kostel Narození Páně, který měl funkci gymnaziálního kostela. Po roce 1950, kdy byly zrušeny kláštery, připadly klášterní kostely děkanskému úřadu, který byl v té době neobsazen a byl spravován od sv. Václava, čímž vznikla de facto i když neoficiálně jedna farnost, které připadlo pět kostelů. Později při demolici města přišla farnost o všechny své kostely a život farnosti se odehrával pouze v upravené farní budově. Teprve v závěru roku 1989 měla farnost pro své potřeby postavený nový kostel.

2 Úvod do historie mostecké farnosti

2.1 Mostecká farnost ve středověku

Na samém počátku dějin tohoto místa stála pod mosteckým hradem tržní osada, která už měla svůj farní kostel zasvěcený svatému Vavřinci. Osadu i hrad vlastnil Kojata,

¹ Srov. MAN., Religiozita v Mostě, in: Denník Mostecka, 269, 2006, 5.

syn Hrabíšův, z tehdy významného rodu Hrabíšiců. Ten ji v roce 1227 odkázal řádu rytířů s červeným křížem v Praze na Zderaze. Krátce po smrti Kojaty stáhl král Václav I. Most pod vlastní správu a započal budovat královské město.

V dobách kolonizace pohraničí Českého království za vlády Přemyslovských králů byla celá oblast prostoupena silnou enklávou německých kolonistů, kteří mnohde převažovali nad českým živlem jako například v samotném Mostě. Už v dobách raného středověku se na duchovním životě v Mostě podílí několik řeholních řádů. Především to byli Křížovníci, Magdalenitky a Minorité.

V době husitských válek stál Most na straně císaře Zikmunda a Husovy myšlenky zde nenacházely ohlas. Zcela jiná situace nastala v době reformace, kdy ze sousedního Saska přicházeli horníci, kteří s sebou přinášeli i Lutherovo učení, ke kterému se přihlásilo i mnoho měšťanů. V následné době třicetileté války, kdy v důsledku válečných operací a rekatolizačních dekretů, mnoho obyvatel opustilo svůj domov a město zůstalo zpola vyliďněné. V následném období dostal Most jednotný katolický vzhled. K řádům, které ve městě působily již dříve, se přidali ještě kapucíni a piaristé. Vedle oficiálních pěti řeholních bratrstev ve městě vzniklo i několik laických bratrstev s charitativní a liturgickou náplní své činnosti. Ve městě samém bylo sedm kostelů a několik menších kaplí, v těsné blízkosti města stál poutní kostel s ambity, čtyřmi kaplemi a k němu vedoucí křížovou cestou.

Všechny tyto řády, bratrstva i sakrální objekty žily svým vlastním životem a pokojně setrvaly v barokní idyle až do reformy císaře Josefa II., kdy byla císařskými patenty rozpuštěna laická bratrstva, některé kostely i kláštery byly zrušeny, jejich majetek vydražen, budovy byly rozprodány nebo strženy, poutní areál byl přeměněn v obilnou sýpku. Celý společenský život v tehdejší Mostě byl silně poznamenán hluboce prožívanou křesťanskou vírou.²

2.2 Novodobé dějiny

V posledních třech desetiletích devatenáctého století změnilo město Most prudce svůj dosavadní středověký vzhled. Po objevení hnědého uhlí v okolí města, kdy za prudkého rozvoje průmyslu a také poptávky po kvalitním topivu došlo k napojení

² Srov. Jan NETÍK: Pamětní spis ke znovuotevření děkanského kostela v Mostě, in: Farnost Most, <http://www.farnost-most.cz/historie-farnosti>, vyhledáno 25. 4. 2009.

mostecké hnědouhelné pánve na železniční síť. V důsledku toho stoupala velmi rychle těžba uhlí. Most se stal brzy střediskem hnědouhelné těžby a největší těžařské společnosti zde zvolily svoje sídla. S rozvojem těžby a průmyslu rychle stoupl také počet obyvatel v celé oblasti. Nově příbylí obyvatelé pocházeli z různých míst z domova i ze zahraničí. Příchodem nového obyvatelstva se také vytratil až dosud jednotný katolický charakter města Mostu. Mezi příchozími bylo také mnoho Sasů, kteří byli evangelíci. Již v roce 1877 byla v Mostě založena evangelická filiální obec, která od města Mostu zakoupila bývalý kostel sv. Anny, který 29. září 1878 otevřela pro evangelické bohoslužby. Až do vypuknutí druhé světové války Mostecko zůstává ohniskem sociálních a národnostních bojů.³

2.3 Náboženské poměry v Mostě před 2. světovou válkou

Kolem roku 1900 žilo v Mostě 20 300 katolíků, 411 protestantů a 786 Židů. Sice byly všechny církevní svátky slaveny okázale jako v minulosti, ale spíš už jen navenek, vnitřní obsah stále více mizel. Obyvatelstvo stálo pod silným vlivem místních novin. Mostecké deníky byly buď v rukou proti církvi nepřátelsky zaujatých německých nacionalů nebo mírnějších německých liberálů. České obyvatelstvo bylo ovlivňováno především anarcho-socialistickými a protiklerikálními tiskovinami. Vlastní katolický tisk v tomto závažném období zcela chyběl. Dlouho živená nenávist proti náboženství ztratila po první světové válce veškeré zábrany, když rozpoutala v letech 1919–1920 velké odpadlické hnutí. Tisíce, převážně českých katolíků opustilo katolickou církev, ale jen část jich přistoupila k nově vzniklé československé církvi. Většina jich zůstala bez vyznání. Přestože počet obyvatel v Mostě stále narůstal, zůstal počet katolíků téměř konstantní a pohyboval se mezi 20 350 až 20 500 v obou farnostech. V období předmnichovské republiky působilo v Mostě celkem 11 kněží včetně řeholních.⁴ Mostečtí katolíci byli organizováni v pěti různých katolických spolcích a vedle fary provozovali také vlastní lidovou katolickou knihovnu, která napomáhala šíření náboženské osvěty a k prohlubování vzdělání.⁵

³ Srov. Jan NETÍK: Pamětní spis ke znovuotevření děkanského kostela v Mostě, in: Farnost Most, <http://www.farnost-most.cz/historie-farnosti>, vyhledáno 25. 4. 2009.

⁴ Početní stav kněží v Mostě v roce 1928 – 2 na děkanství, 2 u sv. Václava, 2 katecheti, 1 profesor náboženství, 1 u minoritů, 3 u kapucínů. Srov. Farní archiv v Mostě, složka historie, neuspořádané, nesignováno.

⁵ Srov. Jan NETÍK: ibidem.

2.4 Mostecko v době války

Život v Mostě v době druhé světové války nebyl jednoduchý byl provázen neustálými národnostními třenicemi. Situace v zásobování byla tíživá a okolí města se proměnilo v obrovský konglomerát zajateckých a pracovních táborů, které dodávaly pracovní síly pro vznikající nedaleký Hydriawerke. Tento podnik, kde se uhlí ze zdejších šachet zpracovávalo na benzín se stal v posledních dvou letech války častým cílem bombardovacích útoků, které si vybíraly krvavou daň na všech stranách. Poté co byla celá oblast připojena k Německé říši, odtud část Čechů odešlo do vnitrozemí. Přesto zde nadále zůstávala početná česká menšina cca 1/3, která tu paradoxně postupem doby stále sílela. Bylo to způsobeno především odlivem německých mužů na frontu, na jejichž pracovní místa přicházeli dílem horníci, kteří na začátku války odtud odešli do vnitrozemí a pak velké množství totálně nasazených ve zdejším válečném průmyslu.⁶

Během druhé světové války zůstaly v provozu všechny mostecké kostely, omezeny byly pouze bohoslužby v češtině. 9. října roku 1938 byly v kostele sv. Václava zrušeny české bohoslužby.⁷ Ty se dále konaly již jen v kostele sv. Františka Serafinského u minoritů. Také český společenský a kulturní život byl výrazně omezen.⁸ Pod nátlakem nacionálně-socialistické proticírkevní propagandy vystoupilo za druhé světové války řada německých rodin z katolické církve. Také oslavy Panny Marie Sněžné byly konány od roku 1940 jen uvnitř děkanského kostela a vnější oslava obdržela jinou náplň a byla propagačně zneužívána nacisty. Počet kněží v Mostě zůstal téměř nezměněn.⁹ Až do konce druhé světové války byl ve městě udržován starobylý zvyk, kdy se zvláště v době adventní a vánoční, ale také v ostatní církevní svátky ozývali trubači z věže děkanského kostela s vánočními koledami anebo starými chorály.

Přes časté nálety a bombardování v posledních dvou letech druhé světové války nebyl žádný z mosteckých kostelů vážněji poškozen. Děkanský kostel však utrpěl škodu, když byly pro válečné účely zrekvírovány zvony z velké zvonice.¹⁰

⁶ Srov. Radovan HELT: Mostecký benzín hoří, Svět křidel, 2005, 14–18.

⁷ Srov. SokA Most Fond archiv fary sv. Václava Most, evid. j. 293, inv. č. 8 - Kniha oznámení bohoslužeb 1929–1954.

⁸ Srov. Jaroslav MACEK: 950 let litoměřické kapituly, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2007, 160.

⁹ Stav kněží v Mostě v roce 1941 – 2 na děkanství, 3 u sv. Václava, 1 u minoritů, 2 kněží a 2 laici u kapucínů. Srov. Farní archiv v Mostě, složka Historie, neuspořádáno, nesignováno.

¹⁰ Srov. Jan NETÍK: Pamětní spis ke znovuotevření děkanského kostela v Mostě, in: Farnost Most, <http://www.farnost-most.cz/historie-farnosti>, vyhledáno 25. 4. 2009.

3 Konec druhé světové války

3.1 Postup Rudé armády v květnu 1945

V sobotu 5. května 1945 vzplanulo v Praze povstání českého lidu proti německým okupantům. Na Stalinův rozkaz byla večer 6. května 1945 vyhlášena bojová pohotovost pro 1. a 2. ukrajinský front, které po skončení berlínské operace a dobití hlavního města Německa zaujímaly postavení nedaleko Drážďan. Časně ráno 7. května 1945 začala akce, jejímž cílem bylo uvolnit cesty přes Drážďany a Krušné hory a jet na pomoc bojující Praze. Postup armády byl naplánován po obou březích Labe a několika proudy přes Krušné hory. Provedením tohoto úkolu byl pověřen maršál I. S. Koněv spolu s generálplukovníky N. P. Puchovem a A. S. Žadovem. Této akci se také účastnila 3. a 4. tanková brigáda generálplukovníků D. D. Leljušenka a P. S. Rybalka.¹¹

Za stálých bojů se na svém postupu vpřed v noci ze 7. na 8. května 1945 a během následujícího rána 3. tanková gardová brigáda překonala průsmyky Krušných hor v prostoru severozápadně od Duchcova a Teplic. 4. gardová tanková brigáda se večer 7. května 1945 přiblížila na několik kilometrů k českým hranicím v prostoru Moldava – Český Jiřetín – Mníšek. Příštího dne, 8. května, mezi sedmou a osmou hodinou ranní, překročily sovětské jednotky hraniční přechod v Mníšku, ze kterého musely odstranit silné zátarasy, které Němci na všech přechodech vybudovali, a zabezpečily tak nepřetržitý přesun hlavních sil do mostecké kotliny. Přes Janov, Komořany a Bylany na Postoloprty postupoval 5. sbor. 6. sbor, sestoupil několika proudy od Mníšku a Českého Jiřetína z hor a přes Litvínov, Most, Bílinu a Louny směřoval ku Praze. Během dne fronta postoupila o 45 km.

Stahující se německé oddíly se všemi možnými prostředky snažily uprchnout na západ, kde se chtěli vzdát spojencům. Na některých místech v okolí proběhly květnové události bez nejmenších incidentů mezi národnostmi, jinde si válka vybírala poslední daň. Někde se Němci před příchodem Rusů schovali v lesích a polích, jindy se skryli ve sklepích, protože ustupující německé jednotky, které odmítaly složit zbraně a vzdát se Rusům stříleli na vše kolem.¹²

¹¹ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ: 60. výročí ukončení 2. světové války, in: Zlaté stránky, Ústecký kraj, 2005, 5.

¹² Srov. Petra TROJANOVÁ: Konec 2. světové války v Mostě, in: Mostecké listy, 4, 2008, 11.

3.2 Osvobození města Mostu

Obyvatelé zprvu netušili, která z armád na Mostecko dorazí, zda Rusové, či Američané. Poslední dny války v Mostě a okolí byly velice hektické. Přístupové cesty byly ucpané motorizovanými kolonami, vraky vozidel a vojenské techniky. Jelikož bylo přerušeno téměř veškeré spojení s okolním světem, se všude šířil chaos. Od 2. května přes Most proudily nepřetržité vlny uprchlíků, mezi nimi i oddíly ustupující německé armády. V noci ze 6. na 7. května 1945 prošly Mostem poslední organizované ustupující německé oddíly. Válečná fronta se rychlým tempem přibližovala k Mostu.

Oddíly německé domobran, Volksturmu, které tvořili starci a odrostlejší děti, narychlo stavěly na výpadovkách z města protipancéřové zátarasy a na vrchu Hněvíně, kde byla vojenská pozorovatelná, hloubily zákopy pro střelce. Most byl německými úřady 7. května prohlášen za válečné území a ženy a děti vyzvány k evakuaci. V 17 hodin hlásil mostecký vysílač protiletectvé obrany, že sovětské pancéřové jednotky dosáhly hřebenu Krušných hor a že poslední vlak ve směru na Chomutov odjede v 18 hodin. Všechny silnice a cesty byly přeplněny prchajícími vojáky, příslušníky SS i civilisty. Po celou noc bylo od Krušných hor slyšet střelbu, dunění děl a rachot motorů.

Už od rána 8. května jednali na mostecké radnici členové samozvaného tzv. revolučního výboru, kde jim poslední německý úředník předal klíče a vzkaz od velitele německé posádky v kasárnách Laubenheimera, že bude město hájit a je vyžene z radnice a postřílí. Aby své hrozbě dal váhu, poslal na náměstí i tanky. Tím ale jen umocnili zmatek zbylých vojáků, kteří všemi směry prchali z města.

Nad Most kolem 14. hodiny přiletěla dvě sovětská letadla, která ve výšce zhruba 400 m obléžala město. Německé flaky po nich začaly od Špičáku pálit, Rusové na palbu odpověděli střelbou z palubních kulometů na postavení flaků. Německé obyvatelstvo rychle vyvěšovalo bílé prapory na znamení kapitulace. Přes náměstí a několika přilehlými ulicemi projel německý tank a střílel do vyvěšených bílých praporů. Na to letouny pokropily střelbou okolí děkanského kostela a na město dopadly tři bomby. Německý odpor byl zlomen.

Místní rozhlas kolem 15. hodiny vyzýval obyvatelstvo, aby evakovalo svá obydlí a vydalo se s ustupující armádou směrem na Chomutov nebo na Žatec. Členové Volksturmu se měli shromáždit u svých oddílů. Němečtí vojáci byli již tak demoralizováni, že houfně odhazovali pušky a výzbroj. Před příchodem prvních rudoarmějců celé město ztichlo. Zasluhou mosteckého stavitele Svítla, který německému velitelství vysvětlil beznadějnost vzdoru nekladla německá posádka odpor. Jen příslušníci jednotek SS obsadili

jednu vilu a zahájili palbu. Po krátkém boji byl Most v odpoledních hodinách osvobozen.

Obraz těchto událostí v Mostě dokresluje vzpomínka Josefa Prokeše: „*Ulice byly liduprázdné, jen bílé prapory v oknech podávaly svědectví, že v domech jsou lidé. Dosti dlouho jsme vyhlíželi, skryti za rohem náměstí, kdy se objeví ruský předvoj. Asi tak ke druhé hodině jsme uviděli vyjít od divadla jednoho rudoarmějce. Rozhlížel se, zvedl automat a vystřelil dávku. Bylo slyšet padající sklo z protilehlého obchodu. Vojín chvíli vyčkával, pak se dal směrem k náměstí. Šel úplně sám, připraven kdykoliv vystřelit. Došel až k nám. My mu jdeme vsříc, on zpozorněl, ale brzy poznal, že je mezi svými. Přivítání nebylo dlouhé, šel dál za splněním daného úkolu. Za nějakou chvíli přišlo několik dalších vojáků a také se nezdrželi. Pak to ale začalo. Na křižovatce u kavárny Opera zastavil první tank. Když mu na otázku „Praga? Praga?“ ukázali směr, prudce otočil, až vyskočily kamenné kostky z obrubníku, a ujížděl ku Praze. A za ním další tanky, auta a děla. Vojsko se hrnulo od Opery přes náměstí, oddíl za oddílem. Některé se zdržely chvíli, jiné přes noc a to pokračovalo nejméně tři dny.“ Teprve v následujících dnech dorazilo do města velení v čele s gardovým generálmajorem G. Ivanovem. I ten však brzy odjel, ale velitelství a posádka už zůstaly v Mostě až do poloviny prosince a pomáhaly národnímu výboru radou i udržováním pořádku. Národnímu výboru se někde podařilo sehnat hudbu a ta pak Sovětské armádě vyhrávala pochody jako na slavnostní přehlídce. Na rozdíl od Českého vnitrozemí Rudoarmějce na ulicích nevířily davy nadšených obyvatel, ale jen malé hloučky a na domech bylo možné spatřit spíše prapory bílé než československé.¹³*

4 Poválečné události

4.1 Situace ve městě v květnu 1945

Městem vládl všeobecný chaos, vážlo zásobování a všude byl zmatek, nefungovalo dopravní spojení, ani telefony. S osvobozením se otevřely brány zajateckých táborů v blízkém okolí Mostu. Na padesát tisíc vyhladovělých a zbídačených válečných zajatců a dělníků ze všech koutů Evropy, kteří sem byli zavlčeni na nucené práce v dolech a na stavbě chemických závodů, v několika hodinách zaplavilo město i okolní obce. Svou znovu získanou svobodu využili tak, že zaplavili a plenili město Most ve snaze sehnat nějaké jídlo a civilní oblečení. Tisíce dalších lidí, vracejících se z nucených prací a koncentračních táborů v Německu, procházelo jeho ulicemi. Město Most se v prvních

¹³ Srov. Petra TROJANOVÁ: Konec II. světové války v Mostě, in: Mostecké listy, 4, 2008, 11.

čtrnácti poválečných dnech jevil jako tábor plný hadrů a odpadků. V parcích plály otevřené ohně, na kterých se vařilo a domy byly obsazeny různými skupinami bývalých zajatců, vězňů, nuceně nasazených a jiných osob. Do Německa byly odsunovány první skupiny německých zajatců i civilních osob.

Po ulicích města a okolních cestách se ve dne i v noci ploužila různá individua, okolní lesy byly plné válečných zběhů, esesáků, vlasovců a jiných válečných zločinců. K Mostu byla přisunuta šestá gardová střelecká divize, aby prchající a nevzdávající se německé jednotky v závěrečné etapě druhé světové války obklíčila a zneškodnila. V celém osvobozeném území severních Čech pokračovaly ojedinělé boje až do 11. května 1945.¹⁴

O tom, že počínání osvoboditelů nebylo vždy přívětivé, svědčí následující vzpomínka. Několik dní po osvobození přišli v pozdních večerních hodinách čtyři Ukrajinci a jeden ruský voják a domáhali se vstupu do komendy. Ve stodole našli žebřík a všech pět vylezlo do prvního patra. Rus stál s revolverem proti komandérovi Čapkovi u skleněných dveří a řval na něho. Ten to zkusil s laskavostí a ptal se ho co žádá. Chtěli jíst a pít. Pobavili se, zazpívali a při odchodu Rus komandéra objal a říká mu: *„Já nevím nic o svých rodičích, tak ty budeš mým otcem a já tvým synem.“* Potom v pokoji odešli. Během května sloužila budova komendy mnohdy za útulek pro bývalé Anglické, Francouzské i Ruské a jiné zajaté vojáky, kteří nemohli nikde najít útulek.¹⁵

4.2 Revoluční gardy

Na nově vzniklou situaci v pohraničí pohotově zareagovali někteří jedinci, kteří pro sebe začali vhodně uspořádat místní poměry. Koncem května přijela do města z Prahy Rudá garda. Ubytovali se ve velkém průchodním domě na Prvním náměstí a tam s rudými vlajkami a černými nápisy zřídili Rudý dům. Byli to takzvaní partyzáni a bojovníci z barikád. Velmi často však neměli s odbojem nic společného. Členy těchto gard se stávali nejrůznější dobrodruzi z celé republiky. Tito rudí gardisté tvrdili, že musí v pohraničí udělat pořádek. Skupiny těchto gard se velmi smutně proslavily svévolnými násilnostmi nejen vůči německému obyvatelstvu.¹⁶ Mladíci s fantasticky pestrými čepicemi a fábory v uniformách SA s rudými páskami na rukávech se pyšně procházeli s puškou a bičem po

¹⁴ Srov. Kolektiv autorů: Most 1932–1982, Městský národní výbor v Mostě, Severočeské nakladatelství, Ústí nad Labem, 1982, 69.

¹⁵ Srov. Gedenkbuch – kronika farnosti od sv. Václava v Mostě, 19.

¹⁶ Srov. Ivan VÝŠEK/ Martin MYŠIČKA: Správa města Mostu v průběhu staletí, Statutární město Most, 2005, 50.

Prvním náměstí a s oblibou zastavovali německé chodce, shazovali jim z hlavy klobouky, fackovali je a kopali, bičovali je devíticásým bičem a zavlékali je do Rudého domu, kde byli okrádáni a bití.¹⁷

Časté stížnosti, které byly vznášeny na činnost Revolučních gard se především týkaly drancování domů a bytů, neoprávněného zabavování šatstva a prádla, obuvi, nábytku, domovního náčiní, přístrojů, potravin a domácího zvířectva, svévolného zabavování bytů a nelidského odstraňování německých obyvatel. Dále se týkaly toho, že je s Němci při osídlování zacházeno nelidsky a že tito bývají při domovních prohlídkách často bití.¹⁸

Ke cti Národního výboru je třeba říci, že s akcemi Rudých gard neměl nic společného, dokonce se proti nim stavěl. Někteří členové národního výboru se snažili dostat Rudou gardu z města pryč a Svobodovy oddíly do něj vůbec nepustit.¹⁹ Slušní lidé neříkali těmto Revolučním gardám jinak než rabovací gardy. Nakonec bylo proti nim mobilizováno pět ročníků vojska, které pak zavedlo pořádek.²⁰

4.3 Dopad květnových událostí roku 1945 na německé obyvatelstvo

S prvním dnem obsazení Rudou armádou začala pro německé obyvatelstvo vlna drancování a znásilňování. Opilí vojáci i civilisté se dobývali do bytů, vylamovali dveře, ničili nábytek, loupili, znásilňovali ženy a stříleli. V okrajových čtvrtích města tehdy nebralo drancování a znásilňování konce, ženy často neměly po celé noci klid, prchaly na půdy a tam trávily noci vsedě mezi trámy.

I když se dobrovolná česká milice zpočátku pokoušela o odpor proti násilnostem, byla vůči tomuto řádění bezmocná. Zoufalí Němci doufali, že až Rudá armáda odejde, budou je Češi chránit. Když však sovětské oddíly z největší části odtáhly a ve městě převzalo moc pravidelné české vojsko a státní policie z Prahy, projevila se česká vláda ještě hůře než ruská a nezřídka se stávalo, že Rusové chránili Němce před českým terorem.

V posledním květnovém týdnu vydalo české posádkové velitelství v Mostě vyhlášku, podle které byl na německé obyvatelstvo uvalen výjimečný stav o 24 bodech.

¹⁷ Srov. Carl GRIMM: Most, tábory v Záluží, in: go-east, <http://www.go-east-mission.de/seiten/cz/struktur.php?seite=berichte&kategorie=3>, 2, vyhledáno 4. 5. 2009.

¹⁸ Srov. Ivan VÝŠEK/ Martin MYŠIČKA: Správa města Mostu v průběhu staletí, Statutární město Most, 2005, 50.

¹⁹ Srov. Carl GRIMM: ibidem.

²⁰ Srov. Václav VAŠKO: Neumlčená, Kronika katolické církve po druhé světové válce, díl 1., Zvon, Praha, 129.

Tak Němci poprvé pocítili přítomnost českého vojska tím, že byli uzavřeni do svých bytů a odříznuti od veškerého spojení s okolním světem.

V sobotu 2. června 1945 časně ráno byli z bytů vyhnáni němečtí muži s příkrývkou a miskou a museli jít na I. náměstí, kde se už formovaly tři pochodové útvary zajatých Němců v osmistupech za sebou. Když kolem procházeli ruští důstojníci a spatřili tuto formaci, obrátili se na Čechy a žádali vysvětlení. Vzrušené vyjednávání skončilo tím, že Češi museli propustit všechny pracovníky chemických závodů a vrátit jim všechno, co jim sebrali. To je jeden příklad, kdy Rusové vzali Němce pod ochranu před terorem Čechů.²¹

Něco podobného se dělo i v křížovnické komendě, kam bylo téhož dne sehnáno německé obyvatelstvo z okolí a shromažďováno ve dvoře (asi 1000 osob) před polednem. Německé matky prosily, aby mohly v kuchyni uvařit něco pro děti. Byly jim proto otevřeny domovní dveře a do kuchyně se nahrnulo asi 500 lidí, kteří zde zůstali i na noc. Leželi na chodbách, ve všech místnostech, na schodišti až k půdě i pod střechou. Nocovali i na dvoře a ve stodole. V neděli dopoledne přišel strážný a všechny odvedl do místní sklárny, odkud se skoro všichni vrátili do svých domovů.²²

Ve farní kronice se o takových událostech dočteme také toto smutné svědectví: *„Ve výroční den zničení Lidic v pátek 8. června přiváděli od 4 h odpoledne četníci a strážníci každého Němce, kterého na ulici potkali do komendy, svlékli mu zde šaty a obušky je ztloukli do krve, krev oplachovali vodou z konve. V 9 h na povel komendu opustili. Přišlo se na to dívat mnoho Čechů, bylo to smutné divadlo.“*²³

5 Odsun obyvatelstva německé národnosti

5.1 Příprava odsunu

Ve městě se v oněch převratových dnech nacházelo něco okolo 23 000 občanů německé národnosti a pouze 3700 obyvatel české národnosti. Pro většinu německého obyvatelstva představovaly všechny tyto události pochopitelně značnou nejistotu a nikdo přesně nevěděl, jak se s otázkou německého obyvatelstva náš stát vypořádá.²⁴

Od chvíle, kdy československá vláda převzala moc v osvobozeném územím, se

²¹ Srov. Carl GRIMM: Most, tábory v Záluží, in: go-east, <http://www.go-east-mission.de/seiten/cz/struktur.php?seite=berichte&kategorie=3>, 1–2, vyhledáno 4. 5. 2009.

²² Srov. Gedenkbuch – kronika farnosti od sv. Václava v Mostě, 19.

²³ Srov. ibidem, 19.

²⁴ Srov. Ivan VÝŠEK/ Martin MYŠIČKA: Správa města Mostu v průběhu staletí, Statutární město Most, 2005, 50.

s Němci začalo jednat jako s kolektivním viníkem za všechny nacistické zločiny. Po příjezdu prezidenta Beneše do Prahy podepsal Beneš 19. května 1945 dekret, kterým se zabavoval veškerý majetek Němců, Maďarů a kolaborantů. Tento majetek byl dán pod národní správu. Dne 20. července 1945 byl vydán další dekret, kterým se začalo hromadné osidlování oblastí, z nichž už byli odsunuti Němci, kterým byl zkonfiskován majetek. Od 2. srpna 1945 byli Němci a Maďaři dalším Benešovým dekretem zbaveni československého státního občanství a tak vlastně postaveni mimo zákon.

Podkladem pro odsun se staly závěry Konference vítězných mocností, která se konala v Postupimi od 22. července až do 2. srpna 1945. Jednalo se zde o poválečném uspořádání Evropy, a mimo jiné také o odsunu Němců z Československa, Polska a Maďarska. Z našeho území jich mělo odejít téměř na tři milióny. Jejich odsun měl začít 1. prosince 1945 a skončit 1. července 1946. Ve skutečnosti skončil o rok později. Začal svévolným vyháněním celých německých rodin, nacista nenacista i když antifašisté byly z perzekucí vyjmuti. Téměř denně odjíždělo ze Sudet až šest vlaků. Téměř čtvrtina našich dřívějších občanů, nyní psanců bez domova, ožebračena a okradena často i o nejnmutnější osobní věci, putovala vlastně do ciziny, i když ke svým. Ale ani tam je nevíтали s otevřenou náručí, ale jen z donucení okupačních úřadů.²⁵

5.2 Evakuace německého obyvatelstva

V červenci a srpnu uskutečnil společně národní výbor, vojsko a policie evakuaci celých ulic a čtvrtí. Tyto akce se konaly v každém týdnu dvakrát až třikrát. Den předtím obdržely rodiny evakuační nařízení od evakuační komise. Mohli si sbalit jen to nejnmutnější, třicet kilo na osobu, nesměli odnášet cennosti ani velké sumy peněz. Byt museli zanechat v bezvadném pořádku. Pokud toto nebylo splněno, nebyli zahrnuti do evakuace, ale do pracovního tábora.²⁶

5.3 Loučení německého obyvatelstva s domovem

²⁵ Srov. Václav VAŠKO: Neumlčená, Kronika katolické církve po druhé světové válce, díl 1., Zvon, Praha, 1990, 15.

²⁶ Srov. Carl GRIMM: Most, tábory v Záluží, in: go-east, <http://www.go-east-mission.de/seiten/cz/struktur.phpseite=berichte&kategorie=3.,4>, vyhledáno 4. 5. 2009.

Při loučení německých obyvatel se svou domovinou docházelo často k dojemným scénám, jak o tom svědčí např. toto svědectví z Černého memoárů: *„V kostele byla hlava na hlavě, všichni mlčeli i kněz. To ticho ve světle planoucích svící bylo strašlivé. Vesnice se takto loučila s rodným hnízdem a svými předky, děti i starci, do posledního červíčka, před svým hromadným odchodem nazíří se takto naposled němě modlila. Bylo to nesnesitelné. Tito lidé, jejichž život byl dřina a zase dřina, se krom toho, že uvěřili Hitlerovým slibům a pár měsíců než začaly přicházet seznamy padlých, se z jejich plnění radovali, se nedopustili ničeho.“*²⁷

5.4 Odchod do tábora

V den evakuace byla celá ulice nebo část města obklíčena vojáky. Potom byly rodiny se zavazadly během půlhodiny vyháněny z bytů na ulici a eskortovány po zuby ozbrojenými českými vojáky do evakuačního tábora. V táboře zůstávali evakuovaní jen několik dní. V té době však nesměli opustit tábor a stravu dostávali z táborové kuchyně. Zavazadla a peníze revidovali čeští vojáci a větší sumy zabavovali.

V mosteckém okrese existovalo více než třicet takových táborů a byli v nich lidé nejen z Mostu, Žatce a Chomutova, ale i z Ústí nad Labem, Podmokel, Bíliny, Duchcova, Kadaně, Vejprt, Karlových Varů, Mariánských Lázní. Němci z poloviny Sudet, a k tomu ještě Němci z Říše a z Maďarska, kteří do těchto táborů byli sehnáni.²⁸

5.5 Pastorační situace v internačních táborech

Pro němce určené k odsunu byly zřízeny internační, nebo sběrné tábory. Církev se snažila poskytnout jim duchovní pomoc. Konzistoře vydávaly duchovním správcům směrnice, aby si od velitele tábora vyžádali povolení v táborech konat bohoslužby, vysluhovat svátosti, poskytovat duchovní útěchu. Těmto požadavkům velitelství táborů většinou nevyházelo vstříc. Na podkladě intervence církevních kruhů vydalo proto Ministerstvo školství a osvěty 2. listopadu 1945 nápravnou směrnici. Němečtí kněží

²⁷ Srov. Václav VAŠKO: Neumlčená, Kronika katolické církve po druhé světové válce, díl 1., Zvon, Praha, 1990, 30.

²⁸ Srov. Carl GRIMM: Most, tábory v Záluží, in: go-east, <http://www.go-east-mission.de/seiten/cz/struktur.phpseite=berichte&kategorie=3>, 4, vyhledáno 4. 5. 2009.

internovaní v táborech sice mohli sloužit mše, nesměli však kázat. Kde nebyl německý kněz, mohl Němcům posloužit kněz český. Styk českého kněze s Němci byl negativně vnímán u zfanatizované části českého obyvatelstva.²⁹

5.6 Transport do Německa

Jak takový evakuační transport odsunutých vypadal, nám přiblíží následující vzpomínka: „Na Pražské ulici, jsem viděl průvod asi tisíce zbědovaných mosteckých žen, jak se blížil od lágru Poros. Uprostřed něho na žebříňácích stály stařeny, které nebyly schopny pochodu a malé děti vedle nich pochodovaly pěšky. Chůze schopné ženy a děvčata a celý průvod byl po obou stranách sřezhen českými vojáky s nasazenými bajonety. Z Mostu se tento průvod pohyboval přes Kopisty, Horní Jiřetín a Mariánské Údolí do Krušných hor, na Novou Ves v Horách, odtud do první saské pohraniční vesnice Deutschneudorf, kde měl být předán Rusům. V Deutschneudorfu pobývaly ženy a děti několik týdnů na ulici a museli se živit z žebroty po domech. Když Rusové nakonec transport nepřevzali, museli ho Češi s nepořízenou dovést zpět do Mostu.“³⁰

5.7 Důsledky násilnosti při odsunu

V době od osvobození až do odsunu se v průběhu akcí teroru na německých civilistech v Mostě vzedmula vlna sebevražd, a to jak jednotlivců, tak i skupin. Během měsíců května, června a července si v Mostě ze zoufalství sáhlo na život na 700 lidí.³¹ Proti způsobu jakým se v poválečném Československu zacházelo s Němci Spojenci protestovali a hrozilo, že nás přestanou v odsunu podporovat. Československá vláda byla nakonec nucena přiznat, že dozorčí orgány se v některých případech chovaly barbarsky.³²

²⁹ Srov. Václav VAŠKO: Neumlčená, Kronika katolické církve po druhé světové válce, díl 1., Zvon, Praha, 1990, 130.

³⁰ Srov. Carl GRIMM: Most, tábory v Záluží, in: go-east, <http://www.go-east-mission.de/seiten/cz/struktur.php> seite=berichte&kategorie=3., 3, vyhledáno 4. 5. 2009.

³¹ Srov. Carl GRIMM: ibidem.

³² Srov. Václav VAŠKO: ibidem, 30.

5.8 Mravní aspekt odsunu

Snad by bylo možné pochopit, že šestiletá bezmocnost národa vyústila až v nezřízený hněv, i to, že se odevšad volalo po spravedlivé odvetě. Bylo však nemorální a nestátnické, jestliže ústavní činitelé a sdělovací prostředky nenáivist ještě rozdmýchávali, podobně jako tomu bylo v Německu ve třicátých letech.

Na místo spravedlnosti bylo nastoleno abstraktní a paušální totální řešení, v němž byl bez ohledu na míře individuální a konkrétní mravní viny shledán vinným celý národ do posledního dítěte. A nyní měl pykat za zločiny uchvatitelů státní moci. Tímto náhledem a jednáním jsme popřeli sami sebe, svou minulost, svoje křesťanské a humanisticky-demokratické tradice, zapřeli první republiku i Masaryka. Ať bylo soužití s německým etnikem jakékoliv, jako křesťané a lidé se nemůžeme smířit s tím, že u nás byla přijata zásada kolektivní viny a proveden akt krevní msty. Tehdy se politika stala záležitostí síly, nikoliv mravnosti a práva.³³

6 Poválečné pohraničí

6.1 Novoosídlenectví

Po odsunu německého obyvatelstva došlo na území Sudet k velkým demografickým změnám. Mnohé ryze německé osady zanikly. Na Mostecko, kde nadále zůstávala část německého obyvatelstva, se vraceli obyvatelé, kteří toto území opustili po jeho připojení k Německu v roce 1938, tzv. staří hraničáři. V následku přesídlení německého obyvatelstva z českého pohraničí do sousedního Německa a Rakouska v letech 1945–1947 se na Mostecku uvolnila řada zemědělských hospodářství a polností, která byla přidělována novým osadníkům při osídlovacím procesu během druhé poloviny 40. let.

Při tomto doosídlování se sem z českého vnitrozemí hromadně stěhovala především vesnická chudina, která toužila po půdě a po novém životě. Kromě Čechů přicházeli také slovenští bezzemci, kteří také hledali půdu a obživu. Spolu s nimi sem přicházeli – vracely se z různých evropských zemí skupiny reemigrantů české národnosti, kam jejich předkové odešli hledat obživu. Byli to čeští a slovenští reemigranti z Belgie, Francie, Jugoslávie, Maďarska, Polska, Rumunska, Rakouska, Sovětského svazu. Z východního Slovenska přišla vlna Ukrajinců a Rusínů, dále Ukrajinci z Rumunska,

³³ Srov. Václav VAŠKO: Neumlčená, Kronika katolické církve po druhé světové válce, díl 1., Zvon, Praha, 29.

maďarští osídlenci z východního Slovenska a značné množství rómského obyvatelstva ze Slovenska. Poválečné pohraničí se tak stalo novodobým kotlíkem nejrůznějších národnostních a etnických skupin, které byly na rozličných kulturních i životních úrovních. Ale nebyla to jen skladba obyvatel, co se změnilo, ale zcela se změnil i vztah obyvatel k sídlům, ke kterým neměli vztah a ke krajině, s níž je nic nespojovalo.³⁴

Často se jednalo o skupiny komunisty zagitovaných nadšenců. Politicky patřili tyto novoosídlenci asi z 80 % ke komunistické straně. Ale ne všichni nově příchozí byli nadšení do zakládání družstev a budování socialismu. Přišla také řada poctivých a pracovitých lidí, kteří chtěli zkusit své štěstí na novém místě. Přicházely celé rodiny, z nichž některé přinášely s sebou i svou víru, zatímco jiní ji vyměnili za rudou knížku a kus pole navíc.³⁵

6.2 Svízelná pastorační situace v poválečném pohraničí po roce 1945

V poválečné době nastala v českém pohraničí velmi složitá situace. Mnohé katolické osady byly úplně opuštěny, jejich kostely zbedněny nebo vydrancovány a majetek farností byl rozchvácen národními správci. Následkem vyhánění a odsunu německého etnika se celá Litoměřická diecéze ocitla v kritickém nedostatku kněží. Navzdory žádostem ordináře o pozastavení odsunu německých duchovních, kteří mohli být v Čechách ponecháni jako odborníci - tedy osoby potřebné, nebylo této žádosti vyhověno.³⁶

Problémy s církevním majetkem a s jeho přebíráním do českých rukou začaly hned po osvobození. V litoměřické diecézi proběhlo převzetí církevního majetku v pohraničních oblastech litoměřické diecéze do české národní správy dne 27. června 1945 prostřednictvím Aloise Frajta administrátora děkanského úřadu v Litoměřicích.³⁷

Některé státní orgány si svévolně vykládaly dekret prezidenta republiky o konfiskaci pozemkového majetku Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů, a zabavovaly majetky, které patřily církvím. Přítrž takovému jednání učinila až směrnice Ministerstva školství a osvěty z ledna 1946, ale ani potom ji ne všechny orgány respektovaly.³⁸

Atmosféra byla plná nepřátelských nálad, které německým kněžím znemožnily

³⁴ Srov. Libuše Pokorná: Osud Mostecka, Okresní muzeum v Mostě, 1996, 125.

³⁵ Srov. Václav VAŠKO: Neumlčená, Kronika katolické církve po druhé světové válce, díl 1., Zvon, Praha, 1990, 131.

³⁶ Srov. Václav VAŠKO: ibidem, 130.

³⁷ Srov. SOKA Most Fond ONV Most (1945–1960) evid. j. 12, inv. č. 163 - Soupis a evidence církevního majetku 1945–1955.

³⁸ Srov. Václav VAŠKO: Dům na skále, Církev bzkoušená, díl 1., Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2007, 55.

vykonávat běžnou farní správu. Zemský národní výbor v Praze stanovil jako podmínku pro pastorační činnost československé občanství, proto museli kněží ve farnostech a vedoucí úředníci církevních majetkových podstat prostřednictvím svých biskupských konzistorií předložit dotyčnému úřadu místopřísežná prohlášení o své československé národnosti. Kněží se nacházeli pod policejním dozorem a byly o nich shromažďovány informace.³⁹

Některé místní národní výbory vypudily z far duchovní správce německé národnosti bez ohledu na to, že s nacisty neměli nic společného a plynně ovládali češtinu. Nemluvě o tom, že takové jednání probíhalo bez jakékoliv konzultace s církevním úřadem. Jinde zase proti německému knězi místní úřady nic nenamítaly, ale ten ze solidárnosti odešel z obce s německými farníky. Pro značný nedostatek českých kněží takové farnosti zůstaly často neobsazeny. Některé diecéze proto vydávaly směrnice, v nichž zakazovaly kněžím svévolně opouštět fary.⁴⁰ Nově připutovaný lid Boží našel sice v této zaslíbené zemi kostely a jiné památnosti církevního charakteru, ale nebyli kněží, kteří by v kostelích kázali a sloužili alespoň v neděli mši svatou a udělovali svátosti. Namísto svátostného života a bohoslužeb se jim dostávalo na častých schůzích politické osvěty.⁴¹

Kapucínská provincie se proto již v roce 1945 rozhodla posílat do pohraničí české kněze na nedělní výpomoci, aby katolíci, kteří tam zůstali, neztratili svátostnou posilu a kontakt s církví. Kněží, kteří zde působili, nebo vypomáhali, byli nuceni projet o nedělích a svátcích několik farností.

Zde je pro ilustraci vzpomínka jednoho kapucína, který jezdil do pohraničí vypomáhat: *„V řadě farnostech byli němečtí kněží, o nichž nebylo možné dát špatné vysvědčení. Mezi Čechy byla nápadná náboženská lhostejnost. Český kněz tam nebyl a k německému knězi lidé do kostela nešli a prostě nešli nikam. Některé farnosti byly od osvobození opuštěné, protože faráři utekli do Rakouska. Účast na půlnočních bohoslužbách byla slabá, někteří se po půlnoci šli do kostela jen podívat. Vánoční koledy byly rozdány, ale až do evangelia nikdo nezaspíval. Kde byl jen německý kněz, tam půlnoční mši svatou neměli, protože Němci nesmí v noci, bez písemného povolení Národního výboru, opustit dům.*

V jedné farnosti, ze které byl starý dobrý farář vyhnán, byla fara vykradená a kostel otevřen a zpusťšen. Před bohoslužbou bylo nutno nejprve nalézt potřebné předměty, které ležely různě poházené a zahrabané pod nepořádkem, ornát zpuchřelý, alba ušpiněná, kalich znečištěn. Betlém byl pohozený u bočního oltáře. Dvěře na kůr a na věž byly

³⁹ Srov. Václav VAŠKO: Neumlčená, Kronika katolické církve po druhé světové válce, díl 1., Zvon, Praha, 1990, 28.

⁴⁰ Srov. Václav VAŠKO: ibidem, 15.

⁴¹ Srov. ČEŠTÍ SALESIÁNI: Štěpán kardinál Trochta, Řím 1984, 126.

*zamčeny a klíče nikde. Klíček od kůru a věže měl nějaký muž s sebou v hospodě. Jinde na bohoslužby hojněji přicházeli většinou Slováci, kteří zde byli za prací. Na české bohoslužby po městečku upozornil a koledy nacvičil člen MNV.*⁴²

7 Roky 1945–1948

7.1 Národní oslava jubilea sv. Vojtěcha

Mezi nejvýznamnější církevní akce v období utváření tzv. lidově-demokratického Československa v letech 1945–1948 patřily bez pochyby národní oslavy spojené s výročím 950 let od úmrtí sv. Vojtěcha, které se konaly v roce 1947. Tato akce nebyla jen manifestací národního cítění, ale také vyzvednutím křesťanských kořenů v počátcích české státnosti. Jubileum mělo také svůj politický rozměr. Patronát nad jubileem vedle jejího iniciátora pražského arcibiskupa Msgre. Josefa Berana převzal i prezident republiky Dr. Edvard Beneš. Byla to jedna z nejrozsáhlejších katolických akcí, která měla přispět k obnově náboženského života v našich zemích nedlouho před únorem 1948. Lebka sv. Vojtěcha putovala v křišťálové skřínce po celých Čechách i Moravě. Slováci však návštěvu sv. Vojtěcha odmítli.⁴³

7.2 Ostatky sv. Vojtěcha v Mostě

Do Mosteckého kraje ostatky připutovaly ve středu 30. června a zůstaly zde do čtvrtka 11. července. Na hranicích okresu je uvítal zástupce předsedy MNV Buriánek, a potom promluvil administrátor děkanského úřadu P. Jindřich Lakomý O.M.Cap. a pan opat Strahovského kláštera P. Jarolímek, který ostatky na cestě po Čechách doprovázel.

Ve městě uvítala ostatky hudba, která je doprovázela do děkanského kostela. Přivítání ostatků se účastnilo vojsko, sdružení katolické mládeže a veliký zástup lidu z města i okolí. Na zvláštních nosítkách potom nesli lebku sv. Vojtěcha pan farář ze Slatinic Titzler, bohoslovec Procházka z Brna a dva klerici řádu kapucínského. V děkanském kostele se konala pobožnost, při které měl kázání P. Ondřej kapucín

⁴² Srov. KOLEKTIV AUTORŮ: Ne mečem a měšcem ale bezbranností lásky, 400 let kapucínů v Čechách a na Moravě, Provincie kapucínů v Čechách, Refugium, Velehrad, 1999, 57–58.

⁴³ Srov. Gedenkbuch – kronika farností od sv. Václava v Mostě, 20.

z Falknova (Sokolova), který dosti ostře mluvil z kazatelny. Po kázání přítomní slibovali, že chtějí své chyby a skutky pokáním napravit. Členové sdružení katolické mládeže stáli celou noc u ctihodné lebky na stráži v kostele a i v noci přicházelo uctít sv. Vojtěcha mnoho věřících. Už od pěti hodin ráno byla každou hodinu slavena mše sv. a v 10 hodin pak pontifikální mše sv., kterou celebroidal velmistr křížovnícký P. Josef Vlovák, při které měl kázání P. Ondřeje. Odpoledne v pět hodin byla v kostele závěrečná pobožnost, na zakončení bylo před kostelem uděleno požehnání lebkou sv. Vojtěcha.

Při uvítacím i rozlučovacím ceremoniálu byli přítomni zástupci města, členové Lidové strany, katolické charity a duchovní z města i z okolních farností. P. Schäfler z Havraně, P. Titaler ze Slatinic, P. Shraner z Kopist a P. Ziunerhacker z Malého Háje. Mimo ně zde byli P. Zachariáš kapucín z Prahy a tři kapucínští klerikové. Ostatky byly slavnostně odvezeny z Mostu a poblíž Lomu u Duchcova slavnostně předány zástupcům sousedního okresu.⁴⁴ Při příjezdu ostatků sv. Vojtěcha do Oseku u Duchcova se posluchačům hluboko vrylo do paměti procítěné kázání Dr. Trochty. Celá slavnost dopadla nad očekávání dobře. V kraji pokládaném již tehdy za nábožensky odumřelý, způsobila tato slavnost náhlé probuzení víry a náboženskou obrodu.⁴⁵

7.3 Situace v litoměřické diecézi 1947

Pražský arcibiskup Beran usiloval o obsazení biskupských stolců v diecézích. Při hledání vhodného kandidáta pro litoměřickou diecézi padla volba na ThDr. Štěpána Trochtu. Na přání Svatého otce uvolnili turínští představení řádu Salesiánů P. Štěpána Trochtu pro práci v Litoměřické diecézi. Na den sv. Václava 28. září roku 1947 přinesly noviny zprávu, že litoměřická diecéze má svého nového pastýře Dr. Štěpána Trochtu. Svěcení proběhlo v neděli 16. listopadu v Praze v katedrále sv. Víta, za přítomnosti církevní i světské honorace.

Msgre. Dr. Štěpán Trochta byl ale jmenován do diecéze, jejíž biskup německé národnosti byl ještě na živu. Dosavadní biskup Msgre. Alois Weber byl biskupem svatého života. Pro svůj neohrožený protinacistický postoj v době okupace jej nová vláda nevyvezla na hranice, jako tisíce jiných členů německého etnika, protože jeho stáří, nemoc a zvláště nová politická a sociální situace v severních Čechách mu znemožňovaly jakoukoliv pastorační činnost. Biskup Weber se na doporučení apoštolského stolce správy

⁴⁴ Srov. Gedenkbuch – kronika farnosti od sv. Václava v Mostě, 21–23.

⁴⁵ Srov. ČEŠTÍ SALESIÁNI: Štěpán kardinál Trochta, Řím 1984, 124.

diecéze zřekl a za necelý rok zemřel.⁴⁶

V neděli 23. listopadu odpoledne přijíždí nový biskup do Litoměřic. Situace, v níž se nový biskup ocitl, nebyla vůbec jednoduchá. Přivítali ho zde členové biskupské konsistoře, skládající se z nemocného generálního vikáře a z jednoho zraněného německého kněze, který byl biskupským sekretářem. Jménem neexistující kapituly jej uvítal jediný katedrální kanovník, slabý a nemocný, který byl blízko smrti. Pražský arcibiskup Josef Beran vykonal v katedrále introizační obřad a nový biskup pronesl svůj slib. Dva diecézní kněží uvedli nového biskupa do neobydleného proboštství na dómském náměstí. Byla to jediná obyvatelná budova dómského okrsku. Biskupská residence byla téměř neobyvatelná, byly tam pouze tři pokoje, které válečnými a poválečnými událostmi neutrpěly. Ty obýval starý nemocný biskup Alois Weber a Msgre. Trochta za žádnou cenu nechtěl vzít staříčkému biskupovi poslední kousek domova.⁴⁷

Byla zde spousta neobsazených far a poškozených církevních objektů. V litoměřické diecézi bylo na 449 far a 355 kaplanských míst (nepočítaje místa katechetů a profesorů náboženství). Zůstalo zde však pouhých 107 českých kněží a 100 německých, na místo 1000 nebo alespoň 800 kněží, kteří by za normálních okolností byli k pastorační práci potřební. Někteří zbylí kněží spravovali tři nebo čtyři fary, ti zdatnější i sedm či osm far. Mnoho kněží bylo pro takovou zátěž už starých a nemocných. Kněží německé národnosti navíc nedostávali žádný plat od státu a stavěli nového biskupa před nepříjemný ekonomický problém. Ten byl skutečně velmi akutní, protože od státu nedostával žádný plat ani biskup. *„Biskupský důchod (mensa) byl obročím (beneficium). Spočíval ve dvou statcích, z nichž jeden byl v nájmu a nesl 40 000 Kč ročně, druhý byl spravován personálem zaměstnaným biskupstvím a měl půl milionu dluhů. Biskup litoměřický byl, jak se sám vyjádřil, nejchudším knězem diecéze.“* Ze všech diecézí v Československu byla duchovně, vlivem válečných událostí a nastalých změn, litoměřická diecéze ta nejzanedbanější.⁴⁸

Mravenčí práci biskupa a jeho spolupracovníků se podařilo od jeho nástupu do úřadu do února 1948 obnovit v Litoměřicích kněžský seminář, dále byl založen ústav pro laické katechety Zdislava, varhanická škola, malý seminář v Bohosudově, seminář pro pozdní povolání v Trmicích a začal vycházet časopis Katolické akce. Ale již 26. února 1948 byly zastaveny všechny katolické noviny a časopisy. V listopadu téhož roku vykonal biskup Trochta cestu do Říma - Ad limina Apostolorum, při níž obdržel pokyny pro

⁴⁶ Srov. ČEŠTÍ SALESIÁNI: Štěpán kardinál Trochta, Řím 1984, 125–128.

⁴⁷ Srov. ibidem, 131–132.

⁴⁸ Srov. ibidem, 126–127.

jednání mezi státem a církví v naší republice a tzv. Mexické fakulty pro případ pronásledování církve.⁴⁹

7.4 Politické změny v roce 1948

Únor roku 1948 znamenal důležitý mezník našich moderních dějinách. Poté, co se komunističtí ministři opakovaně odmítali podřídit usnesením vlády, složili někteří českoslovenští ministři, zvláště strany Lidové a Národně socialistické svůj úřad. President Beneš proti očekávání jejich demisi přijal a na jejich místa byli jmenováni noví ministři, většinou z Komunistické strany. Tím vlastně komunisté začali ovlivňovat veškeré dění v zemi ve svůj prospěch.⁵⁰

Už 15. dubna 1948 byla při ÚAV NF zřízena Komise pro církevní a náboženské otázky. Náplní její práce bylo jednat s církevními představiteli o novém uspořádání církevně-politických poměrů v zemi. Kromě toho měla za úkol vést kádrovou evidenci duchovních. Obdobné aparáty vznikaly i na krajských a okresních úrovních. S těmito komisemi byli už tehdy ve spojení také kolaborující kněží.⁵¹

9. května 1948 byla vyhlášena nová ústava. V ústavě bylo mnoho nesrovnalostí, které nahrávaly ke komunistické zvlůi. Ač byla ústavou zaručena rovnost občanů, tak v reálu tomu bylo jinak. Upřednostňováni byli občané bez vyznání, věřící lidé byli v mnoha oblastech diskriminováni. Bývali označováni za zpátečníky a neschopné vykonávat určitá povolání. Za vědu věd byl prohlášen marxismus-leninismus a vše co mu odporovalo, bylo prohlášeno za nepřátelské republice a lidově-demokratickému zřízení a trestáno jako trestný čin. *Za vystoupení proti republice byla považována i polemika s marxismem leninismem nebo vyvracení pomluv, které sdělovací prostředky šířily o církvi a jejích představitelích.* Stát prosazoval nenáboženské obřady jako je vítání občánků, předávání šátků, svatby a pohřby bez kněze. Vyhýbání se občanským záležitostem vrhalo na člověka stín a vystavovalo se tak kárnému řízení a postihu.⁵²

7. června se president Beneš vzdal svého úřadu a na jeho místo byl 14. června zvolen komunist Klement Gottwald. Předsedou vlády se stal komunist Antonín Zápotocký.

⁴⁹ Srov. ČEŠTÍ SALESIÁNI: Štěpán kardinál Trochta, Řím 1984, 137.

⁵⁰ Srov. Gedenkbuch – kronika farnosti od sv. Václava v Mostě, 20.

⁵¹ Srov. Václav VAŠKO: Dům na skále, Církev zkoušená, díl 1., Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2007, 73.

⁵² Srov. Václav VAŠKO: ibidem, 175–177.

7.5 Události v mostecké farnosti v letech 1945–1948

Vyhánění Němců z domovů mělo nepříznivý vliv na náboženský život jak v Německých obcích, tak i v obcích národnostně smíšených. Také v Mostě s odsunem domácího německého obyvatelstva a s příchodem obyvatelstva nového výrazně poklesl počet katolíků v obou městských farnostech. Okres Most se již tehdy po válce zařadil na místa s nejmenší religiozitou v ČSSR.⁵³

V roce 1945 zastával duchovní správu děkanského úřadu děkan Josef Sitte společně s kaplanem Rudolfem Scholzem a u sv. Václava to byl křížovnický komandeur Rudolf Čapek. Dále zde byli zastoupeni i kněží řádu Minoritů a Kapucínů. P. Jindřich Lakomí, kvadrián kapucínů, P. Ezechiel Kindermann a P. Bonaventura Hruška, kvadrián minoritů. Koncem léta přišel ještě křížovník P. Václav Truxa.

V srpnu roku 1945 evidovalo místní velitelství Sboru národní bezpečnosti ve svém obvodu celkem 11 duchovních. Z toho osm bylo německé národnosti, jeden byl Rakušan a pouze dva Češi. Mnozí kněží se už tenkrát nevyhnuli dozoru státní policie a úřadů. Převážná část duchovních, působících v Mostě, byla německé národnosti a pro výkon svého povolání byla státními úřady shledána až na vzácné výjimky jako nedůvěryhodná.⁵⁴

Děkan P. Sitte spolu s kaplanem P. Scholzem byli zprvu internováni s ostatními Němci v areálu mostecké komendy křížovníků. Následující den byli propuštěni ke sloužení mše svaté. Brzy však byli znovu odvedeni a tentokrát odsunuti do pracovního tábora v Záluží, odkud pak byli odsunuti do Německa. Děkanskou duchovní správu pak zastával P. Jindřich Lakomí z kapucínského řádu, který kromě děkanského úřadu v Mostě měl dále na starost farnosti Bečov a Havraň.

Došlo také ke změnám ve správě mosteckého vikariátu. Dosavadní vikář P. Leo Sirch z Havraně byl pro německou národnost světskými úřady odstraněn a byl mu ponechán farní úřad v Havrani. Prozatímním správcem vikariátu se stal P. Marschner z Hory sv. Kateřiny, který však směl chodit jen z fary do kostela a zpět. Ve funkci jej proto později vystřídal P. Ziunerhacker z Malého Háje. Protože na vyučování náboženství ve školách nebyl dostatek kněží, byly k vyučování ustanoveny také laické síly.⁵⁵

V prvních poválečných měsících se v kostele u sv. Václava scházelo pouze pět lidí a lidový zpěv nebyl žádný. Teprve později se kostel začal pozvolna zaplňovat až do té míry,

⁵³ Srov. Jan NETÍK: Pamětní spis ke znovuotevření děkanského kostela v Mostě, in: Farnost Most, <http://www.farnost-most.cz/historie-farnosti>, vyhledáno 25. 4. 2009.

⁵⁴ Srov. Jiří BUREŠ: Historie farnosti, in: Farnost Most, <http://www.farnost-most.cz/historie-farnosti>, vyhledáno 25. 4. 2009.

⁵⁵ Srov. Gedenkbuch – kronika farnosti od sv. Václava v Mostě, 20.

že na vánoce mohla být zpívána půlnoční. V květnu roku 1946 už přistoupilo k prvnímu svatému přijímání na 80 dětí. Návštěvnost kostela se zvedala a lidový zpěv mohutněl.⁵⁶

Na podzim roku 1948 se ukázaly na kostelní věži u sv. Václava trhliny a celá věž musela být opravena. Oprava proběhla ještě téhož roku. Zároveň byla ještě čtyři válkou poškozená okna v kostele nahrazena novými. Cena opravy byla 32 000 Kč, peníze byly získány sbírkami a dary dobrodinců.⁵⁷

8 Roky 1949–1953

8.1 Státní církevní politika

30. dubna 1949 dostali političtí tajemníci pokyn, aby do týdne zřídili církevní referáty na KNV, do nichž měli být převedeni církevní tajemníci AV NF. Účelem těchto referátů bylo rozvíjet kampaň, která by vytvořila předpoklady pro vznik „pokrokového hnutí kněží“, tato činnost probíhala ve spolupráci s orgány Státní bezpečnosti, které měly pro církevní věci speciální pracovníky.⁵⁸ Vzápětí dostali církevní tajemníci pokyny k dalším akcím proti církvi. Sbírký v kostelích musely být předem povoleny úřadem a zdaněny. Církevní budovy byly zabírány. Všechny církevní majetek, který by se mohl potřebovat, byl převáděn do rukou státu. V každém farním obvodu byl ustanoven důvěrník, který sledoval dění ve farnosti, v kostele, kolem fary a faráře. Bylo sledováno, s kým se kněží stýkají a kdo a jak je podporuje. Nespolehlivým kněžím měl být odebrán telefon, lístky na benzín a jiné výhody. Veškerý tisk byl církvi zakázán. Byli špiclovány kázání, sledovány vývěsky, zakazovány kroužky mládeže a sdružení dospělých. Pro pastorační a shromažďování věřících zůstal jedině kostel. Vše co se dělo mimo něj bylo v rozporu se zákonem a považováno za ilegální a rozvratné. Jako takové mělo být hlášeno státní policii.⁵⁹

⁵⁶ Srov. Gedenkbuch – kronika farnosti od sv. Václava v Mostě, 32.

⁵⁷ Srov. ibidem, 24.

⁵⁸ Srov. Václav VAŠKO: Dům na skále, Církev zkoušená, díl 1., Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2007, 129.

⁵⁹ Srov. Václav VAŠKO: ibidem, 117–120.

8.2 Situace církve v Československu

V lednu roku 1949 vydali českoslovenští biskupové memorandum k prezidentovi Gottwaldovi, ve kterém poukazují na řadu nepřátelských počinů proti církvi – bez úspěchu. Následovalo státní zastavení vydávání ordinárních listů. Rozkol mezi státem a církví vyvrcholil 10. června, kdy byla zastavena oficiální Katolická akce a místo ní ustanovena Katolická akce státní, plně ovládaná komunisty a kolaboranty. Rovněž veškerý oficiální katolický tisk byl plně v rukách komunistů a 12. června vychází první číslo komunisty ovládaných Katolických novin. Na to reagovali biskupové odsouzením tohoto státního schizmatického podniku. Tváří v tvář k bezvýhodné situaci rozhodli se biskupové k vydání společného pastýřského listu ze dne 15. června: *V hodině velké zkoušky*, který měl být čten 19. června. V listu se biskupové obracejí na věřící lid a demaskují likvidační záměr komunistického režimu vůči církvi a vyzívají k jednotě a pevnosti v nastávajícím pronásledování.⁶⁰

19. června došlo k domácí vazbě arcibiskupa Berana. Jednání s vládou bylo přerušeno. Začínalo pomenáhlé pronásledování, jež u nás dosud nemělo obdoby. V říjnu téhož roku byl ustanoven státní úřad pro věci církevní, zaváděly se nové zákony, jimiž byla katolická církev uvedena pod kontrolu a do područí státu. Mimo jiné znamenali zestátnění církevního majetku, hospodářskou závislost kněží na státu, požadavek aby kněží slíbili věrnost státu, a stali se státními zaměstnanci. Byl zřízen Státní úřad pro věci církevní, který se stal nejvyšší církevní vrchností. Prostřednictvím církevních tajemníků tak stát převzal veškerou pravomoc ordinářů.⁶¹ Biskupové byli postupně internováni, řeholníci zlikvidováni. Svobodná katolická církev tak přestala existovat. Vzniká tak úřední církev v rukách kolaborujících vlasteneckých kněží, která je plně ovládána státem a je určena k postupné, nenápadné likvidaci.⁶²

8.3 Situace v litoměřické diecézi

Na 16. června 1949 byla narychlo do Litoměřic svolána velká schůze kněží litoměřické diecéze. Bylo to den po biskupské konferenci v Praze na Hradčanech a den

⁶⁰ Srov. ČEŠTÍ SALESIÁNI: Štěpán kardinál Trochta, Řím 1984, 137.

⁶¹ Srov. Václav VAŠKO: Dům na skále, Církev zkoušená, díl 1., Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2007, 166–170.

⁶² Srov. ČEŠTÍ SALESIÁNI: ibidem, 140.

před založením schizmatické státní katolické akce. Tato schůze se stala jedinečnou manifestací jednoty a lásky kněží ke svému biskupovi, které dosáhl v litoměřické diecézi ani ne ve dvou letech svého působení. Dostavili se téměř všichni kněží. Nejdříve byli jednotlivě povoláni do pracovny biskupa a tam v přítomnosti generálního vikáře a ještě jednoho kněze složili přísahu věrnosti svému biskupovi. Biskup jim pak předal tři výtisky pastýřského listu (z 15. června), který měl být přečten následující neděli (19. června). Potom se všichni shromáždili v přijímacím sále rezidence. V tu dobu do biskupské rezidence přišli tři úředníci státní bezpečnosti a vyžádali si přijetí u biskupa. Biskup je přivedl do shromáždění kněží. V jejich přítomnosti vyzval přítomné kněze, aby se ke vzniklé situaci otevřeně vyslovili. Někteří se přihlásili ke slovu a kritizovali postup režimu. Schůze vyvrcholila vystoupením jednoho kněze, který vzrušeným hlasem volal: „*Bratři, věřím, že žijeme v době, kdy svému biskupovi věrnost nejen slibujeme, ale i přísaháme*“ Nato biskup zvedl ruku a slavnostně prohlásil: „*Také já vám přísahám věrnost až do smrti.*“ Úředníci státní bezpečnosti zmateně vyslovili naději, že k dorozumění mezi církví a státem dojde. Biskup se pak s ostatními kněžími odebral do katedrály, kde písemnou formou přísahali církvi věrnost.⁶³

V neběli 19.června na svátek Božího těla četl biskup Trochta v katedrále pastýřský list. To bylo poslední svobodné vystoupení litoměřického biskupa. Ocítl se v domácí vazbě pod neustálou kontrolou státních orgánů, bez kousku soukromí. Byl přinucen jmenovat generálním vikářem kolaboranta s režimem Msgre. Edvarda Olivu. Řízení diecéze převzali státní úředníci. Za dobu tří a půl roku, kdy byl biskup v domácí vazbě, bylo jeho dílo postupně ničeno. Roku 1950 byl rozprášen seminář, který čítal více než 70 bohoslovců. Knihy ze semináře byly odsouzeny k zániku v papírně, z budovy se stala nemocnice. Rovněž katechetická škola Zdislava byla zrušena.⁶⁴

Na počátku roku 1953 byl 16. ledna litoměřický biskup Štěpán Trochta úředně zatčen a vzat z domácího vězení do vazby a převezen do věznice v Ruzyni. Spolu s ním byli zatčeni a na proces připravováni i někteří jeho spolupracovníci, věrní diecézní kněží. Z toho důvodu byl dosavadní generální vikář Msgre. Edvard Oliva jmenován kapitulním vikářem.⁶⁵

⁶³ Srov. ČEŠTÍ SALESIÁNI: Štěpán kardinál Trochta, Řím 1984, 140.

⁶⁴ Srov. ibidem, 141–153.

⁶⁵ Srov. ibidem, 154.

8.4 Četba pastýřského listu

Tento list se nerozesílal poštou jako obvykle, ale předával se z ruky do ruky nebo po spolehlivých poslech, kteří je roznášeli po farách. Za nimi pak chodili příslušníci veřejné nebo tajné bezpečnosti a list zabavovali s poučením, že jeho čtení je trestný čin. Někteří jej odevzdali, jiní ne. Buď popřeli, že jej dostali nebo jej stihli opsat. Zabavování listu a zastrašování způsobily, že se četl pouze ve třetině farností. Biskupové však obratem vydali s datem 19. června list druhý o stejném obsahu, jen kratší, který se měl číst v neděli 26. června, to už se četl skoro všude. Kněží, kteří pastýřský list v kostele přes varování četli bez komentáře, byli předvoláni k předsedům ONV k politickému pohovoru, kde měli podepsat lživé prohlášení. Pokud odmítli, byla jim vyměřena pokuta. Pokud list okomentovali, bylo na ně podáno trestní oznámení.⁶⁶

Četba pastýřského listu byla nejobvyklejším trestním činem, za který byli kněží a řeholníci v letech 1949–1950 běžně stavěni před soud a internováni. Dále to bylo to, že ve svých promluvách projevovali nesouhlas se státní církevní politikou. To bylo hodnoceno jako pobuřování proti lidově-demokratickému zřízení a rozvracení republiky.⁶⁷

8.5 Zavedení státních matrik a sňatků

Ode dne 1. ledna 1950 byly zákonem zavedeny civilní sňatky a státní matriky. Od tohoto dne zákon uznával jen manželství uzavřené na úřadě. Cílem těchto opatření bylo odpoutat pozornost občanů od kostela, kněze a společenství věřících. K tomu rovněž přispíval tlak okolního prostředí a zejména zastrašování, nátlak a ohrožování existence v zaměstnání. Nadále také farní úřady nesměly vydávat žádné potvrzení o církevním sňatku nebo křtu, protože kněží by využívali styku s občany k propagování církevních obřadů (křtu, svatby, pohřbu).⁶⁸

Dne 12. ledna přebíral zdejší státní matrikář matriky do vlastnictví státu, ale zatím zůstaly na farách. Farář může z matriky vypsát křestní nebo oddací list, ale nesmí jej označovat razítkem, to smí jen státní matrikář. Do vlastních matrik se nadále nesmí nic zapisovat a na příště si musely fary pořídit pro svou potřebu matriky nové, za své

⁶⁶ Srov. Václav VAŠKO: *Dům na skále, Církev zkoušená*, díl 1., Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2007, 145–151.

⁶⁷ Václav VAŠKO: *ibidem*, 105.

⁶⁸ Srov. Václav VAŠKO: *Dům na skále, Církev bojující*, díl 2., Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2007, 21–23.

prostředky. Matriky zůstaly na farách až do počátku roku 1952, kdy došel přípis, že od 1. ledna 1952 převezme státní matriční úřad všechny matriky do své správy.⁶⁹

8.6 Kněžské sliby věrnosti republice

Československá vláda žádala, aby duchovní všech církví učinili republice slib věrnosti, který měl znít takto: „*Já slibuji na svou čest a svědomí, jak se sluší na řádného občana, věrnost Československé republice a nic nepodniknu, co by bylo proti jejím zájmům, bezpečnosti, celistvosti. Budu plnit uvědoměle své povinnosti, jež vyplývají z mého postavení a vynasnažím se dle svých sil podporovat budovatelské úsilí, směřující ke blahu československého lidu.*“ Tento slib byl učiněn na konci ledna 1950 do rukou předsedy ONV p. Bubáka za přítomnosti několika členů ONV. Po ukončení slibů byla pořádána v duchcovském zámku dne 30. ledna přátelská schůzka zástupců církví a zástupců lidovců, při které byly podávány obložené chleby a nalévána vína. Při tom promluvili čtyři katoličtí kněží, 2 českoslovenští, jeden evangelický a několik laiků. Komandér Čapek z Mostu se ve své řeči odvolával na sv. Pavla: „*Každá duše mocností vyšším poddána*“.⁷⁰ Ti, kteří tento slib odmítli složit, byli zastrašováni odebráním státního souhlasu a internací, problémoví kněží bývali stěhováni na jiná působiště.⁷¹

Českoslovenští biskupové byli pozváni ke slibům věrnosti lidově-demokratické republice v roce 1951, přičemž slibovali věrnost republice do rukou předsedy vlády Antonína Zápotockého. Tohoto aktu se účastnil také litoměřický biskup Štěpán Trochta.⁷²

8.7 Mírové konference

Na přání státních úřadů svolával v roce 1950 skoro každý měsíc pan vikář mírové konference. Ty byly konány na farách v Mostě i v okolních městech. Konference měly za účel nejen dělat náladu pro mír mezi národy, ale také získávat duchovenstvo pro spolupráci s nynějším vládnoucím systémem. První taková porada se konala na děkanství v Mostě. U sv. Václava se konala druhý týden po Velikonocích. Na takové konferenci byli vždy přítomni zástupci okresního i krajského národního výboru. Při prvních konferencích si nikdo netroufal vzít si slovo, až to působilo trapně, několik slov promluvil vždy jen

⁶⁹ Srov. Gedenkbuch – kronika farnosti od sv. Václava v Mostě, 25; 30.

⁷⁰ Srov. ibidem, 26–27.

⁷¹ Srov. Václav VAŠKO: Dům na skále, Církev bojující, díl 2., Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2007, 24–25.

⁷² Srov. Václav VAŠKO: ibidem, 299–301.

Komanér Čapek. Později se ale rozhovoru účastnilo vždy více přítomných kněží. Také byly konány kursy a školení, kterých se pozvaní kněží museli na 14 dní účastnit.⁷³

Účast kněží na těchto konferencích byla povinná a sledovaná a proto byla většinou stoprocentní. Jednak díky strachu z represí (zákon na ochranu míru) a pak také proto, že to pro kněze byla jediná příležitost, jak se mohli beztrestně sejít. Na těchto mírových konferencích se projednávaly otázky týkající se politické situace u nás, světového míru, organizovaly se podpisové akce např. na ukončení války v Koreji, za propuštění bojovníků, za mír v Řecku, v USA apod. Někdy se na konferencích mluvilo i o různých záležitostech týkajících se duchovní správy.⁷⁴

8.8 Působení řeholních řádů v Mostě

8.8.1 Působení řádu křížovníků

Poté, co se za krále Václava I. stal Most královským městem, je do města zřejmě na základě vlivu Anežky Přemyslovny uveden řád Křížovníků s červenou hvězdou, který sama založila v roce 1237. Tento řád je jediným řádem českého původu. Náplní činnosti byla nejen péče o chudé, sociálně potřebné nebo nemocné, ale také postarat se o poutníky a lidi na cestě, kteří v křížovnické komendě nalézali jisté a bezpečné útočiště, místo osvěžení, odpočinku a ochrany.

Do Mostu přišli křížovníci už před rokem 1253 a usadili se mimo vlastní ohrazené město v jeho těsném sousedství na předměstí u románského kostela sv. Václava ve vsi stejného jména. Zde si přestavěli kostel, vybudovali svůj špitál a komendu, v jejímž čele stál komandér (komtur). Během 15. století postupně řád křížovníků ztrácel v Mostě na významu i vlivu. Během husitských válek komtur uprchl do Slezska, ale do roku 1430 už byl opět zpět a od roku 1450 na čas obsazovali mosteckou farnost světskými kněžími, protože neměli dostatek vlastních řeholních kněží.⁷⁵

Během Josefínských reforem křížovníci svoji Komendu v Mostě zachránili tím, že při ní zřídili farnost pro Střimice, Ves sv. Václava a Taschenberg. Jejich někdejší samostatná fara zanikla patrně v období husitských válek. Na konci 18. století si městská rada stěžovala na nepřítomnost farní školy, kterou křížovníci vybudovali na zakoupeném

⁷³ Srov. Gedenkbuch – kronika farnosti od sv. Václava v Mostě, 28–29.

⁷⁴ Srov. Václav VAŠKO: Dům na skále, Církev bojující, díl 2., Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2007, 363–364.

⁷⁵ Srov. Jan NETÍK: Pamětní spis ke znovuotevření děkanského kostela v Mostě, in: Farnost Most, <http://www.farnost-most.cz/historie-farnosti>, vyhledáno 25. 4. 2009.

pozemku. Ve 20. století byla při komendě umístěna česká menšinová obecní škola.⁷⁶

Posledními zástupci řádu Křížovníků v Mostě byli komandér P. Rudolf Čapek O.Cruc. (1928–1953) a P. Václav Truxa O.Cruc. (1945–1957), který roku 1957 odchází do Litoměřic. Od té doby až do konečné likvidace kostela a komendy v roce 1979 je farnost u sv. Václava obsazována světskými kněžími a spravována děkanským úřadem.⁷⁷

8.8.2 Působení řádu minoritů

Na pozvání krále Václava I. přicházejí ze sousedního Saska první minorité do Čech před rokem 1230. Krátce před povýšením trhové osady v Mostě na královské město uvádí Anežka Přemyslovna do Čech žebrový řád františkánů minoritů. V rozvíjejícím se královském městě udávají tón vzrůstající se měšťané, bohatí řemeslníci a kupci. Sem minorité přicházejí v roce 1237, aby zde příkladem chudoby poukazovali na vyšší hodnoty plynoucí z Kristova učení. Na jejich brzkém příchodu lze vidět Anežčinu starostlivost o duchovní a sociální potřeby obyvatel města Mostu a její hmotnou pomoc získanou od svého královského bratra, bez které je zřízení kláštera v Mostě nemyslitelné.⁷⁸

Menší bratři sv. Františka se nejdříve usadili u původního farního kostela sv. Vavřince a za dočasný příbytek jim byla dána zdejší fara. Později v roce 1240 přešli na jiné místo, kde založili vlastní klášter s kostelem sv. Františka. V roce 1452 zde minorité hostili proslulého kazatele sv. Jana Kapistrána. V letech 1515 a 1578 zachvátil město požár, při kterém vždy vyhořel klášter i kostel a minorité proto načas město opouštějí. V roce 1780 bylo v obnoveném klášteře již 22 řeholníků. Krátce nato byl počet řeholníků v klášteře císařským nařízením snižen na 14. Roku 1812 už zde byli pouze dva kněží a jeden laik.⁷⁹

V roce 1820 minorité propůjčili některé místnosti pro německou školu, další místnosti pak roku 1894 pro školu českou. V první polovině 20. století zde našla útočiště také česká knihovna.

Roku 1938 byl mostecký konvent vyňat z československé provincie a připojen k provincii rakouské. Byl zde ponechán český kvardián P. Bonaventura Hruška pro české

⁷⁶ Srov. Pavel VLČEK, Petr SOMMER, Dušan FOLTÝN: Encyklopedie českých klášterů, heslo Most, Libri 2002, 378–379.

⁷⁷ Srov. Gedenkbuch – kronika farnosti od sv. Václava v Mostě, 48.

⁷⁸ Srov. Jan NETÍK: Pamětní spis ke znovuotevření děkanského kostela v Mostě, in: Farnost Most, <http://www.farnost-most.cz/historie-farnosti>, vyhledáno 25. 4. 2009.

⁷⁹ Srov. Milan BUBEN: Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích, Žebrové řády, díl 3., svazek 1., Libri, Praha 2006, 190–191.

bohoslužby a druhým členem konventu byl Němec. Na české bohoslužby, kázání a zpěv sem docházelo mnoho lidí z města i okolí, protože v ostatních kostelích se konaly bohoslužby v němčině. Po osvobození byl v roce 1945 konvent začleněn opět do československé provincie.⁸⁰

V roce 1950 byl konvent v rámci akce K zrušen. V té době zde byl už jen jeden duchovní. Byl to kvardián Otakar Zima P. Mansvet O.M.Conv.⁸¹

8.8.3 Působení řádu kapucínů

Řád kapucínů vznikl roku 1525, kdy se osamostatnil od řádu františkánů. Papež Kliment VII. je za samostatný řád uznal v roce 1528. Řád menších bratří kapucínů usiloval řídit se nejpřísnějšími zásadami sv. Františka z Assisi. Do Čech byl řád uveden v roce 1599 a první kapucínské konventy vznikly v Praze, v Českých Budějovicích a v Roudnici. V době, kdy k nám kapucíni přicházeli ze sousedního Saska, se šířilo Lutherovo učení do Krušnohoří a potom i do Podkrušnohoří, kam se dostávalo s odlivem obyvatel z báňských měst v horách při migrační vlně způsobené pozvolným úpadkem rudného dolování. Souběžně s šířícím se luteránstvím ve zdejším prostředí, mezi jehož stoupenci byla i řada příslušníků šlechtického stavu, se začala zvedat i protireformační vlna, která si kladla za cíl přivést celé území zpět ke katolickému vyznání. Při upevňování katolické pozice v kraji měli být svým kázáním, výukou a především příkladem následování Krista v chudobě nápomocni také kapucíni. Ti se při svých misiích zaměřili především na horskou a podhorskou oblast⁸²

V Mostě vznikl konvent z vlastní iniciativy kapucínů. Prostřednictvím svého provinciála P. Romana Laudensise se obrátili roku 1615 na samotnou císařovnu Annu s prosbou, aby doporučila stavbu kapucínského kláštera mostecké městské radě i obci, kterou v tu dobu zastupovali převážně protestanti. Císařovna žádosti vyhověla a 21. srpna 1615 zaslala městské radě list, ve kterém se přimlouvala za zřízení kláštera kapucínů ve městě Mostě. Městská rada po poradě s katolickými měšťany neměla proti zřízení kapucínského kláštera v Mostě námitek.

Město projevilo ochotu a věnovalo na jeho stavbu 5 tisíc cihel, 100 korců vápna a

⁸⁰ Srov. Jaroslav MACEK: 950 let litoměřické kapituly, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2007, 160.

⁸¹ Srov. Milan BUBEN: Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích, Žebravé řády, díl 3., svazek 1., Libri, Praha 2006, 191.

⁸² Srov. Líbuše POKORNÁ: Osud Mostecka, Okresní muzeum v Mostě 1996, 72.

200 velkých stromů. Zároveň bylo řádu doporučeno, aby se poohlédl ještě po dalších dobrodincích v kraji. Hlavním donátorem stavby se stal Vilém Popel z Lobkovic. Svým dílem přispěli také mostečtí katoličtí měšťané a Jiří Vratislav z Mitrovic, který se později sám stal členem kapucínského řádu.

Provinciál řádu přišel osobně do Mostu, aby zde vyhledal vhodné místo pro stavbu konventu. Původní nabídku místa pro stavbu uvnitř města nepřijal a raději se rozhodl pro místo ve volném prostoru na Jezerním předměstí za městskými hradbami v blízkosti jezerní brány u cesty vedoucí na Chomutov.⁸³

Během válečných útrap třicetileté války klášter zůstal mimo vlastní město poněkud stranou pozornosti protahujících vojsk. Později, když bylo město drancováno Švédy, kapucíni na kolenou uprosili jejich velitele, aby jim vojáci pomohli hasit hořící klášter, tím jej zachránili před zkázou. Pro jeho zachovalost se v něm ubytovávali vojenští hodnostáři, kteří nedopustili jeho zničení. Protože se klášter nacházel po třicetileté válce v dobrém stavu, byl při něm v roce 1651 zřízen noviciát pro budoucí studenty teologie celé Česko-moravské provincie.⁸⁴

Když 5. února 1779 do města vtrhli Sasové, nevyhnuli se při plnění ani kapucínskému klášteru. Mimo jiného zde odcizili stříbrný mešní kalich. Uloupené věci však byli donuceni později vrátit.⁸⁵

Zvláštností mosteckého konventu byla klášterní vinárna. Původ této zvláštnosti spočívá v tom, že když v roce 1680 postihla Most dlouhotrvající morová rána (epidemie cholery), při níž zemřelo asi 1100 lidí, nebylo pro nemocné dost vína coby léku. To mělo za následek houfné umírání nemocných. Kapucínům se nemocných zželelo a otevřeli své sklepy a zdarma poskytli víno ze svých vinic nemocným. Zato získali mostečtí kapucíni privilegium víno v klášteře nalévat a prodávat.⁸⁶

Roku 1924 byla v Mostě, poté co se to nepodařilo v Roudnici, založena serafínská škola pro chudé chlapce německé národnosti. S ohledem na to, že většinu žáků tvořili chudí chlapci, snažil se řád na rodičích požadované poplatky omezit na minimum a potřebné finance získával rozesíláním sady sedmi pohlednic Lorety se složenkami. Rodiče tak museli hradit pouze výlohy za školní pomůcky, opravu oděvů a bot. Ostatní poplatky byly oproti jiným školám poloviční nebo třetinové. U zvláště chudých dětí pak bylo školné úplně promíjeno. Chovanci serafínských škol žili společně v internátě, který byl součástí kláštera a buď studovali soukromě v klášteře nebo navštěvovali státní gymnázia. Ti, kteří

⁸³ Srov. Libuše POKORNÁ: *Knihy o Mostecku*, Dialog 2000, 144.

⁸⁴ Srov. Libuše POKORNÁ: *ibidem*, 128.

⁸⁵ Srov. Libuše POKORNÁ: *Osud Mostecky*, Okresní muzeum v Mostě, 1996, 75.

⁸⁶ Srov. Libuše POKORNÁ: *Knihy o Mostecku*, Dialog 2000, 127.

studovali soukromě pod vedením řádových profesorů, museli na konci každého pololetí skládat zkoušky na některém veřejném gymnáziu (klasickém nebo reálném). Ze studentů serafinských škol se rekrutoval řádový dorost. Noviciát laických bratrů nebyl jednotný, připravovali se na řeholní život v tom klášteře, kde se přihlásili. Bohoslovci řádu odcházeli po maturitě studovat do Prahy.⁸⁷

Po odtržení českého pohraničí byl 30. prosince roku 1938 zřízen samostatný Sudetský generální komisariát s centrem v Litoměřicích. Do tohoto správního útvaru náležel mostecký klášter spolu s dalšími desíti řádovými domy. Většina řeholníků české národnosti se rozhodla pro odchod do českého vnitrozemí. I když mostecký konvent připadl do Sudetského komisariátu, působilo na serafinské škole několik belgických bratří.⁸⁸ Záhy po osvobození byl dne 28. května 1945 podepsán dokument, jímž se vracely někdejší sudetské kláštery zpět do Českomoravské provincie a každý takový kapucínský klášter byl osazen jedním českým řádovým knězem jako administrátorem in temporabilis, který měl být navenek před úřady zástupce kláštera. Na počátku června 1945 byly s okamžitou platností uzavřeny všechny německé školy, učiliště i kurzy, ať veřejné nebo soukromé. Tehdy zanikla i serafinská škola, která v mosteckém klášteře fungovala od doby svého založení v roce 1924.

Sudetský komisariát byl 11. února 1946 formálně zrušen a dosavadní představení in spiritualibus německé národnosti byli odvoláni a na jejich místo jmenováni čeští administrátoři, kteří už od května 1945 navenek zastupovali kláštery. Všichni němečtí řeholníci, kromě čtyř, kterým bylo pro zásluhy o vlast přiznáno československé státní občanství, po válce buď sami odešli, nebo byli odsunuti na území bavorské provincie.

V mosteckém klášteře byli v roce 1946 dva nebo tři kněží a většinou jeden laik. U každého kláštera fungovalo sekulární společenství třetího řádu sv. Františka, tzv. terciáři, kteří byli vedeni řádovými kněžími. K pravidelným činnostem kapucínů patřily také duchovní obnovy ve farnostech. Téměř všichni řádoví kněží se podíleli na výuce náboženství na různých školách a vypomáhali při pastoraci na okolních farách, hlavně o nedělích a svátcích. Situace v poválečném pohraničí byla obzvlášť kritická a v případě potřeby sem v letech 1946–1947 zajížděli vypomoci i kapucíni z kláštera v Praze na Hradčanech. Většinu z výše uvedených činností kapucíni vykonávali až do dubna roku 1950.⁸⁹

⁸⁷ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ: Ne mečem a měšcem ale bezbranností lásky, 400 let kapucínů v Čechách a na Moravě, Provincie kapucínů v Čechách, Refugium, Velehrad 1999, 31.

⁸⁸ Srov. Milan BUBEN: Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích, Žebravé řády, díl 3., svazek 1., Libri, Praha 2006, 388.

⁸⁹ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ: Ne mečem a měšcem ale bezbranností lásky, 400 let kapucínů v Čechách a na

V noci z 26. na 27. dubna 1950 po půlnoci došlo k druhé vlně rušení klášterů, při níž byl zabrán a zrušen i kapucínský klášter v Mostě. V té době už zde byli vedeni pouze dva řeholníci. Byli to P. Jindřich Lakomý, kvardián, který kromě kláštera spravoval i děkanský úřad a P. Ezechiel Kindermann, který byl v tu dobu již internován. Tomu byl za čtení Pastýřského listu 23. února roku 1950 vyměřen státním soudem v Praze trest odnětí svobody na dobu dvou let za pobuřování proti republice a zrušení kláštera ho zde nepostihlo. Horší to bylo pro P. Jindřicha Lakomého, který byl z Mostu v rámci akce K odstraněn.⁹⁰

8.8.4 Působení řádu karmelitek Božského Srdce Ježíšova

Roku 1891 byla založena odnož řádu Karmelitek jako kongregace karmelitek Božského Srdce Ježíšova, též hnědých sester. Řeholní oděv tvořil hnědý závoj a škapulíř, bílý plášť a černý závoj. Účelem řádu byla péče o sirotky.⁹¹

Do Čech přišly sestry kongregace karmelitek Božského srdce Ježíšova z Berlína v roce 1897 a nejprve se usadily v Maršově u Bohosudova a pak také v Krupce. Roku 1899 pro neshody s místním duchovenstvem odcházejí z Maršova a v zimě roku 1900 se 16 karmelitek i s dětmi stěhuje do Mostu, kde byli vlídně přijati.⁹² Mostecký děkan i obyvatelé k nim byli velmi vstřícní. Sestry si nejprve pronajaly domek v Jezerní ulici naproti kapucínskému klášteru. Domek měl vzadu i malou zahrádku a kostel byl jen kousek přes ulici, což sestrám i dětem vyhovovalo. Po čtvrtstoletí svého působení v Mostě získaly sestry roku 1926 rozlehlý pozemek ve čtvrti Zahražany, kde postavily velký dům se zahradou, který byl nazván Domov sv. Josefa. Na tomto místě pak působily dalších zhruba 20 let.

Po válce se část sester připojila i s dětmi k proudu uprchlíků mířícímu do Německa a usadily se v mateřském domě v Berlíně. Vlivem nepříznivých nálad, které u nás vůči Němcům a církvi panovaly, musely sestry Domov sv. Josefa v Mostě prodat. Roku 1948 k tomu dostaly povolení z Říma.

Sestry, které hned po válce neuprchly, byly po zákazu veřejného působení řeholí komunistickým režimem internovány ve sběrném klášteře v Bílé Vodě. Ještě v roce 1950 se německým sestrám s velkými obtížemi podařilo odejít do zahraničí, avšak deset sester

Moravě, Provincie kapucínů v Čechách, Refugium, Velehrad 1999, 48–59.

⁹⁰ Srov. Milan BUBEN: Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích, Žebravé řády, díl 3., svazek 1., Libri, Praha 2006, 389.

⁹¹ Srov. Luděk JIRÁSKO: Církevní řády a kongregace českých zemích, Klášter premonstrátů na Strahově 1991, 123.

⁹² Srov. Jaroslav MACEK: 950 let litoměřické kapituly, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2007, 227.

přes intervence z mateřského kláštera v Bílé Vodě zůstalo. Poslední karmelitka Božského Srdce Ježíšova zemřela v Bílé Vodě v prosinci 1989 ve věku 97 let.⁹³

8.8.5 Působení řádu milosrdných sester sv. Kříže

V roce 1856 založili kapucín a sociální reformátor Theodosius Florentini (1808 – 1865) a Marie Teresie (Kateřina Schererová, 1825–1888) v duchu františkánských tradic kongregaci Milosrdných sester sv. Kříže. Spiritualitou kongregace je spiritualita kříže, založená na tajemství smrti a zmrtvýchvstání Krista. Sestry jsou činné v nemocnicích, sirotčincích, domovech důchodců, učí ve školách různých typů a účastní se misijní práce. Během světových válek aktivně působily jako ošetřovatelky raněných.⁹⁴

Sám zakladatel řádu vyhledával v Čechách příhodná místa pro křesťansko-sociální činnost. První dům kongregace v českých zemích vznikl s podporou hraběnky Luisy Šternberkové v roce 1872 v Malenovicích u Zlína. Do Čech přišly sestry o dva roky později. V roce 1868 se sestry usazují v Chebu, kde měla kongregace dvě nemocnice. Zde vzniklo středisko české provincie, které rozvinulo rozsáhlou činnost zejména v převážně německých městech v pohraničí.⁹⁵

Milosrdné sestry sv. Kříže přišly v roce 1859 z Ingenbohlu do Horního Litvínova, kde měly podle přání zakladatele v křesťanském duchu vést textilní továrnu. Utopický projekt, jehož cílem bylo zlepšení životních podmínek dělníků a jejich rodin, však ztroskotal na nesolventnosti zákazníků.⁹⁶

V mostecké nemocnici se Křížové sestry objevují v roce 1900. Pracovalo zde pod vedením prefektky 58 řádových sester v nemocnici a tři sestry v městském starobinci. Mezi léty 1910 – 1926 pracují také ve městském sirotčinci.⁹⁷ Zázemí pro svou činnost našly v bývalém městském špitále, v sousedství nemocnice. Jejich duchovním potřebám sloužil kostel sv. Ducha, který je součástí objektu.⁹⁸

Byly to zkušené zdravotní sestry, většinou německé národnosti, jen ojediněle Češky a Moravanky. Z listinného dokumentu jedné zachované smlouvy mezi vedením tehdejší

⁹³ Srov. Kateřina LAINOVÁ: Kousek zapomenuté historie, německý výhonek Karmelu v severních Čechách, in: Karmel, <http://www.karmel.cz/casopis/2008/01-08.php#c2>, vyhledáno 10. 11. 2009.

⁹⁴ Srov. Pavel VLČEK, Petr SOMMER, Dušan FOLTÝN: Encyklopedie českých klášterů, heslo Most, Libri 2002, 96; Luděk JIRÁSKO: Církevní řády a kongregace českých zemích, Klášter premonstrátů na Strahově 1991, 136.

⁹⁵ Srov. Pavel VLČEK, Petr SOMMER, Dušan FOLTÝN: ibidem, 96.

⁹⁶ Srov. Dušan FOLTÝN a kolektiv: Encyklopedie moravských a slezských klášterů, Libri, Praha 2005, 96.

⁹⁷ Srov. Farní archiv v Mostě, složka historie, neuspořádáno, nesignováno.

⁹⁸ Interview č. 2.

nemocnice a řádem milosrdných sester v nich pracujících, se dovídáme o pravidlech vyplívajících z tohoto vztahu. Pečovaly o nemocné a jim svěřené pacienty bez rozdílu jejich domovské a státní příslušnosti, náboženství a pohlaví. Těmito pravidly se poctivě řídily a uskutečňovaly je v dennodenní činnosti. Vedle této základní činnosti ošetrovatelské plnily milosrdné sestry i jiné povinnosti dnes vykonávané sanitárkami, uklízečkami, pradlenami, inventárnými a administrativními pracovníci; podílely se také na výchově žákyň střední zdravotnické školy. Řádové sestry pracující v nemocnici byly povinny postupovat dle pokynů správních orgánů nemocnice a jejich lékařů. Ve všem, pokud to neodporovalo ustanovením řádu.

Po skončení II. světové války a po odchodu lékařských a administrativních pracovníků německé národnosti představovaly milosrdné sestry tolik potřebnou kontinuitu zdravotnické činnosti. V nových podmínkách se dobře adaptovaly jazykově i odborně. Od roku 1946 se v mostecké zdravotní škole spolupodílely na výchově civilního sesterského dorostu. Jejich odchod z nemocnice s ohledem na existující politickou situaci po roce 1948 byl ovšem očekáván. Tehdejší politická moc se totiž netajila nepřátelským postojem k církvím a k náboženstvím společenstvím vůbec.⁹⁹

K odchodu křížových sester z mostecké nemocnice došlo 14. dubna roku 1954, kdy odjely do hlavního sídla řádu v Chebu, kde pro ně bylo připravené sběrné středisko. Odtud měly být dále odvezeny do Švýcarska.¹⁰⁰

8.9 Akce K

8.9.1 Okolnosti akce K

První konkrétní úvahy o zabrání a zrušení klášterů a potlačení řádů se objevily v dubnu 1949, kdy s nimi přišli církevní pracovníci Akčních výborů Národní fronty. Na ÚV KSČ byly schváleny na zasedání 22. srpna hrubé obrysy celé akce a 20. ledna 1950 byla schválena její konkrétní podoba. Původní mnoha etapový harmonogram se nakonec změnil na dvě etapy, aby neměli řeholníci čas na útěk nebo ukrytí klášterního majetku a aby v průběhu akce nedostala veřejnost příležitost k protestu.¹⁰¹

⁹⁹ Srov. Jaroslav ULRICH: Vzpomínky na milosrdné sestry řádu sv. kříže, in: Farnost-most, <http://www.farnost-most.cz/mosty/3,2002>, vyhledáno 7. 9. 2005.

¹⁰⁰ Srov. SokA Most Fond ONV Most (1945–1960) evid. j. 12, inv. č. 150, spis. zn. 290.2 - Situační správa církevní 1949, 1954–1955.

¹⁰¹ Srov. Václav VAŠKO: Dům na skále, Církev bojující, díl 2., Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2007, 52–53.

Už od počátku roku 1950 se šířily zprávy, že budoucí existence klášterů je vážně ohrožena. Představení se snažili učinit některá opatření, aby se pokusili zachránit co se dá, ale jejich možnosti už byly velice omezené. Mnohé řehole v obavě, že budou likvidovány, zkracovaly pro nové uchazeče noviciáty a umožňovaly složit novicům a novickám řeholní sliby předčasně.¹⁰²

Vlastní akci K předcházela vlna procesů s představiteli řeholních řádů, aby byla veřejnost pobouřena jejich smyšlenými činy proti Republice a dalšími ničemnostmi. Tato nálada měla odůvodnit zásah proti řeholím. Zatčení byli za pomoci mučení, drog a falešných slibů přinuceni sepsat doznání k protistátní činnosti a počátkem dubna byli před soudem odsouzeni k těžkým trestům. Několik dní po skončení těchto procesů akce K začala. Celé akci předcházelo nucené dosazení státních zmocněnců do významnějších klášterů a evidence řádového majetku. Dosazení zmocněnci měli získávat informace, dohlížet na dění v klášteře a zajistit, aby akce měla hladký průběh.¹⁰³

8.9.2 Průběh akce K

První etapa proběhla v noci ze 13. na 14. dubna 1950. Tehdy byly žebravé řády ušetřeny. Objevily se naděje, že žebravé řády budou rušení ušetřeny. Důvod ušetření byl však ten, že představitele některých řádů se vládní činovníci pokoušeli přemluvit ke spolupráci či centralizaci dobrovolnou cestou, ovšem marně. V noci z 26. na 27. dubna 1950 po půlnoci došlo ke druhé vlně rušení klášterů, při níž byly zabráný zbývající kláštery.¹⁰⁴

Na začátku akce se dostavili bezpečnostní a úřední orgány v určenou hodinu ke klášteru a domáhali se vstupu do kláštera. Tam vyzvali představeného kláštera, aby svolal všechny řeholníky do jedné místnosti, kde jim bylo státním úředníkem oznámeno, že všichni příslušníci řádu budou soustředěni v jednom klášteře. Nato byl vysloven zákaz vycházky a řeholníci vyzváni k urychlenému sbalení svých svršků a jejich označení jmenovkami. Pak byla zavazadla soustředěna v jedné místnosti, kde byla prohledána. Potom byli řeholníci znovu shromážděni v jedné místnosti a podrobeni osobní prohlídce,

¹⁰² Srov. Václav VAŠKO: Dům na skále, Církev zkoušená, díl 1., Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2007, 95.

¹⁰³ Srov. Václav VAŠKO: Dům na skále, Církev bojující, díl 2., Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2007, 52–53.

¹⁰⁴ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ: Ne mečem a měšcem ale bezbranností lásky, 400 let kapucínů v Čechách a na Moravě, Provincie kapucínů v Čechách, Refugium, Velehrad 1999, 63.

podle jmeného seznamu zkontrolována účast. Nakonec nastoupili do připraveného autobusu a byli odvezeni do centralizačního nebo internačního střediska. Po odjezdu byla provedena přítomnými orgány důkladná prohlídka každého objektu, který pak zůstal střežen.¹⁰⁵

Zabrané kláštery byly dány do péče státu a jejich movitý majetek rozdán muzeím a dalším institucím podobného zaměření. Ty získaly přes 2000 obrazů a uměleckých předmětů. Během akce byla také řada vzácných knih, rukopisů a uměleckých děl barbarsky zničena nebo rozkradena. Řada klášterních budov, které patřily ke skvostům architektury, zůstala neudržována nebo přizpůsobena k jiným hospodářským účelům. Zabavením veškerých finančních prostředků řádů získal stát nemalé finanční prostředky.

Mladí členové řádu byli odvedeni do oddílů PTP, ostatní pak do internačních klášterů rozmístěných po celé republice. Tam vykonávali různé práce a účastnili se převýchovným politickým školením. Někteří byli postupně přesouváni buď do vězení, nebo k PTP. Jejich řády byly státem formálně rozpuštěny, činnost řádů byla v Československu zastavena. Pro církev to byla těžká rána, která výrazně ochromila její pastorační činnost.¹⁰⁶

8.10 Mírový sjezd katolického duchovenstva

Státní úřad pro věci církevní se snažil zapojit do spolupráce s režimem široké masy katolického duchovenstva. Jako vhodná příležitost k uskutečnění tohoto záměru se měl stát právě celostátní sjezd katolického duchovenstva konaný 27. září 1951. Sjezdu předcházela mohutná agitace mezi kněžími, kterou prováděli církevní tajemníci ve spolupráci s režimu oddanými mírovými knězi. Na vikariátních mírových konferencích se volili zástupci vikariátu, kteří byli delegováni na celostátní sjezd mírového duchovenstva. Vhodné kandidáty pro takovou volbu nominovali církevní tajemníci.

V předvečer sjezdu přijeli na pražské Hlavní nádraží dva vyzdobené vlaky přivážející duchovenstvo ze Slovenska. Na nádraží je čekal uvítací výbor složený z ministra, primátora a kněží a církevních hodnostářů kolaborujících s režimem. Vlastní sjezd se uskutečnil v pražské Lucerně. Sjezdu se podle tisku zúčastnilo 1500 kněží. Většina z nich se sjezdu účastnila ze strachu z postihu, kterým v případě neúčasti vyhrožovali církevní tajemníci. Na tribuně tehdy mezi jinými zasedl i litoměřický biskup Štěpán

¹⁰⁵ Srov. Václav VAŠKO: Dům na skále, Církev bojující, díl 2., Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2007, 55.

¹⁰⁶ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ: Ne mečem a měšcem ale bezbranností lásky, 400 let kapucínů v Čechách a na Moravě, Provincie kapucínů v Čechách, Refugium, Velehrad 1999, 62.

Trochta, který si to později vyčítal.¹⁰⁷

8.11 Události v mostecké farnosti v letech 1949–1953

29. března 1949 byly panem kanovníkem Msgr. Výtnarem posvěceny a vloženy do oltářů nové oltářní kameny, které byly na přání pana biskupa pořízeny místo starých a nevyhovujících.¹⁰⁸

4. června roku 1949 oslavil zdejší komandér Rudolf Čapek 60 let kněžství. V neděli 3. srpna slavil v kostele sv. Václava svou diamantovou mši, na kterou se sjelo několik hostů. Z Prahy přijel zdejší bývalý kaplan novicmistr P. Josef Merekl, který měl též kázání, p. generál Belroman a sekretář řádu P. Josef Somrád. Asistovali jim dva zdejší kapucíni P. Jindřich a P. Ezechiel. Pan komandér též pronesl krátkou řeč, v níž se ohlédl zpět za svým povoláním na vinici Páně.¹⁰⁹

Počátkem srpna navštívili komandéra dva policejních úředníci a sdělili mu, že má zaplatit pokutu 1500 Kč, nebo nastoupit na čtyři dny do žaláře za to, že četl pastýřský list. Komandér jim odpověděl, že samozřejmě zaplatí, ale až dostane od finanční správy zadržované úroky (ročně 18 000).¹¹⁰

Zde je příklad toho, s jakou samozřejmostí nakládal stát s církevním majetkem. Tohoto roku zakoupilo Báňské ředitelství k dolování celou vesnici Střimice a zbouralo ji i s kaplí. Na dotaz farního úřadu, který církevní úřad dal svolení ke zbourání kaple, bylo báňským ředitelstvím odpovězeno, že ONV jako nadřízený úřad majitele kaple. Náhrady nebo kompenzace se farní úřad nikdy nedočkal a na protesty nebyl brán zřetel.

Protože vláda zabrala veškerý církevní majetek, byl kněžím od října vyplácen státní plat, který biskupové kněžím povolili přijmout. Zdejšímu komandérovi byl vyměřen měsíční plat 3000 Kč. Některým byl však plat zadržován, jako např. P. V. Truxovi byl vyplacen se čtyřměsíčním zpožděním v únoru roku 1950.¹¹¹

V únoru roku 1950 plánovalo město Most v rámci pětiletky stavbu nové silnice přes dvůr komendy, protože je v okolí rušná doprava. Komandér Čapek podal MNV prohlášení o vzniku nebezpečné křižovatky a návrh na změnu dopravního značení.

¹⁰⁷ Srov. Václav VAŠKO: Dům na skále, Církev bojující, díl 2., Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2007, 320–321; 365–368.

¹⁰⁸ Srov. Gedenkbuch – kronika farnosti od sv. Václava v Mostě, 27.

¹⁰⁹ Srov. ibidem, 24.

¹¹⁰ Srov. ibidem, 25.

¹¹¹ Srov. ibidem, 23.

V případě prosazení stavby požadoval náhradu za zničené a znehodnocené budovy.¹¹²

Podle nařízení zemského národního výboru v Praze musely být už v roce 1945 z církevních budov odstraněny všechny německé nápisy.¹¹³ Ještě v roce 1950 upozorňuje děkan Hodač, že historické německé nápisy v prostoru kostela jsou dosud provizorně zakryty jen papírem: *"Kolem celého vnitřku kostela pod reliéfy jsou německé nápisy – úryvky z Písma svatého. Tyto nápisy jsou provizorně zakryty papírem. Třeba českých nápisů. Papír hyzdí vzhled kostela."*¹¹⁴

Při ONV byl jmenován církevní referent (Korda), který vykonával přímý dohled nad činnostmi kněží všech církví ve svém obvodu. S ním bylo kněžstvo ve stálém kontaktu. Veškeré úřední záležitosti se musely projednávat s ním, rozhodoval prakticky o všem. Navštěvoval kněžské porady, povoloval kostelní sbírky, rozhodoval o přijetí nebo odmítnutí daru ze zahraničí aj. Zároveň posuzoval činnost jednotlivých osob, doporučoval případné odebrání státního souhlasu a psal měsíční hlášení o činnosti duchovních ve svém obvodu. K ruce mu bylo několik informátorů, a to jak mezi lidem, tak i mezi duchovními. O pouti na sv. Václava měl mít poutní kázání p. kaplan z Bíliny, ale po dotazu u církevního referenta to nebylo povoleno s odůvodněním, že je ve městě kněží dost. Na konci roku byl mostecký vikariát rozšířen o většinu farností chomutovského vikariátu a vikářem byl jmenován mostecký děkan P. Oldřich Hodač.

Před vánočními svátky musely být všechny spořitelní knížky kostela a komendy sepsány a musela z nich být zaplácena dávka z majetku 50 000 korun. Z ostatních peněz měly být tyto dávky za farnosti, které neměly žádné vázané vklady. Celková hodnota činila 284 000 Kč. Byly to peníze utržené za prodané pozemky a zahradu, farnost byla nyní dokonale ožebračena.

Počátkem školního roku 1952/53 bylo nařízeno, aby rodiče školních dětí osobně ohlásili správě školy, zda si přejí, aby jejich děti byly vyučovány v náboženství. Výsledek byl tento. Na čtyřech školách, kde vyučovala laická katechetka Věra Otková, se přihlásilo 424 dětí. Na třech školách, kde učil kaplan 197 dětí.¹¹⁵ Tohoto roku se ještě uskutečnilo společné velikonoční sv. přijímání žáků jednotlivých škol o jednotlivých nedělích.¹¹⁶

Po smrti prezidenta Gottwalda 16. března roku 1953 dostali všichni kněží ve farnostech prostřednictvím oběžníků příkaz aby ve všech kostelích sloužili rekviem za

¹¹² Srov. Gedenkbuch – kronika farnosti od sv. Václava v Mostě, 27–29.

¹¹³ Srov. Václav VAŠKO: Neumlčená, Kronika katolické církve po druhé světové válce, díl 1., Zvon, Praha, 28.

¹¹⁴ Srov. Jiří BUREŠ: Historie farnosti, in: Farnost Most, <http://www.farnost-most.cz/historie-farnosti>, vyhledáno 25. 4. 2009.

¹¹⁵ Srov. Gedenkbuch – kronika farnosti od sv. Václava v Mostě, 30.

¹¹⁶ Srov. SokA Most Fond archiv fary sv. Václava Most, evid. j. 293, inv. č. 8 - Kniha oznámení bohoslužeb 1929–1954.

prezidenta republiky.¹¹⁷ Tak se také v Mostě sloužila v sobotu 21. března v šest hodin večer zpívané rekviem.¹¹⁸

Dne 1. dubna 1953 došel list od kapitulní konsistoře v Litoměřicích se zprávou, že téhož dne je dosavadní kaplan od sv. Václava, P. Václav Truxa, jmenován administrátorem farního úřadu tamtéž a komandér R. Čapek je tímto dnem dán pro vysoké stáří mimo službu s dosavadními požitky. Za přítomnosti okresního církevního tajemníka Josefa Kordy, kapitulního vikáře Msgre. Edvarda Olivy, mosteckého děkana Oldřicha Hodače a kom. Rudolfa Čapka převzal 17. dubna výše jmenovaný administrátor od 88-letého starého komandéra veškeré vedení farního úřadu. Odstupujícímu byla k obývání ponechána celá budova č. p. 504, kromě jedné místnosti v přízemí, která měla sloužit jako depozitář kostelních věcí. Administrátor se rovněž zavázal poskytnout z farního přídělů 12 l mešního vína, hostie a svíčky pro domácí kapli.¹¹⁹

V květnu se konaly jako každoročně v 7 h ráno a 9 h večer u sv. Václava májové pobožnosti, které byly hojně navštěvované. Oltář bolestné Panny Marie byl změněn v oltář Královny máje a ozdoben hortensii. Na první a poslední májové byly družičky.

Během května přistoupilo na 90 dětí k prvnímu svatému přijímání při velké slavnosti. V sobotu odpoledne přistoupily děti ke svátosti smíření a v neděli ráno se shromáždily na farním dvoře. Za zvuku zvonů vyšel ze dvora průvod. V čele šli ministranti s kostelními korouhvemi, za nimi děvčata vedená katechetkou, za nimi chlapci, za chlapci ostatní ministranti a administrátor. Na konci průvodu šli v trojstupu rodiče dětí. V kostele děti v presbytáři rozsvítily svíce a vyslechly promluvu k dětem a k rodičům. Následovala obnova křestních slibů, potom se děti seřadily v chrámové lodi a začala bohoslužba. Po mši se děti znovu shromáždily na farním dvoře, kde se na schodišti ke komendě fotografovaly.¹²⁰

V sobotu 30. května 1953 bylo v rozhlase čteno vládní prohlášení o tom, že od 1. června toho roku končí obchod vázaný na lístky, zároveň s tím byla provedena také měnová reforma. Hotovost byla směněna 5:1, vklady 50:1, vklady uložené před rokem 1945 byly prohlášeny za neplatné. Bylo z toho velké zklamání a zlá nálada v lidu.¹²¹

Toho roku proběhla školská reforma, kdy byly sloučeny obecné a městské školy. V první a osmé třídě se nevyučovalo náboženství. Pokud rodiče chtěli posílat své děti do hodin náboženství, museli se oba dostavit do ředitelny a podepsat přihlášku. Počet

¹¹⁷ Věstníky a oběžníky kapitulní konsistoře v Litoměřicích, uloženo farní archiv Most, nezpracováno.

¹¹⁸ Srov. SokA Most Fond archiv fary sv. Václava Most, evid. j. 293, inv. č. 8 - Kniha oznámení bohoslužeb 1929–1954.

¹¹⁹ Srov. Gedenkbuch – kronika farnosti od sv. Václava v Mostě, 31.

¹²⁰ Srov. *ibidem*, 33.

¹²¹ Srov. *ibidem*, 33.

přihlášených dětí tak poklesl na 254 dětí, další byly na školách děkanského úřadu. Na mnohých vesnicích se pak nepřihlásil nikdo.¹²²

K téměř všeobecnému budovatelskému nadšení se v duchu doby připojili i místní duchovní různých církví ať už dobrovolně, nebo s otcovským povzbuzením od církevního tajemníka. Například 1. listopadu roku 1953 založili duchovní všech církví mosteckého okresu společně se svými zaměstnanci odborovou organizaci pod vedením římskokatolického mosteckého děkana Hodače, který se o této události radostně pochlubil světu článkem v Katolických novinách nazvaném - I kněží pracují odborářsky, který je plný budovatelského nadšení.¹²³

9 Roky 1954–1960

9.1 Situace litoměřického biskupa

Rok 1954 znamenal pro litoměřickou diecézi především to, že v důsledku proticírkevní vládní politiky přišla na dlouhou dobu o svého pastýře Štěpána Trochtu, který byl ve vykonstruovaném procesu u soudu v Praze 23. července odsouzen na 25 let odnětí svobody za údajnou velezradu a vyzvědačství.¹²⁴

V červnu roku 1960 byl Štěpán Trochta propuštěn na amnestii, ale do své diecéze ani do pastorace se vrátit nesměl. Stal se členem vládnoucí dělnické třídy a jako pomocný dělník vykonával různá dělnická povolání. V roce 1962 byl dán ze zdravotních důvodů do předčasného důchodu a odešel do charitního domova v Táboře.¹²⁵

9.2 Pronájem komendy

Již v roce 1954 dalo ředitelství SHD na vědomí, že má zájem o prostory komendy, ve kterých mělo v úmyslu zřídit v svůj archiv. Budova však vyžadovala opravu, na které však doly nechtěly mít podíl. Krajský církevní tajemník Tichý v této věci jednal s SHD v Mostě a na konzistoři v Litoměřicích. Po různých jednání a průtazích ztratilo SHD o

¹²² Srov. Gedenkbuch – kronika farnosti od sv. Václava v Mostě, 36.

¹²³ Srov. SokA Most Fond ONV Most (1945–1960) evid. j. 12, inv. č. 150, spis. zn. 290.2 - Situační správa církevní 1949, 1954–1955.

¹²⁴ Srov. ČEŠTÍ SALESIÁNI: Štěpán kardinál Trochta, Řím 1984, 154.

¹²⁵ Srov. ibidem, 154.

budovu komendy nadále zájem, byl však nalezen nový zájemce, a to archeologický ústav Akademie věd. Došlo k dohodě, po které posléze převzal budovu. Následovalo sestěhování zařízení komendy do jedné místnosti v přízemí. Počátkem roku 1956 byly archeologickému ústavu předány klíče od komendy, následně došlo k opravě střechy a vnitřních prostor. V březnu byla podepsána nájemní smlouva. Ředitelství SHD zahájilo spor o sklep komendy, církevní pracovníci ONV hájily zájmy církve. SHD spor prohrálo a také sklep připadl Archeologickému ústavu. Na komendě nadále zůstal pouze byt kaplana a depozitář.¹²⁶

9.3 Události v mostecké farnosti v letech 1954–1960

Ze záznamů církevního tajemníka se dovídáme že v roce 1954 čítala mostecká farnost 28 000 obyvatel. Z toho pravidelně navštěvovalo nedělní bohoslužby cca 770 lidí tj. 2,64 %. Věřící byli ze všech vrstev společnosti, převažovali Němci a Slováci a lidé v dospělém věku. Tradičně se bohoslužeb účastnilo více lidí o svátcích. Pro ilustraci několik údajů z roku 1954. V děkanském kostele se uskutečnilo 485 bohoslužeb, v neděli se bohoslužeb účastnilo 300–350 věřících, ve všední dny 40–50 věřících. V minoritském a kapucínském kostele se uskutečnilo 204 bohoslužeb, v neděli se bohoslužeb účastnilo 100–150 věřících, ve všední dny 35–40 věřících. V kostele sv. Václava se uskutečnilo 530 bohoslužeb, v neděli se bohoslužeb účastnilo 150–200 věřících, ve všední dny 30–35 věřících.¹²⁷

V srpnu roku 1954 se uskutečnila žňová brigáda duchovních všech církví z mosteckého okresu na státním statku ve Slatinicích u Mostu, přičemž někteří horliví brigádníci odpracovali i více než 30 hodin. Mostecký děkan Hodač při té příležitosti sepsal další svůj příspěvek do Katolických novin s názvem „Také kněží přiložili ruku k dílu“ v němž se dočteme jak všichni radostně a horlivě tuto práci konali.¹²⁸

Dne 8. března 1955 byl administrátor V. Truxa pozván do Litoměřic ke kapitulnímu vikáři Olivovi, tam mu bylo oznámeno rozhodnutí o jeho jmenování administrátorem na děkanství v Mostě a v Havrani, kaplanem bude P. Josef Uher (kaplan z Jesenice). Dosavadní děkan Hodač byl přeložen do Jablonce nad Nisou. Probíhá malování

¹²⁶ Srov. Gedenkbuch – kronika farnosti od sv. Václava v Mostě, 42–45.

¹²⁷ Srov. SokA Most Fond ONV Most (1945–1960) evid. j. 12, inv. č. 149, spis. zn. 290.0 - Průzkum o religiozitě v okrese Most 1954.

¹²⁸ Srov. SokA Most Fond ONV Most (1945–1960) evid. j. 12, inv. č. 150, spis. zn. 290.2 - Situační správa církevní 1949, 1954–1955.

na děkanství a stěhování. 12. dubna se přistěhoval nový kaplan. Do funkce nastoupil 30. dubna. Dne 29. dubna za přítomnosti Oldřicha Hodače (odstupující děkan), Jaroslava Knespla (vikář a administrátor v Jirkově), jeho milosti kanovníka Msgre. V. Slavíka a ředitele konzistoře V. Šupitara převzal P. Truxa správu děkanského úřadu v Mostě a v Havrani. První mši v děkanském kostele sloužil 2. května, téhož dne se odstěhoval P. Hodač a celé město Most mělo jednotnou duchovní správu. V mostecké farnosti bylo nyní šest kostelů. V souvislosti s touto změnou došlo také ke změně pořadu bohoslužeb. Ranní mše svatá se konala v 6.30 u minoritů, další pak v 8 hodin u sv. Václava a v 10 hodin v děkanském kostele mše a kázání; večer u sv. Václava požehnání a u kapucínů večerní mše svatá v 18 hodin. Májové pobožnosti se konaly u sv. Václava a v děkanském kostele.

V měsíci květnu přistoupilo 100 dětí k prvnímu svatému přijímání. Během června byla prozkoumána křížovnická hrobka v kostele. Dosavadní městské Wilsonovi sady (dřívější promenáda císaře Josefa II.) byly přejmenovány na sady Fučíkovy. Při této příležitosti se konalo odhalení sochy J. Fučíka, při kterém byla účast duchovních povinná.¹²⁹

Bývalý komandér R. Čapek onemocněl, 1. října odešel do charitního domova do Senohrab. 27. října zemřel ve věku 84 let. Pohřební obřady se konaly 2. listopadu v Praze u sv. Františka na Starém městě, poté byl pohřben do křížovnické hrobky v Hloubčtině.¹³⁰

V červenci roku 1956 obdržel administrátor Truxa dekret na fary Vtelno, Židovice a Slatinice, poněvadž tamní dosavadní duchovní správce byl přeložen ze Vtelna do Trmic. Po třech nedělích byl P. Truxa dalším dekretem zbaven farních úřadů ve Vtelně a v Židovicích, které byly obsazeny jiným duchovním. V měsíci říjnu byl přeložen z Jirkova do Liberce dosavadní vikář P. Jaroslav Knespl. V prosinci bylo administrátorovi Truxovi dekretem oznámeno jeho jmenování vikářem.

Ve školním roce 1956/57 se musely děti do 8 dnů přihlásit na hodiny náboženství. Vzápětí přišel z KNV příkaz, že se má laická katechetka (po devíti letech katechetické činnosti) propustit a její hodiny převzít duchovní z okolních farností. Napříště směli vyučovat pouze duchovní, laické síly byly tímto nařízením zcela vyloučeny. Na vesnicích v okolních farnostech nebylo přihlášeno mnoho dětí a tamější kněží chodili s výukou vypomáhat do Mostu. P. Truxa se nadále výuce nevěnoval, protože mu v tom bránily povinnosti spojené s funkcí vikáře.

Před Velikonocemi byl zaveden nový ritus pro Svatý týden. Konaly se sice večerní obřady, ale nebyl Boží hrob a průvod vzkříšení. Věřícím se obřady líbily, ale Boží hrob a

¹²⁹ Srov. Gedenkbuch – kronika farnosti od sv. Václava v Mostě, 39–42.

¹³⁰ Srov. ibidem, 36.

oslava vzkříšení jim přeci jen chyběly. Toho roku se májové pobožnosti konaly pouze v děkanském kostele, někteří si na to stěžovali v Litoměřicích na konzistoři, kde však uznali důvody duchovní správy. Koncem května se tradičně konala oslava prvního sv. přijímání u sv. Václava, tentokrát však pro děti z celého Mostu.

Na konci srpna byla při ONV zrušena funkce okresního církevního tajemníka a církevní odbor splynul s odborem vnitřních věcí pod církevní oddělení. Tím skončila činnost pana církevního tajemníka Procházky a na jeho místo nastoupil vedoucí odboru pro věci vnitřní, pan JUDr. Jaroslav Rechcigl a jemu k ruce byl dán církevní pracovník Josef Hlinka (státní matrikář).

Ve druhé polovině října se v Praze konal již II. celostátní mírový sjezd katolických duchovních, který byl jednodenní. Byl konán v menším měřítku než v roce 1951. Za mostecký vikariát byli na tento sjezd delegováni P. Oldřich Vinduška (vikariátní sekretář a osobní děkan z Litvínova) a P. Kolář (osobní děkan z Chomutova). V tutéž dobu (24. října až 15. listopadu) probíhala v Maďarsku „kontrarevoluce“. Při protiopatřeních byla země zpustošena vojsky. Byla proto vyhlášena sbírka na fond solidarity na pomoc při obnově Maďarské lidové republiky. Půlnoční mše svatá se konala v kostele u sv. Václava a v minoritském kostele u sv. Františka.¹³¹

Při oslavě velikonoce v roce 1957 byl opět postaven Boží hrob a po slavné vigílii kolem 21.30 h se konala oslava vzkříšení. Májové pobožnosti se konaly denně v děkanském kostele, obden u sv. Václava, dvakrát týdně v Havrani. První svaté přijímání se tradičně slavilo pro celý Most u sv. Václava. Přistoupilo 150 dětí.

Začátkem července předal odbor pro vnitřní věci při radě ONV v Mostě církevní agendu odboru školnímu.

Na 14. srpna byl administrátor P. Truxa povolán do Litoměřic ke kapitulnímu vikáři Msgre. Olivovi, kde mu bylo oznámeno, že byl od 13. srpna jmenován sídelním kanovníkem v Litoměřicích při staroslavné kapitule sv. Štěpána prvomučedníka. V souvislosti s tím byl dosavadní mostecký kaplan P. Uher jmenován administrátorem děkanského úřadu v Litoměřicích. Stěhovat se měli 15. září. Počínaje dnem 16. září byl administrátorem děkanství i farnosti u sv. Václava v Mostě jmenován P. Jaroslav Knespl (z Lovosic). K němu byl přidělen kaplan P. František Petr, který tu dlouho nezůstal. Po něm přišel na tři měsíce (z vojny) P. Rudolf Prchal, který však byl brzy přeložen a odešel do Liberce.¹³² Od 1. dubna 1958 byl v Mostě kaplanem P. Miroslav Kubík (z Teplic) a po jedenapůlletém působení byl 15. srpna 1960 přeložen do Kadaně. Pak zde byl necelé tři

¹³¹ Srov. Gedenkbuch – kronika farnosti od sv. Václava v Mostě, 42–44.

¹³² Srov. ibidem, 45.

měsíce P. František Kiss z Prešova, který záhy nastoupil na vojenskou službu. *"Jak je vidět, osudy mostecké farnosti jsou velice pohnuté!"*, povzdechl na stránkách pamětní knihy děkan Knespl.¹³³

10 Roky 1961–1970

10.1 Ohlas II. vatikánského koncilu mezi duchovními a farníky

Z reforem, které přinášel II. vatikánský koncil probíhající v letech 1962 – 1965, se projevila především liturgická reforma. Nejvýraznějšími prvky bylo zavedení národního jazyka do liturgie, liturgie sloužená čelem k lidu, úprava liturgického prostoru, úprava liturgického kalendáře, úprava obřadů a větší možnosti pro zapojení laiků v liturgii.

V době konání koncilu v polovině 60. let byla většina biskupů buď internovaná, nebo byly biskupské stolce neobsazené. Z toho důvodu neexistovala biskupská konference. Místo ní vykonával její funkci Sbor biskupů a ordinářů ČSSR. Ten založil Celostátní liturgickou komisi a vydal směrnice pro úpravu liturgie. Tyto instrukce měly vejít v platnost o první neděli postní 7. března roku 1965. Tato událost byla podpořena pastýřským listem pro kněze, ve kterém byli vyzýváni k osobnímu studiu, k liturgické formaci a osvětě věřících. O zaváděných reformách se mezi kněžími i laiky mnoho diskutovalo a panovaly i různé nejasnosti.¹³⁴

Z oběžníků vydávaných Kapitulní konzistoří v Litoměřicích vyplývá, že mezi kněžími se vyskytovala celá stupnice různých postojů k liturgické reformě. Z výtek a napomenutí, které tyto oběžníky obsahují, se dovídáme, že někteří duchovní instrukce ignorovali, jiní plnili a žádali si přesnější informace a jiní zřejmě instrukce nedodrželi, překračovali je a reformovali více a radikálněji než bylo reformou a instrukcemi umožněno.¹³⁵ Proti tomuto jevu horovali zvláště někteří konzervativní kněží slovy typu: „Církev není stará, aby potřebovala obnovovat, ani špatná, aby potřebovala opravovat.“¹³⁶

V praxi zřejmě hodně záleželo, jak se k reformám postavil ten který kněz. Část starších kněží raději sloužila liturgii po starém způsobu a reformy pak byly zaváděny po jejich odchodu s nástupem nového duchovního někde i s desíti lety zpoždění.

¹³³ Srov. Gedenkbuch – kronika farnosti od sv. Václava v Mostě, 46.

¹³⁴ Srov. František KUNETKA: Liturgická reforma II. vatikánského koncilu a její realizace v moravských diecézích, in Koncil a česká společnost, CDK Brno 2000.

¹³⁵ Srov. Věstníky a oběžníky kapitulní konzistoře v Litoměřicích, Kapitulní konzistoř v Litoměřicích, Oběžník č. 8, 14. 7. 1967, Farní archiv Most, nezpracováno, nesignováno.

¹³⁶ Srov. Kniha ohlášek v Mostě, 10. července 1977–21. ledna 1990.

Ze zaznamenaných zpráv ve farní kronice můžeme vyčíst, že se u farníků vzhledem k zaváděným změnám vyskytovala jistá pochopitelná počáteční rozpačitost a zdrženlivost, ale následně také převážně pozitivní přijetí a ohlas.¹³⁷

10.2 Plánovaný zánik města

Příčinou prudkého rozvoje města Mostu se v 19. století stala přítomnost uhlí, nalezeného v nevelké hloubce v jeho blízkém okolí. Příčinou jeho zmaru mělo být opět uhlí, nalézající se ve velkém množství pod samotným městem. Tvář mosteckého regionu se měla v následujících dvou desetiletích dramaticky změnit. Centrálním plánováním bylo rozhodnuto o zvýšení těžby uhlí v regionu a od počátku 60. let se nad dalším osudem Mostu vznášel stín. Záměr likvidovat starou část města byl konkretizován usnesením předsednictva ústředního výboru Komunistické strany Československa ze dne 2. října 1962 a tím byl dán souhlas k zahájení přípravných prací pro likvidaci staré části Mostu. Tento záměr definitivně stvrdilo rozhodnutí vlády Československé socialistické republiky číslo 180 z roku 1964. Zároveň bylo rozhodnuto o rozsáhlé záchranné akci děkanského kostela Nanebevstoupení Panny Marie, který měl být přesunut do bezpečné zóny nedotčené likvidací města. Staré město mělo uvolnit prostor pro povrchový hnědouhelný důl. Koncem roku 1965 bylo zahájeno stěhování rodin do nové výstavby a následně poté začaly demoliční práce. Celý starý Most měl být do roku 1972 vyklizen. Vlastní likvidace starého Mostu však probíhala již od roku 1967 a končila v roce 1982.¹³⁸

Staré královské město Most mělo bohatý kulturní a historický rozměr, který je možno vyjádřit z hlediska stavebního vývoje anebo i jiných hledisek. To je objektivní rozměr historie, který studují dějepisci. Ale každý z obyvatel zná ještě i jiné dějiny, dějiny skryté a soukromé, kdy každá čtvrť, každý kout má tisíce významů a ukrytých vzpomínek.¹³⁹

„Lidé zde žili po dlouhé generace, spjati s osudem města, jež poznamenal jejich životy. Srostli s domovem, poznamenaným prožitky, vážícími se na konkrétní místa. Za staletí, po která bylo město obýváno, vznikla příznačná atmosféra, vytvořená životy a prací jeho obyvatel. Ochudili jsme svůj život, když jsme se zbavili pocitu sounáležitosti k domu, ulici a

¹³⁷ Srov. Gedenkbuch – kronika farnosti od sv. Václava v Mostě, 42.

¹³⁸ Srov. Jan NETÍK: Pamětní spis ke znovuotevření děkanského kostela v Mostě, in: Farnost Most, <http://www.farnost-most.cz/historie-farnosti>, vyhledáno 25. 4. 2009.

¹³⁹ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ: Most 1932–1982, Městský národní výbor v Mostě, Severočeské nakladatelství, Ústí nad Labem 1982, 95.

městu, k minulým hodnotám a zřetřhali pouto nejvyšší, neboť město bylo protkáno neviditelnou sítí citových vazeb, které si ostře uvědomujeme teprve tehdy, když je z nějakého důvodu ztrácíme. Můžou nás donutit město opustit, nebo jej zbořit, nikdy však na ně nemůžeme zapomenout. ¹⁴⁰

10.3 Pražské jaro

Počátkem roku 1968 nastala změna v řízení komunistické strany Československa a nastalo tzv. Pražské jaro. Kratičká doba tzv. komunismu s lidskou tváří. Nastalo ideologické uvolnění, odstraněna cenzura a rozběhly se rehabilitační procesy živých i mrtvých obětí předchozího období. V této době oživaly naděje na zlepšení poměru mezi státem a církví.¹⁴¹

10.4 Události ve farnosti

V roce 1961 vykonával funkci kaplana P. Beno Rossler, který pro změnu přišel z vojny. Ten zde působil necelý rok a pak byl přeložen do Trmic. Od konce roku 1961 do 6. září 1964 zde jako kaplan působil P. Vildam Nyúl ze Seredi, který přišel z vojny. Ten se rozhodl pro emigraci. Odjel na zahraniční zájezd do Itálie, z něhož se už nevrátil. Brzy na to, dne 4. října 1964 přišel z vojny P. Milan Vlček, který zde zůstal.¹⁴²

Hřbitov, který byl za Josefínských reforem přeložen od kostela sv. Václava do míst poblíž pozdějšího nádraží byl roku 1964 zrušen.

Dne 1. března 1965 došlo k vyvlastnění bez náhrady křížovnických domů i s farou a bytem kaplana. Jednalo se o č. p. 500, 506 a kostelnický domek č.p. 1011. V roce 1965 byla pro kostel sv. Václava zakoupena nová roucha. Některá roucha a předměty byly přeneseny ze zrušeného kostela Nanebevzetí Panny Marie od kapucínů. Neprovádí se žádné velké opravy ani údržba. Proběhla jen naléhavá úprava elektroinstalací, částečná oprava střechy a vnitřních omítek.¹⁴³

V roce 1967 proběhla v mostecké veliká slavnost, kdy se po dlouhých letech mohli farníci z místa i celého okolí přijmou jednu z iniciačních svátostí svátost biřmování. Tato

¹⁴⁰ Srov. Libuše POKORNÁ: Osud Mostecka, Okresní muzeum v Mostě 1996,151.

¹⁴¹ Srov. ČEŠTÍ SALESIÁNI: Štěpán kardinál Trochta,Řím 1984, 157.

¹⁴² Srov. Gedenkbuch – kronika farnosti od sv. Václava v Mostě, 48.

¹⁴³ Srov. ibidem, 48.

slavná událost se odehrála v děkanském chrámu dne 1. října. Byla to jedna z posledních velkých událostí, která se měla v děkanském chrámu odehrát.¹⁴⁴

10.5 Návrat biskupa Trochty do diecéze

Dne 22. března 1968 dostal Msgre. Trochta v domově dopis, ve kterém jej kapitulní vikář litoměřické diecéze Oliva, kněží a věřící prosili, aby se vrátil a ujal se znovu řízení diecéze. Biskup byl potěšen a dal na něj kladnou odpověď s podmínkou jeho soudní rehabilitace. Na jaře biskup Trochta vyzval všechny své kněze k jednotě, nové spolupráci a nápravě předchozího jednání. V červnu roku 1968 začali jeho věrní kněží opět pořádat poutě k blahoslavené Zdislavě. Věřící lid se v novém svobodném prostředí probouzel a sbíral své duchovní síly k obrodě náboženského života. 19. července došlo k biskupově rehabilitaci. V neděli 1. září měla litoměřická diecéze velký svátek. Po dlouhých patnácti letech se vracel její biskup do své diecéze. To už ale bylo v době po srpnovém zlomu, v událostech, po nichž mělo dojít k novému utužení totality. Pro církev to znamenalo postupné omezování nabyté svobody, které mělo směřovat k jejímu naprostému potlačení a k likvidaci křesťanské víry v naší zemi.¹⁴⁵

10.6 Pastorační situace v litoměřické diecézi v roce 1968

V roce 1968 měla litoměřická diecéze už jen 130 kněží pro 433 farností. Více než 50 kostelů bylo v takovém stavu, že pro ně už nebylo záchrany. Další mohla zachránit jen urychlená oprava, ale nebyli dělníci, materiál ani souhlas úřadů. Vládní předpisy pro kněžská povolání byly nyní mírnější a jediný seminář v Litoměřicích se naplnil novými kleriky, kteří přišli ze všech možných zaměstnání. Koncem roku 1968 vydal litoměřický biskup Trochta svolání ke kněžím, vykonávajícím světská zaměstnání, ale proti jejich návratu se stavěly překážky jako třeba nedostatek finančních prostředků na mzdy a zápis v trestním rejstříku.¹⁴⁶

Nastalé období normalizace znamenalo pro život katolické církve především to, že

¹⁴⁴ Věstníky a oběžníky kapitulní konzistoře v Litoměřicích, farní archiv Most, nezpracováno.

¹⁴⁵ Srov. ČEŠTÍ SALESIÁNI: Štěpán kardinál Trochta, Řím 1984, 157–161.

¹⁴⁶ Srov. ibidem, 186.

docházelo k postupnému omezování její znovunabyté svobody. Cílem tohoto omezování bylo, aby se docílilo úplného potlačení života církve a došlo k likvidaci křesťanské víry. Podle nových jasných směrnic, mělo být křesťanství nahrazeno světovým názorem nevěřícího bojového marxismu.¹⁴⁷

10.7 Mostecká farnost a její chrámy

V období tzv. Pražského jara, kdy tlak proti katolické církvi poněkud zeslábnul, se počítalo s tím, že katolická církev jako náhradu za zničené kostely a budovy (budovu děkanství, kostel sv. Václava, Komandu, kostel Kapucínů s klášterem, kostel a klášter minoritů) obdrží nové bohoslužebné prostory a novou farní budovu v centru nového města. V té době již bylo rozhodnuto zachránit děkanský kostel jako památku a po rekonstrukci jej vrátit svému účelu. Po událostech v srpnu 1968, v období nastalé normalizace počínaje rokem 1969 tlak protináboženské komunistické propagandy opět zesílil a pomocí nejrůznějších administrativních opatření se režim snažil co nejdříve omezit vliv katolické církve na společnost. Likvidace starého města Mostu byla pro normalizátory vítanou příležitostí, pomocí níž byl omezen život církve a její viditelnost na minimum.

V době vyklízení a likvidace města byl církevní majetek sice uznáván jako majetek soukromý, ale při jeho oceňování a výkupu s ním bylo nakládáno v neprospěch církve jako s majetkem socialistickým a byl vykoupen jen za symbolickou částku. Budovy, které byly v majetku církve, ale nesloužily liturgickým účelům nebo jako farní úřad, byly vyvlastněny bez náhrady. Tímto způsobem byly ve starém Mostě vykoupěny všechny církevní budovy, kostely a kláštery.¹⁴⁸

Během deseti let byly uzavřeny, zrušeny a následně demolovány všechny kostely ve městě: v roce 1965 kapucínský, v roce 1969 děkanský, v roce 1976 minoritský a v roce 1979 křížovnický. Snahou duchovní správy bylo, aby se lidé s kostely loučili při slavných bohoslužbách.¹⁴⁹

¹⁴⁷ Srov. ČEŠTÍ SALESIÁNI: Štěpán kardinál Trochta, Řím 1984, 161.

¹⁴⁸ Srov. Jan NETÍK: Pamětní spis ke znovuotevření děkanského kostela v Mostě, in: Farnost Most, <http://www.farnost-most.cz/historie-farnosti>, vyhledáno 25. 4. 2009.

¹⁴⁹ Srov. Gedenkbuch – kronika farnosti od sv. Václava v Mostě, 54.

10.8 Poslední mše svatá ve starém Mostě

Dne 2. června 1979 proběhla ve farním kostele sv. Václava poslední bohoslužba před jeho demolicí. Věřící byli pozváni těmito slovy: „*Prosíme abyste všichni šli ke zpovědi, abychom poslední mši sv. oslavili společným přijímáním. Abychom neuzavírali kostel jako stodolu, ale poděkovali Pánu Bohu za vše, co nám zde daroval.*“ Po uzavření kostela se celý týden nekonaly bohoslužby, protože nebylo kde. Kaple ve farní budově se teprve připravovala. První mše se v ní měla konat následující neděli. Věřící na ni byli pozváni se slovy: „*Věřím, že všichni, kdo máte opravdovou víru, přijdete a že nás neubude.*“¹⁵⁰

10.9 Farnost bez chrámu

Snad můžeme říci, že hlavním místem, ve kterém se odehrává podstatná a velice důležitá část života farnosti je její chrám, ve kterém se schází křesťanská obec. Ztratí-li křesťanská obec svůj chrám, zůstane jakoby roztržená a strádá. Celé generace naplňovaly neděli co neděli, staletí za staletím tyto chrámy, aby se při bohoslužbách účastnily nejsvětější oběti. Lidé zde byli křtěni, zpovídali se, uzavírali manželství a přenechávali své místo následujícím generacím. Prostory chrámu mají tedy i svoji zvláštní citovou atmosféru. Náboženský odkaz tolika generací je sem jakoby vkořeněn. Dokud chrám bude stát, je naděje, že současnost života najde své pokračování v budoucnosti právě v duchovním odkaze otců. S tímto traumatem a zároveň s nadějí vstupovala mostecká farnost do nového Mostu.¹⁵¹

11 Roky 1971–1980

11.1 Nové útrapy litoměřického biskupa

Od roku 1970 je biskup znovu omezován v pastorační činnosti. Církevní tajemníci se vměšovali do biskupských pravomocí, ovlivňovali a kontrolovali kněze, izolovali

¹⁵⁰ Srov. Kniha ohlášek v Mostě, 10. července 1977–21. ledna 1990.

¹⁵¹ Srov. Jan NETÍK: Pamětní spis ke znovuotevření děkanského kostela v Mostě, in: Farnost Most, <http://www.farnost-most.cz/historie-farnosti>, vyhledáno 25. 4. 2009.

biskupa od věřících a omezovali jej ve svobodě projevu. Jeho články a pastýřské listy byly cenzurovány nebo zabavovány, nesměl veřejně kázat. V roce 1973 byl Štěpán Trochta jmenován kardinálem, což mu přineslo nové těžkosti. Musel nečinně přihlížet, jak církevní tajemníci odebírají státní souhlasy věrným kněžím, jak jsou horlivější kněží neustále stěhováni. Bylo také zakázáno, přijímat darem ze zahraničí auta pro pastorači. Soustavnou ateistickou propagandou byl znemožňován náboženský život ve farnostech. Mnohé kostely v diecézi byly likvidovány, z jiných se stávala skladiště. K tomu všemu se ještě přidal biskupův zhoršující se zdravotní stav. Jeho životní pouť skončila 6. dubna 1974. Pohřeb provázený nejrůznějšími omezujícími nařízeními, se konal v Litoměřicích 16. dubna. Byl to zakázaný pohřeb, zakázaného biskupa.¹⁵²

11.2 Události ve farnosti

V říjnu roku 1975 došlo ke vloupání do kostela, byla při něm zcizena monstrance, dva kalichy, ciborium, pyxida, navykuly. Za rok se pachatelé při pokusu o prodej prozradili a byl u nich navíc nalezen i kalich od sv. Františka, který byl ukradený o tři roky dříve.¹⁵³

V roce 1976 došlo ke stěhování děkanství do přidělené budovy v okrajové čtvrti Mostu na Zahražanech. Hlavní část bohoslužeb byla v roce 1976 přenesena do minoritského kostela sv. Františka, aby si jej věřící před jeho uzavřením a demolicí ještě užili. Datem 4. července definitivně skončil bohoslužebný provoz u sv. Františka a veškeré bohoslužby byly přeloženy dílem ke sv. Václavu a dílem do budovy děkanství.¹⁵⁴

Úmrtím pana vikáře, děkana P. Jaroslava Knespla, dne 21. listopadu 1976, osiřel poslední kostel v Mostě. Protože pohřební obřady nemohly být pro nedostatek prostoru konány u sv. Václava, rozloučili se farníci v pátek 26. listopadu se svým téměř 20 let působícím duchovním správcem v opraveném kostele ve Vtelně za koncelebrace 40 kněží. Obřady vedl kancléř Dr. Tomáš Holoubek. Následující den byl kapitulním vikářem P. Josefem Hendrichem pohřben do rodinného hrobu v Luštěnicích. V souladu s kodexem kanonického práva převzal prozatímní správu děkanství dosavadní kaplan P. Radim Hložánka.

Přemístění všech bohoslužeb ke sv. Václavu si vynutilo úpravu bohoslužebného

¹⁵² Srov. ČEŠTÍ SALESIÁNI: Štěpán kardinál Trochta, Řím 1984, 175–185.

¹⁵³ Srov. Gedenkbuch – kronika farnosti od sv. Václava v Mostě, 53.

¹⁵⁴ Srov. ibidem, 54.

prostoru. Z presbytáře byla odstraněna mřížka, z bývalého minoritského kostela sem byla přenesena oltární menza pro liturgii obrácenou čelem k lidu, koncem roku byly opraveny varhany. Doprava na bohoslužby do likvidovaného starého Mostu se stávala stále obtížnější. Kostel byl od fary vzdálen 6,5 km. V ruinách města nikdo neudržoval pořádek, takže Romové, vbíháním a pokřiky, často rušili bohoslužby. Po mších se konávaly modlitby za nový důstojný bohoslužebný prostor.¹⁵⁵

V roce 1977 se farníci se zúčastnili růžencové slavnosti v Mariánských Radčicích. Zřejmě pod dojmem, jaký v přítomných zanechala, byla zavedena pravidelná možnost svátosti smíření na první pátek v měsíci. V říjnu se mělo jednat o náhradních prostorách pro bohoslužby. V souvislosti s tím byl proveden průzkum návštěvnosti bohoslužeb v kostele. Farníci byly vyzýváni, aby chodili v hojném počtu po celé září. V říjnu byla před každou bohoslužbou modlitba růžence. Věřící byli vyzýváni k tomu, aby mezi známými informovali o možnosti pokřtít děti, protože mnoho lidí už ani nevědělo, že je kostel ještě v provozu a že je možné je nechat pokřtít. V nedalekých Kopistech se 16. dubna 1978 v kostele uskutečnila poslední bohoslužba před likvidací obce, na kterou byli věřící také pozváni.

Toho roku se půlnoční bohoslužba konala jak v kostele sv. Václava, tak v provizorních prostorách na faře, kde se konaly bohoslužby stále častěji, aby jim věřící přivykli. V kostele se konaly už jen nedělní večerní bohoslužby. Od dubna roku 1979 do počátku června 1979, kdy byl kostel uzavřen, se naopak veškeré bohoslužby odehrávaly v kostele sv. Václava, aby si jej věřící před jeho uzavřením ještě užili. 18. května 1979 byla otevřena kostelní hrobka. Bylo v ní nalezeno šest rakví s ostatky představených z komendy. Pozůstatky byly dány do jedné rakve, která byla následně pohřbena na hřbitově. Od tohoto roku došlo ke změně v praxi pohřebních ústavů. Nyní si církevní pohřeb museli zajišťovat sami pozůstalí.¹⁵⁶

11.3 Bohoslužby ve farní budově

Nová budova děkanství byla státními úřady pro potřeby Římskokatolické církve poskytnuta v tzv. Novém Mostě, v okrajové vilové čtvrti Zahražany, v ulici U města Chersonu. V budově proběhla v roce 1979 částečná vnitřní přestavba, která umožnila spojení několika místností, ze kterých vznikla dočasná farní kaple sv. Václava. Ta byla 26.

¹⁵⁵ Srov. Gedenkbuch – kronika farnosti od sv. Václava v Mostě, 54.

¹⁵⁶ Srov. Kniha ohlášek v Mostě, 10. července 1977–21. ledna 1990.

října roku 1980 slavnostně posvěcena.¹⁵⁷ Malá farní kaple sv. Václava pak byla farností využívána k bohoslužbám téměř celých třináct let až do vysvěcení nově zbudovaného kostela sv. Václava, postaveného v zahradě děkanství v roce 1989.

Po uzavření posledního kostela v červnu 1979 až do dokončení provizorní kaple v říjnu téhož roku se musely konat všechny bohoslužby v jedné větší místnosti budovy děkanství. Toto prostředí bylo pro konání bohoslužeb velice nedůstojné, svou velikostí prostoru nevyhovovalo provozu a bylo pro věřící ponižující. Tato skutečnost se projevila dalším poklesem návštěvností bohoslužeb. Také okolnost, že se děkanství nacházelo na samém konci města, odříznuté od hromadné dopravy jistě odpovídala ideologickým záměrům tehdejší politické správy.¹⁵⁸

Místnost, ve které byla umístěna provizorní kaple sv. Václava, měla zhruba něco přes 100 míst k sedění a další místa ke stání. Sedělo se ve dvou řadách na kovo-dřevěných lavicích, které neposkytovaly mnoho pohodlí. Varhany a sbor stával na vyvýšeném stupínku v zadní části kaple. V polokruhovém výklenku v čele místnosti byla umístěna oltářní menza, v plátnem zakrytém okně za menzou byl zavěšen kříž, po jehož stranách bývaly dekorace v barvách podle liturgické doby. Svatostánek býval pověšen nalevo od oltáře na zdi, napravo od oltáře byla na zdi zavěšena socha Panny Marie. Boží hrob byl umístěn v rozlehlejší výklenku v zadní části kaple. Tento výklenek sloužil také jako úložiště zrovna nepoužívaných rouch a snad také jako křestní kaple. Jako sakristie sloužila sousední farní kancelář. Před vchodem do kaple v jakési předsíni byla vybudována malá místnůstka cca 3 x 1 m, který sloužil jako zpovědní místnost. V předsíni byla dále umístěna nástěnka a stávala zde také komoda, na které se prodávaly Katolické noviny, popř. pohlednice, kalendáře a knihy. Případné pohřby ve farnosti se odbývaly ve zrekonstruovaném kostele ve Vtelně, který je již v katastru města, ale na opačném konci než je farní budova.

Přes nepochybnou stísněnost a jistou nedůstojnost prostor, se věřící podle slov pamětníků účastnili bohoslužeb s jistou vděčností, protože v okolní normalizační duchovní poušti to bylo jediné místo, kde šlo hledat útěchu jako v oáze.¹⁵⁹

¹⁵⁷ Srov. Kniha ohlášek v Mostě, 10. července 1977–21. ledna 1990.

¹⁵⁸ Srov. Jan NETÍK: Pamětní spis ke znovuotevření děkanského kostela v Mostě, in: Farnost Most, <http://www.farnost-most.cz/historie-farnosti>, vyhledáno 25. 4. 2009.

¹⁵⁹ Interview.

12 Roky 1981–1990

12.1 Cesta k politickým a společenským změnám

V osmdesátých letech vrcholil v Sovětském svazu demokratizační proces zvaný perestrojka, v němž dávalo ruské vedení světu signál, že nehodlá nadále zasahovat do záležitostí evropských zemí. Tento proces byl se zájmem sledován nejen západní Evropou, ale především demokratickými kruhy v zemích východní Evropy, které do té doby byly pod silným vlivem Sovětského svazu. V té době se u nás začaly objevovat signály touhy po svobodě a silícího se napětí. Nejzřetelněji to bylo vidět na Velehradě 6. července 1985, na pouti pořádané u příležitosti 1100 let od úmrtí sv. Metoděje. Tehdy se pouti zúčastnilo za komunistického režimu do té doby nevídané množství lidí. Přijelo více než 250 000 poutníků z celého Československa. Vrcholným projevem všeobecné nespokojenosti s postojem vládnoucí strany k náboženství na této akci bylo to, že když mělo dojít k projevu ministra kultury Klusáka, byl nespokojeným davem vypískán. V roce 1988 byla pořádána petice s jedenácti body pod názvem Podněty katolíků k řešení situace věřících občanů. Pod tuto petici se tehdy podepsalo přes 600 000 občanů. Během téhož roku byl zveřejněn ekologický manifest na jehož základě proběhla na různých místech řada mítinků a manifestací, na kterých se volalo po změně hospodářské politiky.

Zlomový bod novodobých českých duchovních dějin můžeme nalézt 13. listopadu roku 1989, kdy na svátek sv. Anežky České, s jejíž osobou jsou podle všeobecného přesvědčení křesťanů u nás tyto události spojovány. Když papež Jan Pavel II. v Římě prohlásil 12. listopadu roku 1989 blahoslavenou Anežku Českou za svatou, bylo zřejmé, že se něco děje. Nevídané bylo už to, že do Říma odjelo velké množství poutníků speciálně vypravenými vlaky. Vůbec poprvé za dobu komunistického režimu v naší zemi byla taková akce přenášena československou televizí. Celá akce sice probíhala pod dozorem státních orgánů, ale ani tak se nepodařilo zabránit manifestačním projevům, při kterých poutníci vyjadřovali nevoli k vládnoucímu režimu a důvěru a oddanost svému nejvyššímu pastýři, kdy například na generální audienci u papeže poutníci skandovali „*Papež do Prahy*.“¹⁶⁰

Papež Jan Pavel II. povzbudil české poutníky slovy: „*Jásejte a radujte se , protože pro církev, která žije v českých zemích nadešel kýžený den, v němž byla povýšena na oltář její svatá ochránkyň Anežka Přemyslovna.*“¹⁶¹ Jen několik málo dnů po návratu poutníků

¹⁶⁰ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ: Ne mečem a měšcem ale bezbranností lásky, 400 let kapucínů v Čechách a na Moravě, Provincie kapucínů v Čechách, Refugium, Velehrad, 1999, 87.

¹⁶¹ Srov. Jaroslav ULRICH: Ohlédnutí za událostmi roku 1989, in: Mosty, čtvrtletník mostecké farnosti, 2,

z Říma došlo 17. listopadu k pokojné demonstraci studentů v Praze a brutálnímu policejnímu zásahu, který odstartoval společenské a politické změny v naší zemi, které ukončily 40 roků vlády jedné strany.¹⁶²

12.2 Události v Litoměřické diecézi

Vlivem změn probíhajících v 80. letech v tehdejším Sovětském svazu, se dostal také komunistický režim u nás do krize. Po řadě složitých jednání mezi československou vládou a Vatikánem bylo povoleno obsadit jedno biskupství v ČSSR. Na litoměřickou diecézi padla volba z toho důvodu, že zde byla jediná teologická fakulta v naší zemi. Papež Jan Pavel II. jmenoval 26. července 1989 ThDr. Josefa Koukla litoměřickým biskupem. Svěcení proběhlo 27. srpna téhož roku. Tak dostala litoměřická diecéze po patnácti letech opět svého pastýře.

Situace nového biskupa byla ještě tíživější, než když přicházel jeho předchůdce. V diecézi bylo 433 farností, ale jen 113 bylo obsazených. Z toho ve správě 83 světských a 30 řeholních duchovních. V diecézi působilo pouze 99 jejích vlastních kněží. 21 kněží působilo po zásahu církevních tajemníků mimo diecézi, jiní zase neměli státní souhlas a vykonávali světská zaměstnání. Kostely, kaple a fary se vlivem socialistického hospodaření v mnohém případě nacházely ve vážném až havarijním stavu.¹⁶³

12.3 Stavba nového kostela sv. Václava

Již koncem 60. let, zároveň s demoličním výměrem, byla schválena výstavba náhradní modlitebny za likvidované kostely pro potřeby katolických věřících z Mostu a okolí. Cesta za novým kostelem však byla krajně obtížná a složitá. Náhradní prostory byly předběžně plánovány v centru nového Mostu, snad na Šibeničním vrchu, ale protože se plány na výstavbu nového města často měnily, byl osud nového mosteckého kostela dlouho nejistý.

Protože však už byl návrh na výstavbu náhradního kostela za šest zbořených

2001.

¹⁶² Srov. KOLEKTIV AUTORŮ: Ne mečem a měšcem ale bezbranností lásky, 400 let kapucínů v Čechách a na Moravě, Provincie kapucínů v Čechách, Refugium, Velehrad, 1999, 87.

¹⁶³ Srov. Jaroslav MACEK: Biskupství litoměřické, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2005, 148–149.

kostelů ve starém Mostě přijat a schválen vládou v předchozím uvolněnějším období 60. let, nemohla jej nyní současná normalizační garnitura jednoduše smést ze stolu, ale musela s výstavbou kostela počítat ve svém plánu. Přístup dotyčných vládních orgánů byl však velice liknavý a teprve pod silným tlakem vytrvalé kritiky západních sdělovacích prostředků se politické orgány uvolily odškodnit katolickou církev v Mostě za zničené kostely. K plánům z období let 1968–1969 o výstavbě nového kostela v centru města se pochopitelně již nikdo nehlásil. Stavba měla být hrazena z prostředků, uhrazených státem za církevní objekty. Protože by však tato částka na žádnou stavbu nestačila, byla doplněna státním příspěvkem na 2 000 000 Kčs. Po plodných diskusích mezi tehdejším děkanem P. Stanislavem Česlíkem, autorem projektu architektem Michalem Sborowitzem, Haide Manlovou-Rakovou a autorem řešení interiéru Bořivojem Rákem, byl vytvořen návrh na projekt. Ten však pro nezáměr investora nebyl realizován a byl neustále omezován a odkládán.

Zamýšlená nová kaple sv. Václava byla nejdříve plánována pro 400 návštěvníků, v roce 1978 se však ONV v Mostě v duchu státní ideologie a nepřátelského postoje režimu k církvi rozhodl pro stavbu menší, nakonec byla ještě více zmenšena, na kapacitu 200-230 návštěvníků z toho asi 100 míst k sezení. S každou takovou změnou byla omezena funkčnost budovy i estetický výraz celého objektu. Dne 23. dubna 1978 sdělil písemně kapitulní vikář, že budova nového kostela pro bohoslužby farnosti bude postavena na pozemku zahrady děkanství v Mostě. K obratu v dění došlo ale teprve po roce 1980, kdy byly 5. dubna zahájeny první přípravné práce pro budování nového kostela.¹⁶⁴

Nový chrám však nesměl být postaven na viditelném a snadno dostupném místě. Po všech průtazích byla pro stavbu konečně vybrána lokalita v zahradě nového děkanství v okrajové čtvrti na Zahražanech. I samotná podoba kostela byla podřízena řadě omezujících předpisů. Stavba nesměla být nápadná, aby nebudila pozornost, nesměla mít vysokou věž, zvonici, obsahovat výrazné náboženské symboly. Situování budovy kostela v zahradě, skryté ve svahu za okolními budovami tak názorně ukazuje, jaké bylo postavení církve v Československu v období normalizace.¹⁶⁵

Stavba měla být provedena výhradně v rámci akce Z s obrovským počtem brigádnických hodin farníků. Kromě P. Česlíka a farníků přispěl se svojí partou dobrovolníků pan Černý (snad odněkud z Moravy), stroje a techniku zapůjčily doly.

Vláda Československé socialistické republiky schválila na svém zasedání dne 8.

¹⁶⁴ Srov. Jan NETÍK: Pamětní spis ke znovuootevření děkanského kostela v Mostě, in: Farnost Most, <http://www.farnost-most.cz/historie-farnosti>, vyhledáno 25. 4. 2009.

¹⁶⁵ Srov. Jiří BUREŠ: Historie farnosti, in: Farnost Most, <http://www.farnost-most.cz/historie-farnosti>, vyhledáno 25. 4. 2009.

června 1981 návrh na vybudování kostela a vydala k tomu usnesení č. 214/p. V červnu roku 1983 bylo konečně vydáno stavební povolení a do konce srpna už sahaly obvodové zdi do výšky čtyř metrů. Přestože měla být tato budova vystavěna jako náhrada za státem zbourané kostely a konfiskovaný děkanský kostel, poklepávání funkcionářských kladívek na základní kámen tentokrát chybělo. V dubnu 1986 byla dokončena střecha a zakryta měděnou krytinou, kterou zhotovil zručný klempíř pan Ryšánek, rodák od Hradce Králové. V roce 1987 byly položeny mramorové podlahy a osazena bronzová křížová cesta. V následujícím roce 1988 prodělala změnu vnější úprava. Bylo zasazeno kruhové okno, mramorem obloženy vnější fasády, pracovalo se na mramorových prvcích v interiéru i na terénní úpravě okolí. V roce 1989 byl položen koberec, od dubna do srpna probíhalo malování a natírání, až konečně v září 1989 mohlo být odstraněno lešení.¹⁶⁶

Pro budovu nového kostela byly použity jednoduché tvarové prvky. Jde o jednoduchou trojlodní budovu, inspirovanou dispozicí raně křesťanské baziliky a románským tvaroslovím s mělkou nikou baptisteria a dodatečně vestavěnou emporou. Řešení interiéru, které mělo být pojato v pokoncilním ekumenickém duchu Jana XXIII. se ujal mostecký sochař Bořivoj Rak. I uvnitř se uplatnily jednoduché tvary a motivy. V čele presbytáře stál rozměrný stylizovaný kříž, ze kterého vycházely tři vzájemně propletené kříže, což mělo symbolizovat kalvárii a Marii s Janem pod křížem. V interiéru a na mobiliáři dominovaly tři barvy: bílá jako čistota, zelená jako naděje a stříbrná jako Boží slovo.¹⁶⁷

V průběhu celé stavby byly období, kdy stavba jakoby rostla z vody a v příštím období zase jakoby usnula. Nakonec po všech peripetiích, spojených se stavbou nového kostela, kdy do něho bylo vkládáno obrovské úsilí všech zúčastněných při jednání s úřady, při vytrvalosti každodenních modliteb, osobních obětí, tužeb i potu, byl kostel k nezměrné radosti věřících dne 9. prosince roku 1989 vysvěcen litoměřickým biskupem Msgre. ThDr. Josefem Kouklem a prostorem nového chrámu Páně se poprvé nesla slova slavného chorálu Svatý Václave, nedej zahynouti nám ni budoucím.¹⁶⁸

12.4 Význam nového kostela pro farnost

Zasvěcení nového kostela sv. Václavu nebylo náhodné, ale navazovalo na tradici

¹⁶⁶ Srov. Kostel sv. Václava, uloženo farní archiv Most, nezpracováno.

¹⁶⁷ Srov. ibidem.

¹⁶⁸ Interview.

jednoho z nejstarších kostelů ve starém Mostě, který byl také jako poslední z kostelů ve městě uzavřen (1977). Stavba nového mosteckého kostela sv. Václava byla údajně jedinou sakrální novostavbou v Čechách, která byla vybudována v normalizačním období. V souvislosti s tím je mezi některými farníky známé také neoficiální pojmenování stavebního slohu a období, ve kterém je nový kostel vybudován. Vzhledem k následným společenským změnám se ujal poměrně odpovídající název „pozdní socialismus“.

Po dostavbě a vysvěcení proběhl v rámci večerních televizních novin krátký šot, který informoval o nově vybudovaném a vysvěceném kostele v Mostě. Někteří lidé, kteří po vysvěcení přišli do nového kostela, zažili estetický šok, který je přivedl do rozpaků. Někteří jej už nerozdýchali a ztratili o bohoslužby v novém kostele zájem. Většina se však snažila vytvořit si k tomuto místu pozitivní vztah, a to i přes to, že kostel působil chladným, nic neříkajícím, cizím a nepřilíš pohledným dojmem (ale to je asi věc názoru).

Novým kostelem se stala mostecká farnost o něco více viditelnější. Přicházelo mnoho lidí, kteří do té doby nežilo aktivním duchovním životem a ani nevědělo, že ve městě působí katolická církev. A tak si někteří, kteří byli farnímu životu z nejrůznějších příčin vzdáleni, nacházeli svou cestu ke kostelu, ti statečnější i do kostela a časem i ke svátostem. Porevoluční euforie přivedla do kostela lidi s nejrůznějšími i nereálnými očekáváními, které také ne vždy byly naplněny a po vyprchání oné euforie ztratili o farnost a bohoslužby zájem. Jiní však vytrvali a našli si ve farním společenství své místo.

Teprve po dostavení kostela se mostecká farnost stala opět skutečnou farností se vším, co k ní náleží. Tedy se stálým knězem, farou, farníky i kostelem. Od uzavření posledního kostela ve starém Mostě až do této doby tvořila hmatatelnou podobu farnosti jen mostecká fara, kde se ve stísněných nedůstojných podmínkách odehrával veškerý život farnosti. Bohoslužby v novém kostele se nyní konečně uskutečňují v důstojnějším liturgickém prostoru. Uskutečňují se zde i příležitostné kulturní akce pro širokou veřejnost. Blízkost fary umožňuje setkávání farníků na různých úrovních. Život farnosti tak dostal mnohem více možností a prostoru pro naplňování svého poslání a plnění úkolů.

Nevhodné místo nového kostela sv. Václava, její prostorová nedostatečnost, ale také její odlehlost od dopravních spojů, konzervuje někdejší záměry bývalé totality, která se snažila omezovat vliv katolické církve na minimum. Má-li církev v dnešní nesnadné době plnit svou úlohu v této společnosti a přispět k jejímu ozdravení a rozvoji, neměla by zůstat odkázána svoji činností a bohoslužbami na okraj města. Z tohoto pohledu se dnes jeví realizace původních plánů z let 1968–1969 o výstavbě nového kostela v centru města jako optimální. Postavení nového kostela je ovšem také věcí spravedlivého vypořádání se s napáchanými křivdami v minulém období. I kdyby byl v rámci restituce postaven nový

kostel, ani zdaleka by to nevyrovnalo škody, které církev utrpěla při demolici objektů ve starém městě.¹⁶⁹

12.5 Obnova svobody církve

Brzy po listopadových událostech pronesl v katedrále sv. Víta 25. listopadu památná slova: „*V této důležité hodině zápasu za pravdu a spravedlnost v naší zemi jsem já a katolická církev na straně národa! Bože osvobod' nás pravdou a obnov tvář naší vlasti, celé země, církve svaté!*“¹⁷⁰ Obnova demokracie a návrat občanské svobody umožnil také obnovu náboženského života a církve u nás. Ještě do konce roku 1989 zrušilo tehdejší Federální shromáždění normy, které omezovaly náboženský život.¹⁷¹

23. ledna roku 1990 bylo zrušeno udělování státního souhlasu k výkonu duchovenské služby a dozor státu nad činností církví. Dne 2. února 1990 byla v klášteře premonstrátů v Praze na Strahově slavnostní bohoslužba, při níž byl oficiálně obnoven plnohodnotný život řeholních společností a řádů v Československu. Při této příležitosti se tu sešlo mnoho řeholníků a řeholnic, kteří mohli bez obav opět po mnoha letech vystoupit na veřejnosti v řeholním hábitu, který je svědectvím o jejich zasvěcení Kristu a o přijetí jeho kříže. Po této slavnosti následovalo přijetí představených církve a jednotlivých řádů u nově zvoleného prezidenta Václava Havla na Pražském hradě. Dne 19. července 1990 Federální shromáždění schválilo zákon č. 298/90, který se týkal vrácení některých objektů řeholním řádům a kongregacím.¹⁷²

Z důvodu naprosté likvidace všech budov řádů, které před rokem 1950 v Mostě působily, nemohla být po roce 1989 činnost řádů v Mostě obnovena.

12.6 Polistopadové události v Mostě

Zatímco se v Praze i v jiných městech měnily dějiny, na životě Mostu to nebylo

¹⁶⁹ Srov. Jan NETÍK: Pamětní spis ke znovuootevření děkanského kostela v Mostě, in: Farnost Most, <http://www.farnost-most.cz/historie-farnosti>, vyhledáno 25. 4. 2009.

¹⁷⁰ Srov. Jaroslav ULŘICH: Ohlédnutí za událostmi roku 1989, in: Mosty, čtvrtletník mostecké farnosti, 2, 2001.

¹⁷¹ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ: Ne mečem a měšcem ale bezbranností lásky, 400 let kapucínů v Čechách a na Moravě, Provincie kapucínů v Čechách, Refugium, Velehrad, 1999, 88.

¹⁷² Srov. ibidem, 90.

příliš znát. Pod názvem „Republiku si rozvracet nedáme!“ se v místním tisku objevilo několik provolání a uvědomělých petic, které byly jako vystřižené ze stranických brožur. Četli jsme o marnosti akcí, kterými chtějí podvrtné živly vyvolat rozkol v naší socialistické společnosti. Velice pomalu se i zde začaly objevovat i jiné názory, které postupně převážily. Konečně bylo možné bez obav prezentovat svoje názory, a to i do té doby nemyslitelným způsobem, totiž veřejnými médii.¹⁷³ Těchto nových poměrů využili pro vyjádření svého názoru mostečtí zdravotníci, když uspořádali koncem roku 1989 svůj manifestační pochod městem pod transparenty s heslem – Chceme žít v pravdě. V městském divadle se konala setkání občanů, do nichž se aktivně a úspěšně zapojil i tehdejší kaplan P. Pavel Zach.¹⁷⁴ Počátkem roku 1990 se 12. února uskutečnila krátká návštěva nově zvoleného prezidenta Václava Havla v Mostě. Ta jakoby jen potvrzovala změny, které se v naší společnosti s nečekanou rychlostí uskutečnily.¹⁷⁵

12.7 Události ve farnosti

V roce 1981 se sešla skupina statečných farníků z Mostu a okolí, kteří napsali otevřený dopis Okresnímu církevnímu tajemníku ve kterém si stěžují na proticírkevní politiku a znemožňování církevního života v Mostě a regionu. V dopise mimo jiné zmiňují skutečnost devastace a likvidace církevních objektů bez náhrady, průtahy s vybudováním nového kostela a úřední šikanu věřících i duchovních.¹⁷⁶

V roce 1984 byl P. Česlík vážně nemocen a od května do konce listopadu byl mimo službu. Pak se ještě vrátil a nějakou dobu sloužil farnosti, ale zdraví se mu již nevrátilo a farnost se s ním naposledy rozloučila 26. března 1986. Po něm přichází P. Janáč.¹⁷⁷

Koncem 80. let se na litoměřickém biskupství formovala videotéka pod patronací Salesiánského videocentra v Praze v souvislosti s tím se na mostecké faře odehrávala také různá promítání diapositivů a později i filmů na video: o turínském plátnu, Svatý otec v Koreji, o sv. Bernadetě, Palestina, Ben Hur aj.¹⁷⁸

¹⁷³ Srov. Ivan VÝŠEK / Martin MYŠIČKA: Správa města Mostu v průběhu staletí, Statutární město Most 2005, 79.

¹⁷⁴ Srov. Jaroslav ULRICH: Ohlédnutí za událostmi roku 1989, in: Mosty, čtvrtletník mostecké farnosti, 2, 2001.

¹⁷⁵ Srov. Ivan VÝŠEK / Martin MYŠIČKA: Správa města Mostu v průběhu staletí, Statutární město Most 2005, 79.

¹⁷⁶ Srov. SOkA Most, fond Okresního církevního tajemníka Most, nezpracováno, nesignováno.

¹⁷⁷ Srov. Kniha ohlášek v Mostě, 10. července 1977–21. ledna 1990.

¹⁷⁸ Věstníky a oběžníky kapitulní konzistoře v Litoměřicích, uloženo farní archiv Most, nezpracováno.

Ve farnosti se pravidelně pořádaly zájezdy na poutní místa v okolí, např. na Květnov, do Mariánských Radčic, do Bohosudova, atp. Víceméně pravidelně se konaly květnové duchovní obnovy, biblické hodiny, výuka náboženství, mše pro děti, pro Poláky, zkoušky farního sboru aj.¹⁷⁹

Proběhlými celospolečenskými změnami v roce 1989 ožila také mostecká farnost a přihlásila se k různým občanským iniciativám, jako např. sbírka na dětskou onkologii, různé petice aj. V kostele probíhala také předvolební agitace pro křesťanské strany. V měsíci březnu, spolu s celou katolickou církví v naší zemi, oslavila svou přítomností při této události také mostecká farnost svůj velký den, kdy do Prahy přijel na svou první návštěvu Svatý otec Jan Pavel II. Této velkolepé akci předcházely sbírky a podpisové akce, jichž se farníci rovněž účastnili. Do většího povědomí se také dostaly ekumenické myšlenky a také v mostecké farnosti byl v březnu vyhlášen ekumenický týden vzájemného setkávání a poznávání mezi jednotlivými denominacemi působícími ve městě.

Velkou událostí v životě farnosti bylo, když litoměřický biskup Josef Koukl 2. dubna hromadně uděloval křest dospělým lidem. V květnu proběhly ve farnosti v rámci duchovní obnovy přednášky několika odborníků, mezi nimi i P. Aleše Opatrného a poprvé byl připomínán Den matek. V městském kulturním domě nebylo v tu dobu nouze o různé přednášky a některé byly doporučovány také farníkům. V červnu zažila farnost další velký den, kdy mohli mnozí farníci poprvé po mnoha letech přijmout ve své farnosti svátost biřmování. Začaly se také konat bohoslužby v domově důchodců a v nemocnici. V polovině prosince proběhla v litvínovském kulturním domě Citadela beseda s litoměřickým biskupem Josefem Kouklem pod názvem Hovory o víře, která byla věřícím doporučována. Za nedlouho na to proběhlo tamtéž promítání filmu Ježíš, na který se také vypravili farníci z Mostu.¹⁸⁰

13 Osudy Kostelů mostecké farnosti

13.1 Děkanský kostel

13.1.1 Historie děkanského kostela

V roce 1515 zachvátil město Most ničující požár, podlehl mu i dosavadní farní kostel sv. Vavřince. Byl požárem natolik poškozen, že bylo rozhodnuto namísto opravy postavit kostel nový. Tak jako tomu bylo i v jiných městech, chtěli mít také v Mostě nový a krásný kostel, který se měl stát výraznou dominantou města a přesvědčivým důkazem o

¹⁷⁹ Srov. Kniha ohlášek v Mostě, 10. července 1977–21. ledna 1990.

¹⁸⁰ Srov. Kniha ohlášek v Mostě, 28. ledna 1990–21. října 2001.

jeho velikosti a bohatství a hlavně jeho největší chloubou. Na to, aby takový kostel postavilo město krátce po ničivém požáru samo, nebylo ani pomyšlení. Proto se mostečtí s žádostí o podporu pro vyhořelé město obrátili ke králi Vladislavovi a také k papeži, aby dosáhli možnosti uspořádání sbírky na stavbu kostela. Sbírka podpořená odpustkovou bulou papeže trvala tři roky (1517 – 1519) a zahrnovala území Čech, Moravy, Slezska, Lužice i Braniborska a Míšně. Celkem vynesla 12 673 kopy, 20 grošů a 4 denáry. Z této sumy museli mostečtí odevzdat celou jednu třetinu papežské kurii.

Obnova města po živelné katastrofě v roce 1515 probíhala už v novém pojetí stavebních slohů. Uplatnila se saská a česká pozdní gotika s nastupující renesancí. Jako architekt si vybrali Jakuba Heilmanna ze Schweinfurtu, výborného žáka významného stavitele Benedikta Rieda (Rejta), který v té době stál v čele uměleckého dění v sousedním Sasku. Mostečtí jej zastihli na stavbě kostela v Anaberku, kde byl požádán o vypracování projektu pro mostecký kostel. Klenby, jež tam navrhoval, byly prvními krouženými klenbami na saské půdě a byly tam něčím nevídaným a vzbuzovaly mnoho údivu a pochval.

Základní kámen byl položen 15. srpna 1517 na svátek P. Marie za přítomnosti Jakuba Heilmanna. Tomu od počátku pomáhal jeho polír Jiří z Maulbronn, který také za Jakuba v době jeho nepřítomnosti v Mostě stavbu řídil. Po roce 1526 mistr Jakub umírá a v jeho práci pokračoval Jiří z Malbronn a následovně i Jakub Gross. V letech 1577 byla věž kostela zakryta renesanční helmicí.

Zúčastnění stavitelé tak vytvořili za účasti dalších profesionálů, kameníků, řemeslníků a umělců vynikající dílo. Nový chrám Nanebevzetí P. M. byl pražským arcibiskupem Zbyňkem Berkou z Dubé vysvěcena teprve roku 1597.¹⁸¹

Během 18. století se vedle gotického a renesančního slohu prosadilo také baroko. V roce 1720 byly na vysoké pilíře při vstupu ke kostelu osazeny kamenné plastiky dvou kajícíků z dílny významného sochaře českého baroka Matiaše Bernarda Brauna (1684 – 1738). V letech 1739 – 1741 probíhá výměna starého zařízení děkanského kostela. Hlavní oltář s titulním obrazem Nanebevzetí P. M. od Josefa Kramolína (1730 – 1802), pracovitého řádového malíře, který ve službách jezuitů utvrzoval principy dobového slohu. Hlavní oltář ve výklenku nad tabernáklem zdobila jedna z významných severočeských gotických plastik tzv. Zahražanská madona (kolem roku 1380). Další barokní oltáře zaplnily ochozové kaple a byly vyzdobeny obrazy severočeského malíře Františka Kašpara Fahrenschora (1723 – 1796). Sloupy byly ve výšce empor osazeny zlacenými dřevořezbami sedmi apoštolů v životní velikosti z let 1730 – 1738, jejichž autorem se stal

¹⁸¹ Srov. Heide MANNLOVÁ-RAKOVÁ: Kulturní památka Most, Děkanský kostel a jeho stavitelé 1989, 9–19.

Jezeřský sochař Jan Adam Dietz (1671 –1742). Pozdně gotická kazatelna byla v roce 1758 překryta bohatě zdobenou, řezanou barokní kazatelnou od Mathiase Kühnla.

Od Jana Václava Starka z Lokte byly pořízeny nové varhany. Byl to nástroj o dvou manuálech s pedálem měl 23 znějících hlasů a 1105 pístů. Umístěn byl v barokní skříni s bohatě vyřezávaným a zdobeným prospektem a figurální výzdobou. V letech 1880 – 1883 probíhala oprava a regotizace. Odstraněná výzdoba byla uložena v muzeu. Na věž byly nainstalovány hodiny ze zbořené renesanční radnice. Poslední částečná renovace proběhla v 50. letech 20. století.¹⁸²

„Dnešní kostel je dílem, v němž pronikají a spojují se nejvýznamnější podněty, které vytvořily podunajské, české a saské země během 14. – 15. věku. Z Podunají převzal obměněný prostorový typ francouzské katedrály s chórovým ochozem, z pražského dvorského umění Vladislavské doby znamenité kroužené klenby, ze saského uměleckého okruhu profilaci architektonických článků, věnec empor, šnekové schodiště a portály s jejich předsíněmi. Není stavby, na niž by se v šťastné syntéze spojovaly výsledky všech těchto středověkých výtvarných okruhů.“¹⁸³

13.1.2 Stěhování děkanského kostela

V roce 1964 přijala vláda Československé socialistické republiky v souvislosti se závazným úkolem vytěžit zásoby uhlí pod Mostem vládní usnesení číslo 180 o likvidaci starého Mostu a výstavbě nového města. O osudu děkanského chrámu ještě nebylo rozhodnuto. Bylo vypracováno několik variant, od ponechání kostela na místě, přes jeho rozřezání a stěhování po kusech až po záchranu jen několika fragmentů. Nakonec byla vybrána varianta přesunu do bezpečné vzdálenosti z těžebního prostoru.

Poslední slavná bohoslužba zde proběhla na Boží hod velikonoční dne 7. dubna roku 1969. Slavnostnost a vážnost této události zesilovalo několik okolností, vystoupení sboru Severočeských učitelů, přítomnost litoměřického biskupa Štěpána kardinála Trochty a udílení svátosti biřmování. Ze zprávy okresního církevního tajemníka se dovídáme o dojetí, které byla na přítomných patrné. Po obědě se biskup ještě jednou odebral do děkanského kostela aby si jej naposledy prohlédl a pomodlil se.¹⁸⁴ Potom byl děkanský kostel definitivně uzavřen. Kostelní mobiliář byl v letech 1969–1970 zdokumentován,

¹⁸² Srov. Libuše POKORNÁ: Kniha o Mostecku, Dialog 2000, 138.

¹⁸³ Libuše POKORNÁ: Osud Mostecká, Okresní muzeum v Mostě 1996, 138.

¹⁸⁴ Srov. Fond Okresního církevního tajemníka Most, nezpracováno, nesignováno.

nafočen a provizorně uložen v prostorách mostecké věznice. Koncem roku 1970 začal uvnitř chrámu rozsáhlý archeologický průzkum. V roce 1971 byl na kusy rozřezán mramorový hlavní oltář a z věže spuštěny zvony.¹⁸⁵

Po skončení průzkumných prací byly zahájeny vlastní projektové práce. Stavební práce a vlastní příprava ke stěhování děkanského kostela byly započaty na základě vládního usnesení číslo 103 z roku 1971, kterým bylo pod tlakem kulturního světa rozhodnuto, že děkanský kostel jako památka velké historické a kulturní hodnoty bude zachován a přestěhován.¹⁸⁶

Jednalo se o přestěhování 10 000 tun historického zdiva, které tvořilo objekt dlouhý 60, široký 30 a vysoký 31 metrů. Tohoto náročného úkolu se zhostila firma Transfera, která vznikla pro tuto příležitost, firma Průmstav Pardubice, aj. V letech 1972–1973 začala stavební příprava budovy. Klenby byly vyztuženy železobetonovou skořepinou a sešněrovány ocelovými dráty. Sloupy byly vyztuženy ocelovými armaturami. Dovnitř chrámu vjely buldozery, které pracovaly na odpoutání kostela od starých základů, přičemž byly budovány nové mobilní základy. Celá budova byla zevnitř i zvenku zpevněna ocelovou konstrukcí. Všechny architektonické součásti, které by mohly ohrožovat přesun byly z kostela, vyjmuty. V roce 1974 byly budovány dráhy pro přesun objektu a nové stabilní základy.

Od vlastního kostela byla v roce 1975 odbourána věž a sakristie a uvnitř byl zřízen hlavní velín transferu. Po skončení všech příprav a zkoušení transportních zařízení a řídicí výpočetní techniky byl vydán 19. září 1975 souhlas k zahájení přesunu. To už kostel vážil 12 000 tun. Kostel byl hydraulickými lisami nadzvednut a podložen transportním zařízením, které tvořilo 53 hydraulických vozíků zkonstruovaných výhradně pro tuto příležitost. Propojovací kabely a vedení jednotlivých hydraulických systémů by zabíralo délku více než 10 km.

O den později kostel popojel jen o několik metrů, aby mohly být ubourány poslední části základů, které bránily v cestě. Nyní se kostel mohl dát do pohybu po dvoukolejné dráze, která byla mobilní a připravena vždy pro potřebný úsek jízdy kostela.

Vlastní souvislý přesun začal 30. září 1975 v 11.30 hodin, kdy se děkanský kostel po téměř půl tisíciletí vydal rychlostí 1,5 – 3 cm za minutu na svoji unikátní pouť zbořeným městem na své nové základy. Tato cesta byla dlouhá 841,6 metrů a skončila po 646 hodinách nepřetržité jízdy, kdy 27. října v 8.52 hodin dorazil kostel na své nové

¹⁸⁵ Srov. Vlastimil NOVÁK, Luděk PROŠEK, Antonín VOTROUBEK: *Magický Most, Hrad na znělcovém vrchu, Chrám z popela zdvižený, Dům zasvěcený múzám*, Hněvín 2005, 100.

¹⁸⁶ Srov. Heide MANNLOVÁ-RAKOVÁ: *Kulturní památka Most, Děkanský kostel a jeho stavitelé* 1989, 100.

dvoupodlažní železobetonové základy ke špitálu sv. Ducha na okraji města. Usazením kostela na nové základy skončila technicky velice náročná akce, při níž výsledek nebyl předem znám. Celá akce přesunu děkanského kostela byla natolik obdivuhodná událost, že vzbudila všeobecnou pozornost světové veřejnosti a byla sledována našimi i zahraničními sdělovacími prostředky.¹⁸⁷

Historii starého královského města Mostu se všemi jeho kulturními a historickými památkami, které neměly tolik štěstí a nebyly přestěhovány a zachovány jako děkanský kostel, tak symbolicky avšak definitivně uzavřel transfer děkanského kostela. Po jeho transferu následovala už jen plošná demolice zbývajících objektů.

13.1.3 Děkanský kostel po přesunu

Torzo děkanského kostela tedy konečně stálo na svém novém místě v sousedství uhelného velkolomu, výsypek dvou průmyslových továren a ruiny barokního špitálu. Stálo zde opuštěné a bez jakékoliv údržby dlouhých sedm let, během nichž v základech stoupala spodní voda, v oknech plápolaly cáry potrhaných igelitových plachet, děravou střešou zatékalo a pod střešou hnízila hejna holubů. V zahraničním tisku se o přestěhovaném kostelu psalo jako o nejdražším holubníku světa. Odpovědní funkcionáři si nevěděli rady, co si počít s kostelem v době normalizace a rozvinutého socialismu. To, že by po rekonstrukci sloužil svému původnímu účelu s ohledem na možné riziko zvýšení religiozity nepřipadalo v úvahu. Vždyť nový Most se měl poté, co prošel drastickou očištěním od kulturního a historického balastu zavánějícího tmářstvím a pověrou náboženství, stát vzorovým ateistickým městem, střežícím památky třídního boje, revoluční tradice a v rudé záři pokroku mělo kráčet vpřed ke světlým zítřkům.

Jak tedy naložit s památkou tak draze zachráněnou? Z kostela se po celkové rekonstrukci měl stát koncertní a výstavní sál severočeského výtvarného umění zahrnující období od gotiky po baroko. Dříve však bylo nutno vyřešit majetkoprávní vztahy a roku 1980 byl kostel převeden z rukou římskokatolické církve do vlastnictví státu. Správcem objektu se stalo Krajské středisko památkové péče a ochrany přírody v Ústí nad Labem. V letech 1983–1988 probíhaly stavební práce na dostavbě sakristie a věže, probíhal stavebně historický průzkum, rekonstruovalo se, restaurovalo a byla připravována trvalá

¹⁸⁷ Srov. Vlastimil NOVÁK, Luděk PROŠEK, Antonín VOTROUBEK: *Magický Most, Hrad na znělcovém vrchu, Chrám z popela zdvižený, Dům zasvěcený múzám*, Hněvín 2005, 104–112.

výstavní expozice v lodi kostela a v prvním suterénním podlaží.¹⁸⁸

Během této renovace prošel původní kostelní mobiliář oblíbeným stranickým politickým obřadem té doby, totiž čístkou, při které rozhodoval KNV v Ústí nad Labem a Krajský památkový ústav, co se do kostela vrátí a co ne. Určená komise probírala položku za položkou z původního inventáře, jejich čístkou tehdy neprošly: barokní oltář, kostelní lavice, zvony, kříž na věži, malému kříži na sanktusní věžičce byla zkrácena ramena, aby připomínal ne kříž, ale malou hvězdu. Plastika ukřížovaného musela být sejmuta z kříže. Dlouho byl v nemilosti původní renesanční svatostánek a křtitelnice. Ty byly nakonec do kostela díky osobní odvaze některých památkových pracovníků propašovány pod názvy pastoforium a baptisterium.¹⁸⁹

13.1.4 Vyvlastnění děkanského kostela

Podle dohody mezi biskupskou konzistoří v Litoměřicích a Ministerstvem kultury, zastoupeným podnikem Transfera ze dne 16. března 1970, měl být děkanský kostel přechodně po dobu jeho přemístění předán státu a po jeho transferu a rekonstrukci opět vrácen katolické církvi v takovém stavu, aby mohl být opět církevně využíván a případně, aby se zde mohly konat i jiné kulturní akce. Navrácení objektu bylo plánováno na léta 1977 až 1978.

Po projednání zprávy MK - ČSR potvrdila vláda ČSSR svým usnesením č. 103 ze dne 12. května 1971 přesun objektu děkanského kostela v Mostě. Ministerstvo kultury ČSSR neprojednalo a předběžně nekonzultovalo uzavřenou smlouvu s biskupskou konzistoří v Litoměřicích s ONV v Mostě. Rada ONV v Mostě projednala celý záměr přesunu dne 21. ledna 1972, kdy přesun sice schválila, ale s výhradou, že přestěhovaný kostel s ohledem na náklady věnované státem k přesunu i s ohledem na celkovou politickou situaci a eventuelní možnost výrazného zvýšení religiozity v okrese po znovuotevření kostela, nebude nadále sloužit církevním účelům, ale bude využíván pouze ke kulturním účelům.

V roce 1976 vedli zástupci ONV v Mostě jednání na MK - ČSR, při kterém patrně došlo k dohodě o dalším postupu v otázce dalšího využití děkanského kostela. K výše zmíněné dohodě s katolickou církví byl vypracován a přidán dodatek, kterým se bezplatně

¹⁸⁸ Srov. Vlastimil NOVÁK, Luděk PROŠEK, Antonín VOTROUBEK: *Magický Most, Hrad na znělcovém vrchu, Chrám z popela zdvižený, Dům zasvěcený múzám*, Hněvín 2005, 115.

¹⁸⁹ Srov. Vlastimil NOVÁK, Luděk PROŠEK, Antonín VOTROUBEK: *ibidem*, 119.

převádí děkanský kostel v Mostě do vlastnictví československého státu. Tento dodatek byl dne 21. listopadu 1980 ověřen a přijat jako schvalovací doložka sekretariátem pro věci církví a náboženských společností.¹⁹⁰

13.1.5 Otevření děkanského kostela veřejnosti

Datum 4. listopad roku 1988 se stal důležitým mezníkem v novodobé historii děkanského kostela. Tehdy byl po všech peripetiích za přítomnosti tehdejšího ministra kultury Československé socialistické republiky, vedoucího tajemníka OV KSČ v Mostě, místních funkcionářů, projektantů, techniků, řemeslníků, historiků, restaurátorů, tvůrců instalací, dělníků a veřejnosti bývalý děkanský kostel Nanebevzetí Panny Marie po oficiálních projevech a tradičního přestřižení pásky, otevřen pro veřejnost pod nic neříkajícím oficiálním názvem Kulturní památka Most. Na počest otevření kostela byl vydán grafický list. Zasloužilí pracovníci obdrželi čestná vyznamenání. Slavnostní akt ukončilo za doprovodu malých varhan Pěvecké sdružení severočeských učitelů. Jen na mosteckého děkana se zřejmě z ideových důvodů zapomnělo, takže slávu mohl sledovat jen z povzdálí.¹⁹¹

V prvním podzemním podlaží, které vzniklo v rámci přesunu, byla instalována tzv. vstupní expozice. V jejím rámci bylo možné shlédnout propagandistický film o stěhování bývalého děkanského kostela a projít výstavu, kde byly vystaveny archeologické artefakty, vztahující se k nejstarším dějinám města. Pár fragmentů zde poukazovalo na historické město Most a stěhování kostela. Největší část však zabírala politicky a ideologicky motivovaná expozice věnovaná hornictví, dobývání hnědého uhlí, dějinám dělnickému hnutí a revolučnímu boji za socialistickou republiku na Mostecku. To vše bylo v duchu doby promíšeno s megalomanskými fotografickými zvětšeninami a aby člověk nebyl na rozpacích co si má o tom všem vlastně mysle, napovídali mu to autoři expozice popisnými texty, které se hemžily hesly o ochraně památek v socialistickém vlastnictví. Na vlastní historii děkanského kostela a jeho přesun zbyl paradoxně jeden jediný panel¹⁹²

Přes původní raně gotickou kryptu se vstupovalo v prostoru někdejšího kněžiště do chrámové lodi. Zde byla umístěna galerijní expozice gotického, renesančního a barokního

¹⁹⁰ Srov. Jan NETÍK: Pamětní spis ke znovuotevření děkanského kostela v Mostě, in: Farnost Most, <http://www.farnost-most.cz/historie-farnosti>, vyhledáno 25. 4. 2009.

¹⁹¹ Srov. Vlastimil NOVÁK, Luděk PROŠEK, Antonín VOTROUBEK: Magický Most, Hrad na znělcovém vrchu, Chrám z popela zdvižený, Dům zasvěcený múzám, Hněvín 2005, 116.

¹⁹² Srov. Vlastimil NOVÁK, Luděk PROŠEK, Antonín VOTROUBEK: ibidem, 116.

umění jak z původního vybavení kostela, tak z kostelů celého regionu. Přestože tu byla umístěna díla značné umělecké a historické hodnoty, pohled do chrámové lodi byl skličující. Na dřevěných panelech v presbytáři i v kaplích byly umístěny obrazy a plastiky. Ve střední loď byly umístěny řady strohých dřevěných sedaček a na stěnách visela moderní svítidla neodpovídající rázu stavby. Halové trojlodí bylo nově pojato ne jako liturgický prostor, ale jako výstavní a koncertní sál. Celkové pojetí prozrazovalo snahu zcela popřít sakrální funkci tohoto chrámu.¹⁹³

Tato instalace se však příliš nedočkala mnoha příznivých ohlasů od veřejnosti. V návštěvní knize je zaznamenáno mnoho kritiky jejího ideologického ztvárnění.¹⁹⁴

13.1.6 Obnova děkanského kostela

Naštěstí neměla nově vzniklá expozice v děkanském kostele příliš dlouhého trvání. Jako jakýsi kulturní vrchol celospolečenských změn proběhlých v roce 1989 můžeme zde v regionu vidět v tom, že výbor Českého svazu ochránců památek vyslovil požadavek na reinstalaci interiéru děkanského kostela. V následujícím roce došlo k obnovení firmy Transfera, která po dočasném uzavření kostela veřejnosti zahájila v roce 1991 práce na obnově a instalaci barokní mramorové architektury rozřezaného hlavního oltáře, který dosud ležel v kovových kontejnerech a častým přemísťováním trpěl. Dne 3. prosince se na zvonici vrátili dva zvony o váze 1 a 2 tuny z doby kolem roku 1593. Na vrchol věže byl usazen kovový kříž. Roku 1992 byly dokončeny původní velké barokní varhany, které byly navíc rozšířeny o další píšťaly.¹⁹⁵

V roce 1993 byl kostel 19. června při vernisáži opět slavnostně otevřen a odehrál se zde na staronové varhany slavnostní koncert. „*V jeho okolí byly umístěny sochařské památky z historického Mostu: morový sloup sv. Anny, sousoší českých světců sv. Jana Nepomuckého, sv. Václava, sochy kajícníků a sochy Ctností z atiky klášterního kostela sv. Františka Serafinského.*“¹⁹⁶

¹⁹³ Srov. Vlastimil NOVÁK, Luděk PROŠEK, Antonín VOTROUBEK: *Magický Most, Hrad na znělcovém vrchu, Chrám z popela zdvižený, Dům zasvěcený múzám, Hněvín 2005*, 119.

¹⁹⁴ Srov. Vlastimil NOVÁK, Luděk PROŠEK, Antonín VOTROUBEK: *ibidem*, 120.

¹⁹⁵ Srov. Vlastimil NOVÁK, Luděk PROŠEK, Antonín VOTROUBEK: *ibidem*, 120.

¹⁹⁶ Vlastimil NOVÁK, Luděk PROŠEK, Antonín VOTROUBEK: *ibidem*, 121.

13.1.7 Svěcení obnoveného děkanského kostela

Den po slavnostním znovuotevření děkanského kostela (19. 6. 1993) byl dalším slavným dnem nejen v jeho historii, ale také pro mosteckou farnost. Tehdy se zde po mnoha letech opět konala slavná bohoslužba, při níž byl kostel znovu vysvěcen. Mostecká farnost se z této události upřímně radovala. Při vědomí toho, že podle přání někdejších mocipánů k této události nemělo již nikdy dojít, byla radost o to větší. V pamětním spise, který byl při této příležitosti sepsán, se můžeme dočíst o radosti kterou farníci v tu dobu prožívali: *„Vrácení děkanského kostela v Mostě jeho původnímu poslání a obnovení bohoslužeb v něm po téměř jednom čtvrt století nás jistě opravňuje k upřímné radosti. Z věže nás opět vítá hláhol zvonů a uvnitř chrámu rozzářený oltář připravený pro obět nejvznešenější a nebeskému Otci nejmilejší. Zase se rozezvučí varhany a ozve se zpěv ke cti, chvále a slávě Boží! (...) Necht' se znovuotevřený děkanský kostel v Mostě stane jako památník silně frekventovaný zahraničními návštěvníky mostem k vzájemnému dorozumění mezi národy, místem, kde se budou cítit všichni jako v domově otcovském a v mateřské péči Panny Marie, královny nanebevzaté, patronky našeho města Mostu.“*¹⁹⁷

Už od dob přestěhování kostela zůstávalo stálým problémem prosakování a stoupající hladina spodní vody. V roce 1994 inicioval Památkový ústav v Ústí nad Labem akci na sanaci základů děkanského kostela, která zdárně proběhla. Na to navázala rekonstrukce suterénu, elektroinstalace a klimatizace. V roce 1996 požádali představitelé římskokatolické církve v rámci restitucí stát o navrácení děkanského kostela Nanebevzetí Panny Marie do církevního vlastnictví. Ani dnes po více než deseti letech od vznesení požadavku není tato otázka ještě dořešena a církev, byť je vlastníkem většiny inventáře, musí za občasné použití kostela k bohoslužebným účelům platit nájem.¹⁹⁸ Vzhledem k uvedenému důvodu je děkanský kostel farností využíván jen minimálně. Koná se zde jen pár slavnostních bohoslužeb do roka, občas svatba nebo pohřeb. Pro praktickou městskou duchovní správu je tudíž jen malým přínosem, stejně tak i pro svoji odloučenost od vlastního města.

¹⁹⁷ Jan NETÍK: Pamětní spis ke znovuotevření děkanského kostela v Mostě, in: Farnost Most, <http://www.farnost-most.cz/historie-farnosti>, vyhledáno 25. 4. 2009.

¹⁹⁸ Srov. Vlastimil NOVÁK, Luděk PROŠEK, Antonín VOTROUBEK: Magický Most, Hrad na znělcovém vrchu, Chrám z popela zdvižený, Dům zasvěcený múzám, Hněvín 2005, 121.

13.2 Řádové kostely ve starém Mostě

13.2.1 Kostel sv. Václava při křížovnické komendě

Kostel sv. Václava s křížovnickou komendou a špitálem tvořil malý okrsek na Václavském předměstí. Od dob usazení křížovníků při kostele sv. Václava ve 13. století prošly během staletí tyto budovy celou řadou stavebních obměn a úprav.

Byl to původně románský jednolodní kostel, který byl během třicetileté války roku 1634 vypálen Švédy a křížovníci konali své bohoslužby ve hřbitovním kostele sv. Anny. Výstavba nové komendy proběhla v letech 1649–1661. Následně byl opravován také kostel sv. Václava, chrámová loď i severní věž byly zvýšeny o pás zdiva s okny a nově zaklenut. Chrámová loď byla ukončena valenou klenbou s lunetami, presbytář byl opatřen klenbou křížovou a byl ukončen polokruhově. Roku 1734 byla pořízena nová kruchta a krypta pod kostelem. Obnovený kostel byl v roce 1674 vysvěcen. V této době dosáhly křížovnické objekty, zřejmě zásluhou Jeana Baptistay Mathese, téměř jednotného slohu pozdního baroka.¹⁹⁹

Interiér kostela byl plně vybaven až v letech 1701–1715. Mobiliář byl tvořen raně barokním hlavním oltářem ze 17. století s manýristickým obrazem zavraždění sv. Václava, se sochami sv. Jana Nepomuckého a sv. Izidora. Před obrazem stála socha sv. Václava v životní velikosti. Ve výklenku okna nad oltářem byl menší obraz sv. Anežky. Dále zde byly dva boční historizující oltáře (Nejsvětějšího srdce Páně a Panny Marie Bolestné) z konce 19. století. Raně barokní kazatelna pocházela z let 1670–80, křtitelnice v lousiezním slohu z roku 1780. Na stropě freska zachycující sv. Václava od Z. Rudela vytvořená kolem roku 1890.²⁰⁰

Na přelomu 18. a 19. století došlo k rozšíření špitálu o patro a k úpravám kostela. Roku 1868 proběhla úprava fasád všech budov, kdy fasády získaly pozdně klasicistní vzhled. Dílčí úprava proběhla ještě v roce 1890. V roce 1929 probíhá poslední velké restaurování kostela sv. Václava.²⁰¹ Poslední opravy střechy, věže a hromosvodu proběhly koncem 60. let 20. století. V roce 1971 byl kostel vymalován, v roce 1976 znovu přemalován.²⁰²

Komenda i křížovnické domky v areálu byly 1. března roku 1965 vyvlastněny bez náhrady.²⁰³ Poslední bohoslužba v kostele sv. Václava se konala 2. června 1979.²⁰⁴

¹⁹⁹ Srov. Pavel VLČEK, Petr SOMMER, Dušan FOLTÝN: Encyklopedie českých klášterů, heslo Most, Libri 2002, 378–379.

²⁰⁰ Srov. Emanuel POCHE a kolektiv: Umělecké památky Čech, 2. díl, K/O, heslo Most, Akademia, Praha 1978, 435.

²⁰¹ Srov. Pavel VLČEK, Petr SOMMER, Dušan FOLTÝN: ibidem, 378–379.

²⁰² Srov. Gedenkbuch – kronika farnosti od sv. Václava v Mostě, 52.

²⁰³ Srov. ibidem, 48.

²⁰⁴ Srov. Kniha ohlášek v Mostě, 10. července 1977–21. ledna 1990.

Kapacita kostela byla cca 200 míst k sezení a 80 k stání. Kostel, křížovnická komenda i špitál byly v rámci likvidace starého města a uvolnění těžebního prostoru v roce 1983 demolovány.²⁰⁵

13.2.2 Kostel sv. Františka serafinského při minoritském klášteře

Klášteř minoritů s kostelem sv. Františka Serafinského byl nejrozsáhlejší stavbou na druhém náměstí. Od dob svého vzniku ve 13. století prošel celou řadou stavebních obměn až dosáhl během 18. století zásluhou Františka Maxmiliána Kaňky téměř jednotného slohu pozdního baroka.

Menší bratři sv. Františka se nejdříve usadili u původního farního kostela sv. Vavřince a za dočasný příbytek jim byla dána zdejší fara. Později v roce 1240 přešli na jiné místo, kde založili vlastní klášter s kostelem sv. Františka. V polovině 14. století už byl postaven konvent a chór klášterního kostela. V letech 1515 a 1578 zachvátil město požár, při kterém vždy vyhořel klášter i kostel a minorité proto načas město opouštějí.

Klášteř je obnoven, ale už v 1639 znovu vyhořel a až do roku 1716, kdy začala jeho barokní obnova, jen živoří. Ani tehdy jim však není přáno a roku 1723 čerstvě dokončený komplex znovu vyhořel. Finance na novou stavbu získali minorité ze sbírek v Čechách a ve Slezsku. 11. června 1724 byl položen základní kámen k novému konventu. Celý konvent byl dobudován v roce 1755. Výraznou přispěvatelkou na obnovu kláštera se stala Marie Markéta hraběnka Waldsteinová, rozená Czerninová z Chudenic, která také poskytla konventu minoritů svého architekta Františka Maxmiliána Kaňku, který vypracoval k obnovovanému klášteru plány. Další ničivý požár zasáhl část kláštera v roce 1820, ale již roku 1822 byl s přispěním císaře Františka I. z velké části obnoven. Celková oprava byla završena až roku 1842, kdy byl na věž zasazen orloj.²⁰⁶ V roce 1926 byl kostel naposledy důkladně restaurován.²⁰⁷

Na severozápadní straně kostela směrem do náměstí bylo jednopatrové křídlo někdejšího podloubí, změněné v byty a krámy, s atikou zdobenou plastikami ctností a neřestí a vázami. Západní průčelí kostela bylo osazeno barokními sochami sv. Františka a sv. Antonína, ve výklenku nad portálem stála socha Panny Marie. Kostel byl jednolodní s presbytářem ukončeným z vnější strany polygonálně, z vnitřní polokruhově. Celý kostel

²⁰⁵ Srov. SOA Litoměřice – pobočka Most, Fond výkupu majetku ve staré části Mostu, k.č. 2116.

²⁰⁶ Srov. Milan BUBEN: Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích, Žebravé řády, díl 3., svazek 1., Libri, Praha 2006, 190–191.

²⁰⁷ Srov. Jaroslav MACEK: 950 let litoměřické kapituly, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2007, 160.

kryla valená klenba s lunetami dělená pásy. Stěny presbytáře a lodi byly členěny pilastry a římsou. Chrám měl zděnou kruchtu. Sakristie, která již tvořila součást kláštera, byla obdélná, sklenutá valenou klenbou s lunetami a štukovými rámy s malovanými freskami.

Konvent přiléhal k jihozápadnímu průčelí kostela. Tvořila jej čtyři dvoupatrová křídla, která uzavírala obdélný rajský dvůr. Při kostele probíhala chodba ambitu. Západní křídlo mělo nezvyklou dispozici o dvou téměř stejných traktech. V jižním traktu se nacházely hospodářské prostory. Ve východním křídle refektář, sklenutý plackami se štukovou výzdobou a s freskami. Refektář a chodba v přízemí byly zdobeny barokními plastikami. Schodiště do prvního patra bylo zdobeno barokním zábradlím, kalvárií a čtyřmi obrazy papežů. Fasáda konventu byla hladká, zvýrazněná jen portálem.

Na výzdobě kostela se podílela řada vynikajících umělců. Hlavní oltářní obraz s vyobrazením smrti sv. Františka dodal někdejší minorita František Maxmilián Voget (1695–1767), rodák z Kadaně, který tehdy pobýval v nedalekých Drážďanech. Ostatní oltářní obrazy namaloval jezuita Ignác Viktorin Raab (1715–1787).

Strop byl vyzdoben freskami od Johanna Wenzla Tschöppera z Mostu (1728–1810) z doby kolem roku 1770. Fresky zachycovaly sv. Františka v chrámu božím, před papežem Honoriem III., papežův sen, kdy František podpírá hroutící se chrám a Františka zakládajícího první klášter. Mramorovou architekturu oltářů a kazatelny vytvořil mramorářský mistr Martin Hennevogel z Litoměřic (1734–1803). Plastická výzdoba oltářů, kazatelny a nik byla zhotovená od Jana Adama Dietze z Jezeří (1671–1742), osazena v roce 1772. Ve 20. letech 18. století zhotovil sochař Karel Weitzmann z Kadaně pro atiku kláštera a kostelní průčelí soubor plastik křesťanských ctností, neřestí a kamenných váz. Z dalšího vybavení chrámu stály za pozornost barokní varhany s akantovými rozvilinami z konce 17. století a vyřezávané akantové lavice z 1. poloviny 18. století.²⁰⁸

Areál minoritského kláštera byl po jeho zrušení v roce 1950 spravován tzv. Náboženskou maticí, která předala klášterní kostel do správy a k užívání duchovní správě v Mostě.²⁰⁹ Nejprve minoritský kostel sv. Františka spravoval P. V. Truxa od sv. Václava v Mostě, později z děkanského úřadu v Mostě.²¹⁰ Dne 3. října roku 1950 podala na radu OCT Evangelická metodistická církev na Ministerstvo kultury žádost o přidělení minoritského kostela pro bohoslužby této církve. Po vyžádání posudku a názoru katolické

²⁰⁸ Srov. Emanuel POCHE a kolektiv: Umělecké památky Čech, 2. díl, K/O, heslo Most, Akademia, Praha 1978, 435.

²⁰⁹ Srov. SokA Most, Dokumentace zhotovená Odštěpnou účelovou inženýrskou organizací „Výstavba koridoru Most“, uspořádáno v r. 1993, nesignováno.

²¹⁰ Srov. SokA Most Fond ONV Most (1945–1960) evid. j. 12, inv. č. 163 - Soupis a evidence církevního majetku 1945–1955.

strany této žádosti nebylo vyhověno.²¹¹

Bývalý konvent propůjčila Náboženská matice městu Most. Od 16. listopadu 1950 byl objekt konventu smluvně v užívání města jako celek. Město jej 1. července roku 1953 předalo k užívání komunálnímu bytovému podniku. 22. listopadu 1954 podává ONV v Mostě žádost o zpětné převedení objektu na Náboženskou matici. K 1. lednu 1956 je vypovězena smlouva mezi městem a bytovým podnikem, objekt opět přebírá náboženská matice, která jej dále pronajímala nájemníkům.²¹²

Poslední bohoslužba se v kostele sv. Františka Serafinského konala 4. července 1976.²¹³ Kostel měl kapacitu 800 míst k sezení a 200 k stání. Do konce roku 1976 byl kostel vyklizen. V souvislosti s těžbou uhlí byl celý areál v roce 1977 zlikvidován.²¹⁴

Vnitřní vybavení minoritského kostela sv. Františka Serafinského, včetně nástropních fresek, bylo před jeho likvidací odborně sejmuto, transferováno a restaurátorsky aplikováno v kostele sv. Jiří v Českých Zlatnících, který svou vnitřní dispozicí nejlépe vyhovoval pro náhradní umístění sejmutých interiérových prvků. Přenesená výzdoba tvoří sice druhotný, ale umělecky hodnotný interiér. I tato rozsáhlá akce byla složitým dlouhodobým podnikem. Kostel ve Zlatnících byl slavnostně otevřen a vysvěcen až v roce 1995.

Z atiky kostela byly rovněž sejmuty figurální plastiky křesťanských ctností a neřestí a kamenné vázy. Plastiky ctností a neřestí jsou druhotně osazeny v ohradní zdi areálu transferovaného děkanského kostela v Mostě. Pískovcové vázy nyní zdobí parkovou úpravu areálu muzea v Mostě.²¹⁵

13.2.3 Kostel Nanebevzetí Panny Marie při klášteře kapucínů

Od dob svého vzniku v 17. století prodělaly klášterní budovy několik etap rozšiřování a přístaveb. S vlastní stavbou kapucínského klášterního komplexu se začalo roku 1616. Na svátek Nanebevstoupení Krista roku 1618 pražský arcibiskup Jan Lohelius položil základní kámen ke kostelu, jehož budování se v neklidné době protáhlo až do roku

²¹¹ Srov. SokA Most Fond ONV Most (1945–1960) evid. j. 450, inv. č. 1288 - Přidělení kostela Minoritů v Mostě evangelické církvi 1950.

²¹² Srov. SokA Most Fond ONV Most (1945–1960) evid. j. 12, inv. č. 162, spis. zn. 293.1 - Finanční a hospodářská správa církevního majetku.

²¹³ Srov. Gedenkbuch – kronika farností od sv. Václava v Mostě, 54.

²¹⁴ Srov. SokA Most, Dokumentace zhotovená Odštěpnou účelovou inženýrskou organizací „Výstavba koridoru Most“, uspořádáno v r. 1993, nesignováno.

²¹⁵ Srov. Libuše POKORNÁ: Kniha o Mostecku, Dialog 2000, 95–97.

1627, kdy dne 16. května kardinál Harach slavnostně posvětil hotový kostel zasvěcený ke cti Nanebevstoupení Panny Marie, sv. Viléma a sv. Anežky Římské, patronů zakladatelů konventu Viléma Popela z Lobkovic a jeho manželky. Ani tehdy však ještě nebyla dokončena celá kvadratura.²¹⁶

V roce 1651 byl při klášteře zřízen noviciát. To si vyžádalo rozsáhlé stavební úpravy a přístavby. Materiál na stavbu noviciátu dostali kapucíni zdarma z mosteckého hradu, který byl na císařský rozkaz demolován v letech 1651–1653. Vedle více než dvou desítek tisíc zdících cihel řeholníci získali navíc ještě nějaký kámen, okna i dveře. Patrně roku 1653 byly stavební práce ukončeny a k původním dvěma křídly konventu přibyly dva trakty nového noviciátu, čímž vznikl jednopatrový klášter kolem rajského dvora, přičemž v přízemí vznikla neklenutá křížová chodba s arkádami na dřevěných sloupech. Dalšího rozšíření se konvent dočkal v roce 1723, kdy došlo k výstavbě křídla kolmého na presbytář kostela, které bylo určeno pro konventní nemocnici (infirmarium). Plány této budovy nesou jméno P. Jana Křtitele z Vyškova, řádového stavitele kapucínů. Ke zvětšení chrámového prostoru došlo roku 1742, kdy na jižní straně kostela byla přistavěna boční chrámová loď, vybavená třemi rokokovými oltáři.²¹⁷

Dne 22. června 1756 zemřel vrchní lovčí saského kurfiřta hrabě Johann Gottfried von Schmidt. Ten odkázal kapucínskému klášteři v Mostě peníze na rozšíření klášterního kostela. Stávající kostel byl tedy rozšířen o postranní kapli, která byla vybavena rokokovým mobiliářem ze 3. čtvrtiny 18. století. Klášter v této své finální podobě zaujímal charakteristické obdélné klášteřiště ohrazené vysokou zdí, s průčelím kostela vystupujícím do ulice.²¹⁸

Kostel měl běžnou kapucínskou dispozici s úzkým a hlubokým presbytářem zaklenutý valenou klenbou. K lodi kostela na východní straně přiléhala kaple sklenutá plackami do pásů, v lodi byla na dvou sloupech umístěna zvlněná kruchta. Obdélný dvůr byl uzavřen třemi křídly konventu a kostelem, doplněný přízemními ambity, otevírajícími se do dvora arkádami na dřevěných sloupech s trámovým stropem. V západním křídle kláštera se nalézal velký refektář, v severním s ním sousedila velká klášterní kuchyně s černou kuchyní. Ke klášteři náležela také z ulice přístupná menší kaple Ecce homo z roku 1741.

Výzdoba hlavního oltáře byla raně barokní z let 1630 – 1640, se sochami sv. Viléma a sv. Benigny, s novodobým obrazem Nanebevzetí Panny Marie od A. Krause z roku 1824;

²¹⁶ Srov. Libuše POKORNÁ: *Kniha o Mostecku*, Dialog 2000, 144.

²¹⁷ Srov. Libuše POKORNÁ: *ibidem*, 128.

²¹⁸ Srov. Pavel VLČEK, Petr SOMMER, Dušan FOLTÝN: *Encyklopedie českých klášterů*, heslo Most, Libri 2002, 384.

dva boční oltáře vznikly koncem 17. století. V jižní lodi byly tři rokokové oltáře ze 3. čtvrtiny 18. století. V roce 1902 byla příčná loď ještě vyzdobena nástrojnými malbami.²¹⁹

Mostecký kapucínský klášter byl po svém zrušení v roce 1950 spravován tzv. Náboženskou maticí. Budovy konventu převzal do užívání MNV v Mostě. Klášter měl po adaptaci sloužit jako ubytovna brigádníků firmy Energostav a ve zbývající části měla vzniknout školní družina. K uskutečnění těchto plánů však nakonec nedošlo.²²⁰ K 1. lednu 1956 je vypovězena smlouva mezi městem a bytovým podnikem, objekt opět přebírá Náboženská matice, která jej dále pronajímala nájemníkům.²²¹ V letech 1957–1958 byla část konventu přestavěna na byty a obnovena střecha. Většina prostor kláštera bez řádné údržby chátrala.²²²

Kapucínský kostel byl předán k užívání duchovní správě. Nejdříve byl spravován farním úřadem ze Vtelna, později z farním úřadem z Kopist, nakonec děkanským úřadem v Mostě. Během roku 1955 byl kostel dvakrát vykraden.²²³ Poslední bohoslužba se v bývalém kapucínském kostele konala 15. srpna 1965.²²⁴ Roku 1965 byl kapucínský kostel od církve vykoupěn. Mobiliář kostela byl vyklizen a předán do jiných kostelů. Budova kostela pak sloužila jako skladiště materiálu z demolic (dveře, okna, kamna atd.). Celý areál kapucínského kláštera s kostelem byl demolován v rámci likvidace starého města v roce 1968.²²⁵

13.3 Ostatní kostely ve farnosti

13.3.1 Kostel Narození Páně

Dominantou Třetího náměstí byl kostel Sedmi radostí Panny Marie, později Narození Páně, zvaný také Magdalenitek, později Piaristický, ještě později Gymnasiální a nakonec Ruský. Všechny tyto názvy vypovídají o jeho bohaté historii.

²¹⁹ Srov. Pavel VLČEK, Petr SOMMER, Dušan FOLTÝN: Encyklopedie českých klášterů, heslo Most, Libri 2002, 384.

²²⁰ Srov. Jiří BUREŠ: Historie farnosti, in: Farnost Most, <http://www.farnost-most.cz/historie-farnosti>, vyhledáno 25. 4. 2009.

²²¹ Srov. SokA Most Fond ONV Most (1945–1960) evid. j. 12, inv. č. 162, spis. zn. 293.1 - Finanční a hospodářská správa církevního majetku.

²²² Srov. Jiří BUREŠ: ibidem.

²²³ Srov. SokA Most Fond ONV Most (1945–1960) evid. j. 12, inv. č. 163 - Soupis a evidence církevního majetku 1945–1955.

²²⁴ Srov. Gedenkbuch – kronika farnosti od sv. Václava v Mostě, 48.

²²⁵ SokA Most, Dokumentace zhotovená Odštěpnou účelovou inženýrskou organizací „Výstavba koridoru Most“, uspořádáno v r. 1993, nesignováno.

Kostel si postavily řeholnice řádu bílých magdalenitek v první polovině 15. století, protože jejich původní byl vypálen od husitů. Po husitských válkách proto přenesly svůj klášter ze Zahražan do bezpečí městských hradeb na Třetí náměstí. Původně to byla pozdně gotická stavba přestavěná na počátku 16. století, která byla spojená s konventem řeholnic. Klášter byl přestavěn a rozšířen v roce 1623. V roce 1769 spadla stará, požárem poškozená věž a zničila původní klášter. Do roku 1774 pak probíhala výstavba a obnova kláštera.

Dominantou mobiliáře kostela byl barokní oltář štafírovaný roku 1724 s výjevem Narození Páně od Ignáce Raaba (1715–1787) po roce 1774. Dále to byla pozdně gotická kamenná menza, boční oltáře barokní al fresco, obrazy (olej) Večeře Páně aj. a kamenný náhrobník z roku 1639. Interiér byl vyzdoben nástrojnými i nástěnnými freskami z roku 1773 od mosteckého rodáka Jana Václava Tschöppera (1728–1810). Ty byly přebíleny v roce 1959, kdy kostel převzala pravoslavná církev. Před oltářem stál pravoslavný ikonostas z roku 1917 od E. P. Silčenka, přenesený sem ze zrušené pravoslavné kaple bývalého zajateckého tábora v Souši z 1. světové války.

Byl to pozdně gotický kostel, přestavěný počátkem 16. století Jakobem Heilmannem. Barokní přestavba proběhla do roku 1774. Jednalo se o jednolodní obdélnou stavbu se vtaženými opěrnými pilíři. Stěny byly členěny pilastry s architrávem a římsou. Klenba v lodi byla sklenutá plackami do pásů. V severozápadním koutu lodi byly zbytky pozdně gotické kruchty – hluboká, třemi poli hvězdicové klenby podklenutá tribuna jeptišek, z níž se do likvidace zachovalo jen jedno pole. Severní portál měl saské profilování (1520–1530) příbuzné portálům Heilmannovým.²²⁶

Po zrušení řádu Josefem II. dostali jejich kostel i s klášterem piaristé, kteří byli v Mostě už od roku 1768. Ti sem záhy přenesli ze svého původního kláštera svou kolej. Piaristům kostel patřil v letech 1784–1876. Po odchodu piaristů přebírá jejich majetky 5. ledna 1884 město Most. Gymnázium se změnilo na městské a kostel se stal gymnaziálním a sloužil převážně studentům. Od chvíle, kdy přestal být využíván ke studentským bohoslužbám, byl kostel bez využití a chátral. Dne 16. září 1948 došlo k formálnímu předání kostela mezi MěNV a děkanským úřadem v Mostě. Již tehdy se v předávacím protokolu píše o vytlučení oknech, poškozené střeše na věži, opadané omítce a o poškozeném a trusem silně znečištěném mobiliáři.²²⁷

Dne 21. července 1948 podala Českobratrská církev evangelická na doporučení

²²⁶ Srov. Emanuel POCHE a kolektiv: Umělecké památky Čech, 2. díl, K/O, heslo Most, Akademia, Praha 1978, 436.

²²⁷ Srov. SokA Most, Fond církevního tajemníka, Protokol o předání kostela na Nám. Dr. Šmerala mezi církví římskokatolickou a pravoslavnou církví, nepracováno, nesignováno.

církevního tajemníka žádost o převzetí piaristického kostela.²²⁸ 15. srpna 1950 o totéž požádala pravoslavná církev v Mostě. Svou žádost odůvodnila tím, že římskokatolická církev tento kostel nevyužívá, ani se o něj nestará. Této žádosti bylo vyhověno a roku 1959 přešlo jeho používání na pravoslavnou církev.²²⁹ Nepříliš početná obec věřících však dokázala provést jen nejnnutnější opravy, ne však řádnou údržbu, natož pak potřebnou rekonstrukci celého objektu. 3. července 1967 je stav kostela označován jako nebezpečný pro okolí i pro návštěvníky. Při dešti se uvnitř hromadilo množství vody a padala omítka. Přesto byl i v tomto stavu kostel využíván k bohoslužbám.²³⁰

V roce 1968 byl kostel od církve vykoupen a uzavřen. Během roku 1969 vyklizen a mobiliář provizorně uložen dílem na zámku Jezeří a dílem v mosteckém muzeu.²³¹ Demolován měl být v rámci likvidace města v roce 1972. Demolice však byla provedena až v roce 1976.²³²

13.3.2 Kostel sv. Ducha

Nejmenším sakrálním objektem v Mostě byl kostel sv. Ducha na Pražském předměstí. Tento malý gotický kostelík je nejstarší dochovanou stavbou ze starého Mostu, která navíc zůstala stát na svém původním místě.

Pochází zhruba ze třetiny 14. století, kdy se záhy stal součástí městského špitálu postaveném za hradbami města při pražské cestě. První písemná zmínka se váže k roku 1351. Po většinu doby existence špitálního kostela sv. Ducha sloužil svému účelu, tj. bohoslužbám pro pacienty a ošetřující personál. Tento kostel byl filiálním k děkanskému kostelu.²³³

V 16. století proběhla stavební úprava celého areálu. Ve druhé polovině 17. století byl kostel barokně přestavěn. V souvislosti s přestavbou a rozšířením městského barokního špitálu (1723, 1733) byly na západní straně proraženy dva vchody (do přízemí chrámové

²²⁸ SokA Most, Fond církevního tajemníka, Žádost o předání piaristického kostela na Nám. Dr. Šmerala Českobratrské církvi evangelické, nezpracováno, nesignováno.

²²⁹ Srov. SokA Most, Fond ONV Most (1945–1960), evid. j. 450, inv. č. 1289 - Přidělení kostela na 3. náměstí v Mostě pravoslavné církvi.

²³⁰ Srov. SokA Most, fond ONV Most (1960–1978) č. f. 270, k. č. 449, evid. j. 1284 – Zprávy o religiozitě obyvatel.

²³¹ Srov. Libuše POKORNÁ: Osud Mostecka, Okresní muzeum v Mostě 1996, 167.

²³² Srov. SokA Most, Dokumentace zhotovená Odštěpnou účelovou inženýrskou organizací „Výstavba koridoru Most“, nesignováno.

²³³ Srov. Libuše POKORNÁ: Kniha o Mostecku, Dialog 2000, 103.

lodi a na kůr). Rekonstrukce celého areálu probíhala v 19. století. Další pak v roce 1925.²³⁴

Jde o jednolodní podélnou stavbu s pravoúhlou plochostropou lodí s trojbokým závěrem a presbytářem, sklenutým křížovou žebrovou klenbou na kružbových nebo figurálních konzolách, na svorníku kříž řádu Strážců Božího hrobu. Půdorys je obvyklý jako u ostatních špitálních kostelů v jiných městech. Vítězný oblouk je hrotitý se stopami ornamentálních maleb. Stěny jsou členěny opěráky a hrotitými okny s kružbami, na jižní straně lodi hrotitý profilovaný gotický hlavní vstupní portál, nad ním z vnějšku výklenek s barokní sochou Panny Marie. Bohaté tvaroslovné články jsou podle provedení dávány do souvislosti s kamenickou hutí pracující od druhé poloviny 13. století v oseckém klášteře. Dřevěná kruchta je na poprsí malovaná ornamenty z doby kolem roku 1680. Kostel byl zařízen barokním hlavním oltářem z roku 1682, na oltáři dřevěná socha Panny Marie z let 1510–1520. Dále se zde nachází zachovaná původní gotická kamenná menza, dva barokní boční oltáře (sv. Antonína a sv. Anny) z konce 17. století, obrazy datované rokem 1895, socha Ecce homo aj.

Špitál je po poslední přestavbě z poloviny 18. století barokní obdélná jednopatrová, třítraktová budova s dlouhou střední chodbou, sklenutou lunetovou klenbou. Hlavní průčelí o pěti okenních osách člení patrová a korunní římsa. Okna jsou ve štukových pásových rámech, střecha je valbová, krytá taškami.²³⁵

Po postavení nové nemocnic císaře Františka Josefa se funkce někdejšího špitálu mění. Stala se z něj ubytovna pro personál nemocnice a sociálně slabé rodiny.²³⁶

Funkce kostela sv. Ducha se však nezměnila. Nadále zůstával v provozu jako nemocniční kaple a sloužil pacientům i početné komunitě řádových sester, které ve zdejší nemocnici působily. O využívání kostela sv. Ducha projevila také zájem pravoslavná církev a 15. prosince 1950 uzavřela nájemní smlouvu s děkanským úřadem na dobu 10 let.²³⁷ Z dalších událostí však lze vidět, že k naplnění této smlouvy nedošlo.

Po nuceném odchodu křížových sester z mostecké nemocnice²³⁸ došlo 23. dubna roku 1954 k předání kostela sv. Ducha a klíčů od řádových sester zástupci nemocnice a děkanovi. V květnu téhož roku byl kostel uzavřen a svému účelu již nesloužil.²³⁹ Dne 30. června 1954 podalo vedení mostecké nemocnice žádost o zrušení nemocniční kaple

²³⁴ Srov. Petra TROJANOVÁ: Kostel svatého Ducha, in: Mostecké listy, 11, 2009, 6.

²³⁵ Srov. Emanuel POCHE a kolektiv: Umělecké památky Čech, 2. díl, K/O, heslo Most, Akademia, Praha 1978, 436.

²³⁶ Interview č. 2.

²³⁷ Srov. SokA Most, Fond MěNV v Mostě (1945–1968), evid. j. 12, inv. č. 169, spis. zn. 293.6 - Žádost pravoslavné církve o kostel sv. Ducha.

²³⁸ 14. dubna roku 1954.

²³⁹ Srov. SokA Most Fond ONV Most (1945–1960) evid. j. 12, inv. č. 163 - Soupis a evidence církevního majetku 1945–1955.

sv. Ducha v areálu starého špitálu, s návrhem aby byl kostel a přilehlé prostory přeměněn na kulturní středisko pro zaměstnance a pacienty.²⁴⁰ 3. července 1954 byla v prostorách po řádoých sestřách v barokním špitále zřízena závodní rada nemocnice. Ostatní prostory špitálu zůstávaly opuštěné a trpěly nájezdy různých nenechavců.²⁴¹ V říjnu roku 1954 byl kostel sv. Ducha oficiálně zrušen.²⁴²

V roce 1965 byl kostel sv. Ducha v nepoužitelném stavu a bez vybavení. Teprve 1. srpna 1972 podal odbor kultury při ONV v Mostě žádost o opravu kostela a jeho uvedení do provozu do roku 1975. Při šetření skutečností se ukázalo, že kostel je majetkem města a záměr na jeho obnovu byl schválen 11. ledna 1973.²⁴³ K naplnění tohoto záměru však nedošlo.

Po roce 1975, kdy byla zrušena a demolována sousední nemocnice, dochází v důsledku demoličních prací a chovu hospodářských zvířat v objektu špitálu k prudkému zhoršení stavu celé této památky. Ke konci 20. století už byl stav velice neutěšený. Celý areál byl bez oken, chyběly i podlahy a uvažovalo se o demolici objektu.²⁴⁴

V průběhu devadesátých let byl celý areál v několika etapách rekonstruován. Předposlední fází rekonstrukce interiéru kostela předcházela v roce 1995 restaurátorský průzkum. V roce 1995 dokončil Národní památkový ústav v Ústí nad Labem rekonstrukci budovy špitálu. V patře bývalého špitálu sídlí Správa kostela Nanebevzetí Panny Marie v Mostě a Galerie výtvarného umění v Mostě. V přízemí se nachází restaurace U svatého Ducha. Pro veřejnost byl opravený kostel otevřen v roce 1998. Svému původnímu účelu však již nebyl navrácen a stal se z něho koncertní a výstavní sál. Někdy se zde pořádají svatby. Současným vlastníkem objektu je Památkový ústav v Ústí nad Labem.²⁴⁵

²⁴⁰ Srov. SokA Most Fond ONV Most (1945–1960) evid. j. 12, inv. č. 150, spis. zn. 290.2 - Situační správa církevní 1949, 1954–1955.

²⁴¹ Srov. SokA Most Fond ONV Most (1945–1960) evid. j. 12, inv. č. 163 - Soupis a evidence církevního majetku 1945–1955.

²⁴² Srov. SokA Most Fond ONV Most (1945–1960) evid. j. 12, inv. č. 150, spis. zn. 290.2 - Situační správa církevní 1949, 1954–1955.

²⁴³ Srov. SokA Most, Fond ONV Most (1945–1960), evid. j. 444, inv. č. 1232 - Likvidace města Mostu, seznam památek na jeho území 1969.

²⁴⁴ Interview č. 2.

²⁴⁵ Srov. Petra TROJANOVÁ: Kostel svatého Ducha, in: Mostecké listy, 11, 2009, 6.

14 Přehled kněží působících v Mostě v letech 1945–1990²⁴⁶

14.1 Klášter minoritů 1945–1950

Otakar Zíma P. Mansuet O. Conv., kvardián minoritů

14.2 Klášter kapucínů 1945–1950

P. Jindřich Lakomý O.Cap., kvardián kapucínů

Emanuel Kindermann P. Ezechiel O.M.Cap.

Narozen 28. února 1911 v Okolí Dolní, okres Český Krumlov. Byl německé národnosti. Ordinován 4. července 1938 v Olomouci. Na konci války ještě s jedním řeholníkem zachránil před zničením město Rumburk, kde se shodou okolností zrovna nacházel v klášteře. Za to mu jako odměnu za zásluhu pro vlast bylo uděleno československé státní občanství. Byl obviněn z pobuřování proti republice a lidově-demokratickému zřízení, které mělo spočívat v tom, že v nemocniční kapli v přítomnosti několika pacientů a 40ti řádových sester přečetl pastýřský list a prohlášení mosteckého vikariátu proti státní Katolické akci. Za to mu byl 23. února roku 1950 v samostatném procesu státním soudem v Praze vyměřen trest odnětí svobody na dobu dvou let. Ten byl vykonáván ve věznicích Mírov, Mladá Boleslav a Pankrác. Propuštěn na svobodu byl na vánoce 1951.

Přehled působení:

1945–1949 kapucínský klášter v Mostě

²⁴⁶ Srov. KAPITULNÍ KONZISTOŘ V LITOMĚŘICÍCH: Katalog kněží Litoměřické diecéze rok 1948, in: farnost-most, <http://www.farnost-most.cz/katalog-knezi-litomericke-dieceze-1948>, vyhledáno 10. 6. 2009.

KAPITULNÍ KONZISTOŘ V LITOMĚŘICÍCH: Katalog kněží Litoměřické diecéze rok 1954, in: farnost-most, <http://www.farnost-most.cz/katalog-knezi-litomericke-dieceze-1954>, vyhledáno 10. 6. 2009.

KAPITULNÍ KONZISTOŘ V LITOMĚŘICÍCH: Katalog kněží Litoměřické diecéze rok 1970, in: farnost-most, <http://www.farnost-most.cz/katalog-knezi-litomericke-dieceze-1970>, vyhledáno 10. 6. 2009.

KAPITULNÍ KONZISTOŘ V LITOMĚŘICÍCH: Katalog kněží Litoměřické diecéze rok 1977, in: farnost-most, <http://www.farnost-most.cz/katalog-knezi-litomericke-dieceze-1977>, vyhledáno 10. 6. 2009.

KAPITULNÍ KONZISTOŘ V LITOMĚŘICÍCH: Katalog kněží Litoměřické diecéze rok 1981, in: farnost-most, <http://www.farnost-most.cz/katalog-knezi-litomericke-dieceze-1981>, vyhledáno 10. 6. 2009.

Tomáš KONC: Procesy s českými kapucíny v letech 1949–1961, in: kapucini, <http://www.kapucini.sk/userdata/Image/Zbornik%20-%20seminar%202005.pdf>, vyhledáno 4. 8. 2009
Gedenkbuch – pamětní kniha od sv. Václava v Mostě.

- 1952–1953 kaplanem v Teplicích lázně
 1953–1995 Kostomlaty pod Milešovkou

14.3 Duchovní správa u sv. Václava 1945–1955

P. Rudolf Čapek O.Cruc., komandér a senior řádu Křížovníků

Narozen 20. října 1865. Ordinován 4. června 1889. V Mostě působil od 28. srpna 1928. Do 1. dubna 1953 ve výslužbě, 1. října odchází do charitního domova u Senohrab. Zemřel 27. října 1954 v 89 letech. Pohřeb se konal 2. listopadu v Praze u sv. Františka, pohřben v Hloubětíně. Za svůj život nasbíral celou řadu církevních i řádových titulů: arcibiskupský notář, čestný a později skutečný arcibiskupský rada, osobní arciděkan, biskupský vikář v Mostě, komandér, generální konsultor, generální vikář a senior řádu křížovníků.

Přehled působení:

- ? Kyšperk – kaplan
- ? Rybáře – katecheta
- ? Řevnice – farář
- ? Chlum sv. Máří Magdaleny
- 1928–1954 Most - komandér

P. Václav Truxa O.Cruc.

Narozen 22. prosince 1919 v Mostě. Ordinován 4. června 1943 v Praze.

Přehled působení:

- 1945–1953 kaplanem u sv. Václava v Mostě
- 1953–1957 administrátor u sv. Václava v Mostě
- 1955–1957 administrátor děkanského úřadu v Mostě a vikářem
- 1957–? sídelním kanovníkem v Litoměřicích, kanovník Schleinitzianus, 1981 kancléř kapitulní konzistoře.

Počínaje rokem 1955 až do zániku starého města byla duchovní správa farního úřadu u sv. Václava v Mostě personálně sloučena s duchovní správou děkanského úřadu

v Mostě.

14.4 Duchovní správa děkanského úřadu

P. Josef Sitte (1914, do června roku 1945)

Narozen v roce 1881 ve Varnsdorfu. Byl německé národnosti. Ordinován 17. června 1904. Od roku 1914 do června roku 1945 děkanem v Mostě, potom internován ve sběrném táboře a odsunut do Německa. Od roku 1946 až do své smrti 25. 1. 1972 byl pastoračně činný v Rakousku.

P. Jindřich Lakomý O.Cap. (od června roku 1945–1950)

Byl kvardiánem kapucínského kláštera v Mostě a od června roku 1945 do roku 1950 administrátorem děkanského úřadu v Mostě.

P. Oldřich Hodač (od roku 1950 do května 1955)

Administrátor děkanského úřadu. Narozen 22. září 1916 v Křinci u Nymburka. Ordinován 29. června 1940 v Praze. V roce 1974 jmenován sekretářem vikariátního úřadu.

Přehled působení:

1945–1948	kaplanem v Duchcově
1948–1950	kaplanem v Kadani
1950–1955	Most
1955–1977	Jablonec nad Nisou

P. Václav Truxa O.Cruc. (1955 do 15. září 1957)

Administrátor děkanského úřadu.

P. Jaroslav Knespl (od 16. září 1957 do 21. listopadu 1976)

Administrátor děkanského úřadu. Narozen 9. prosince 1916 v Újezdci. Ordinován 29. června 1941 v Praze. Zemřel 21. listopadu 1976 v Mostě. Pohřební obřady se konaly v pátek 26. listopadu ve Vtelně, příští den pohřben do rodinného hrobu v Luštěnicích.

Přehled působení:

1941–1943	kaplanem v Libáni u Jičína a ve Mšeně u Mělníka
1943–1948	Cítoliby u Loun a Údlice u Chomutova
1948–1954	Droužkovice a Údlice
1954–1955	Jirkov
1955–1956	Liberec
1956–1957	Lovosice
1957–1976	Most

P. Radim Hložánka (1976–1977)

Dočasný administrátor.

P. Jan Janáč (1977–31. srpna 1980)

Administrátor děkanského úřadu. Narozen 28. listopadu 1929 v Lačnově u Valašských Klobuk. Ordinován 24. června 1972 v Litoměřicích. Zemřel v Mostě 24. srpna 1995.

Přehled působení:

1972–1977	kaplanem v Chomutově
1977–1980	Most
1980–1986	Chomutov
1986–1995	Most

P. Stanislav Česlík (od 8. září roku 1980–1985)

Administrátor děkanského úřadu. Narozen 14. listopadu 1930 v Rajhradcích. Ordinován 1956 v Litoměřicích. Zemřel v Mostě roku 1986.

Přehled působení:

1966–1974	Zhoř
1974–1980	Český Rudolec
1980–1986	Most

P. Jan Janáč (1986–1995)

Administrátor děkanského úřadu.

14.5 Kaplani děkanského úřadu v letech 1945–1990

P. Rudolf Schulze (do června roku 1945)

Narozen 9. června 1914 v Rumburku. Byl německé národnosti. Ordinován 27. června 1937. Do června roku 1945 byl kaplanem při děkanském úřadu v Mostě, potom internován ve sběrném táboře a odsunut do Německa. Později byl pastoračně činný jako vojenský kaplan v Rakousku.

P. Josef Uher (od 30. dubna roku 1955 do 15. září 1957)

Narozen 28. července 1919 v Přelouči u Milevska. Ordinován 25. června 1944 v Praze. Zemřel roku 1991.

Přehled působení:

?	Dýšina u Plzně
?	Počepice u Sedlčan
?	Jesenice u Prčice
1955–1957	kaplanem v Mostě
1957– ?	Litoměřice

P. František Petr (1957–1958)

Roku 1958 suspendován, příští rok se v Teplicích oženil.

P. Rudolf Prchal (od 1. ledna roku 1959 do 30. března 1959)

Přehled působení:

1959	kaplanem v Mostě
1959	Liberec

P. Miroslav Kubík (od 1. dubna roku 1959 do 15. srpna 1960)

Narozen 17. září 1933 v Nové Lhotě. Ordinován 23. června 1957 v Litoměřicích.

Přehled působení:

1957–1959	kaplanem v Teplicích lázních
1959–1960	kaplanem v Mostě
1960–1970	Kadaň

1970–? Veleliby, Nymburk

P. František Kiss (od srpna roku 1960 do října 1960)

P. Benno Rössler (od října roku 1960 do srpna 1961)

Narozen 5. května 1931 v Jablonci nad Nisou. Ordinován 29. června 1958.

Přehled působení:

1958–1960 kaplanem v Turnově

1960–1961 kaplanem v Mostě

1961–1965 Trmice

1965–1978 Jílové u Děčína

1978– ? Děčín

P. Nyul (Nůl) (od 15. srpna roku 1961 do 6. září roku 1964)

Pocházel ze Seredi. Rozhodl se pro emigraci. Proto odjel na zahraniční zájezd do Itálie, z něhož se už nevrátil.

P. Milan Vlček (1964–1968)

Narozen 13. dubna 1939 ve Šlapanicích u Brna. Ordinován 24. června 1962 v Litoměřicích. Zemřel 12. prosince 1988 v Teplicích.

Přehled působení:

1964–1968 kaplanem v Mostě

1968– ? Bořislav

P. Radim Hložánka (od listopadu 1968–1976)

Narozen 4. ledna 1923 v Petřvaldu u Nového Jičína. Ordinován 16. dubna 1967.

Přehled působení:

1968–1976 kaplanem v Mostě

1976–1977 prozatímním administrátorem děkanského úřadu v Mostě

1978–1989 Hoštka

1989–1992 Kostelec u Kyjova

1992– dosud děkanem v Kroměříži

2002– dosud kanovníkem tamtéž

P. Josef Nižňanský (od října 1977 – 1981)

Narozen 13. května 1947 ve Vrbové. Ordinován 25. června 1976 v Litoměřicích.

V roce 1989 zahynul při autonehodě.

Přehled působení:

1977 kaplanem v Jablonném

1977–1981 kaplanem v Mostě

1981–1989 Bečov

P. Václav Tšulík (od roku 1987 do 30. července 1989)

P. Pavel Zach (od 6. srpna 1989–1990)

P. Petr Lukšan (od 5. srpna 1990–1991)

P. Jan Netík

Narozen 30. června 1930 v Brně. Ordinován 24. června 1952. V roce 1970 z osobních důvodů odešel z duchovní správy a až do roku 1990 byl zaměstnán v Okresním archivu v Mostě. Potom se vrátil do služeb církve a vypomáhal mosteckým duchovním v duchovní správě převážně v Bečově a ve Vtelně, občasně zastupoval i v Mostě. Zemřel 6. října 1996 v Bečově. Pohřben byl ve Vtelně.

Přehled působení:

? Ústí n. Labem

? Křešice

? Přísečnice

? Klášterec n. Ohří

? Litoměřice

1990–1996 Bečov a Vtelno u Mostu.

15 Závěr

Cílem této práce bylo popsat historii mostecké farnosti v letech 1945–1990. Je to bezmála polovina století a rozhodně se nejednalo o dobu pověstnou svým klidem, ale právě naopak. Byla to doba, ve které nebyla nouze o dramatické události, ať už na rovině státní, politické, obecní, farní ani osobní. Na počátku sledovaného období spatřujeme poslední boje se zastánci ideologie, která se snažila takřka zbožštit německý národ a povznést jej nad ostatní. Na konci sledovaného období vidíme pád jiné ideologie, která usilovala pozvednout ateistickou ideologii nad víru v pravého Boha. Byla to ideologie, která si nárokovala vše a pro níž byly slova jako mír, svoboda a vůle lidu jen výsměchem pravému smyslu těchto slov, protože nejvyšší zásadou byl neustálý třídní boj proti všem a všemu, co by tuto ideologii mohlo zpochybnit.

V období, které je vymezeno těmito mezníky, postihlo farnost mnoho těžkých ran. Nejprve to byl poválečný teror páchaný na německém obyvatelstvu a následné konfiskace a odsun. Zanedlouho dochází ke komunistickému puči, po kterém nastává nejprve skrytý a zanedlouho otevřený boj proti církvím, ve kterém není nouze o provokace a vykonstruované procesy s představiteli církví na všech úrovních. Kláštery s řeholními komunitami se přes noc staly minulostí. Když už se zdá, že tato zlá doba přešla a lidé se poučily, přicházejí nám na pomoc vojska států Varšavské smlouvy, které zde mají opět nastolit moskevský pořádek. V nastalé době je téměř symbolicky v duchu doby mostecká farnost doslova smetena z povrchu země a nachází azyl v nevelkém farním sále, který se pro farníky stal malým ostrovem v moři normalizace. Teprve po téměř dvaceti letech života v neustálém provizoriu má farnost opět svůj chrám, sice nevelký a vzhledu všelijakého, ale přesto chrám. To už jsou ale v běhu události, které pošlou vládnoucí soudruhy na zasloužený odpočinek a totalita se zvolna rozpouští a nahrazuje ji rodící se demokracie, ve které znovu začíná i mostecká farnost zvedat hlavu a po mnoha desetiletích nesvobody se znovu učí svobodně dýchat a žít. To už je ale jiný příběh.

Zvolený sledovaný časový úsek je dosti rozsáhlý a proto jsem se při studiu a zpracovávání materiálů záměrně vyhýbal posuzování míry spolupráce s režimem u jednotlivých duchovních, působících ve zdejší farnosti, protože jsem shledal, že tato látka je nejen zajímavá, ale také velmi objemná a značně by převýšila limit této práce.

Mám za to, že práce splnila svůj účel, totiž postihnout historii mostecké farnosti ve sledovaném období od konce druhé světové války téměř do naší současnosti. Rozhodl jsem se její historii popsat na pozadí událostí a změn, které se přímo dotýkaly jak života místních kněží a farníků, tak i života celé farní obce i města. Tyto události jsem se snažil

zasazovat do rámce celospolečenských a obecně církevních poměrů té doby v naší zemi a v místě.

Nakolik se práce povedla, ponechávám na laskavém čtenáři. Svou práci bych rád věnoval mostecké farnosti a byl bych rád, kdyby pomohla dalším zájemcům a badatelům.

16 RESUMÉ

16.1 České resumé:

Historie farnosti v Mostě v letech 1945–1990

Klíčová slova:

Historie, církev, farnost, kostely, kněží

Cílem této práce bylo popsat historii mostecké farnosti v letech 1945–1990. Je to bezmála polovina století, ve kterém nebyla nouze o dramatické události, ať už na rovině státní, politické, obecní, farní nebo osobní. Na počátku sledovaného období spatřujeme pád nacistické ideologie, na jeho konci sledujeme pád ideologie ateistické. V období, které je vymezeno těmito mezníky, postihlo farnost mnoho změn a těžkých ran. Nejprve to byl poválečný teror páchaný na německém obyvatelstvu a odsun. Zanedlouho dochází ke komunistickému puči, po kterém nastává nejprve skrytý a zanedlouho otevřený boj proti církvím, kdy se církev dostává pod dozor a do moci státních úředníků. V této době je téměř symbolicky v duchu doby mostecká farnost i s kostely smetena z povrchu země a nachází azyl v nevelkém farním sále. Teprve po téměř dvaceti letech života v neustálém provizoriu má farnost opět svůj chrám. To už je ale totalita na konci sil a přichází demokracie, ve které se mostecká farnost po mnoha desetiletích nesvobody znovu učí svobodně dýchat a žít.

16.2 Anglické resumé:

History of the Parish in Most in the years 1945–1990

Key words:

History, church, parish, churches, priests

The aim of this work was to describe the history of the parish in Most in years 1945 - 1990. This period comprises almost half a century, which was full of dramatic events in the state, political, municipal, parochial and private area. The defeat of the Nazi

ideology occurred at the beginning of this period and the fall of the atheistic ideology at its end. Also the parish in Most was afflicted by many changes and strokes during this period. Firstly, it was the post-war terror against German inhabitants and their violent removal. Shortly afterwards occurs the communist putsch, which leads to the initially hidden and soon afterwards to the open fight against Churches. The Church becomes a slave to the supervision and the authority of state officials. The parish in Most with its churches is almost symbolically in the spirit of the time swept off from the earth's surface at this time and the asylum was founded in a small parish hall. After nearly twenty years of living in the constant provisional arrangement has the parish its own church again. The totalitarianism is at the end of its power and the democracy is coming. The parish in Most is learning to live and to breath freely after many decades of the lack of the freedom.

17 Použité zkratky

aj. – a jiné

apod. – a podobně

bl. – blahoslavený

č. – číslo

ČSSR – Československá socialistická republika

evid.j. – evidenční jednotka

inv.č. – inventární číslo

Kčs – Korun československých

KNV – Krajský národní výbor

MNV – Místní národní výbor

MěNV – Městský národní výbor

např. – například

O.Cruc. – křížovník

OCT – Okresní církevní tajemník

okr. – okres

O.M.Conv. – minorita

O.M.Cap. – kapucín

ONV – Okresní národní výbor

OV KSČ – Okresní výbor Komunistické strany československa

P. – Pater – označení duchovního

P.M. – Panny Marie

popř. – popřípadě

PTP – Pomocný technický prapor

SHD – Severočeské hnědouhelné doly

SOA – Státní oblastní archiv

spis.zn. – spisová značka

srov. – srovnej

SS – Schutzstaffel, ochranné oddíly – elitní německé oddíly

sv. – svatý

tzv. – tak zvaný

ÚAV NF – Ústřední akční výbor Národní fronty

18 SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

18.1 PRAMENY:

18.1.1 Archiv Římskokatolické farnosti v Mostě:

Listiny:

- = Kostel sv. Václava - složka, nezpracováno
- = Věstníky a oběžníky kapitulní konzistoře v Litoměřicích, nezpracováno.
- = Historie – složka, nezpracováno.

Psané svazky (knihy):

- = Kniha ohlášek v Mostě, 10. července 1977 – 21. ledna 1990
- = Kniha ohlášek v Mostě, 28. ledna 1990–21. října 2001
- = Gedenkbuch – Pamětní kniha farnosti u sv. Václava v Mostě

18.1.2 Státní oblastní archiv v Mostě

Listiny:

- = Dokumentace zhotovená Odštěpnou účelovou inženýrskou organizací „Výstavba koridoru Most“, uspořádáno v r. 1993, nesignováno
- = Finanční a hospodářská správa církevního majetku, evid. j. 12, inv. č. 162, spis. zn. 293.1
- = Fond Okresního církevního tajemníka Most, nezpracováno, nesignováno
- = Fond výkupu majetku ve staré části Mostu, k.č. 2116
- = Likvidace města Mostu, seznam památek na jeho území 1969, evid. j. 444, inv. č. 1232
- = Protokol o předání kostela na Nám. Dr. Šmerala mezi církví římskokatolickou a pravoslavnou církví, fond církevního tajemníka nezpracováno, nesignováno
- = Průzkum o religiozitě v okrese Most 1954, evid. j. 12, inv. č. 149, spis. zn. 290.0
- = Přidělení kostela Minoritů v Mostě evangelické církvi 1950, evid. j. 450, inv. č. 1288
- = Přidělení kostela na 3. náměstí v Mostě pravoslavné církvi, evid. j. 450, inv. č. 1289
- = Situační správa církevní 1949, 1954–1955, evid. j. 12, inv. č. 150, spis. zn. 290.2
- = Soupis a evidence církevního majetku 1945–1955, evid. j. 12, inv. č. 163
- = Zprávy o religiozitě obyvatel, č. f. 270, k. č. 449, evid. j. 1284
- = Žádost o předání piaristického kostela na Nám. Dr. Šmerala Českobratrské církvi evangelické, Žádost pravoslavné církve o kostel sv. Ducha, evid. j. 12, inv. č. 169, spis. zn.

Psané svazky (knihy):

= Kniha oznámení bohoslužeb 1929–1954, evid. j. 293, inv. č. 8

18.1.3 Internetové zdroje

= BUREŠ Jiří: Historie farnosti, in: Farnost Most, <http://www.farnost-most.cz/historie-farnosti>, vyhledáno 25. 4. 2009

= GRIMM Carl: Most, tábory v Záluží, in: go-east, <http://www.go-east-mission.de/seiten/cz/struktur.phpseite=berichte&kategorie=3>, vyhledáno 4. 5. 2009

= KONC Tomáš: Procesy s českými kapucínmi v roků 1949–1961, in: kapucini, <http://www.kapucini.sk/userdata/Image/Zbornik%20-%20seminar%202005.pdf>, vyhledáno 4. 8. 2009

= KAPITULNÍ KONZISTOŘ V LITOMĚŘICÍCH: Katalog kněží Litoměřické diecéze rok 1948, in: farnost-most, <http://www.farnost-most.cz/katalog-knezi-litomericke-dieceze-1948>, vyhledáno 10. 6. 2009

= KAPITULNÍ KONZISTOŘ V LITOMĚŘICÍCH: Katalog kněží Litoměřické diecéze rok 1954, in: farnost-most, <http://www.farnost-most.cz/katalog-knezi-litomericke-dieceze-1954>, vyhledáno 10. 6. 2009

= KAPITULNÍ KONZISTOŘ V LITOMĚŘICÍCH: Katalog kněží Litoměřické diecéze rok 1970, in: farnost-most, <http://www.farnost-most.cz/katalog-knezi-litomericke-dieceze-1970>, vyhledáno 10. 6. 2009

= KAPITULNÍ KONZISTOŘ V LITOMĚŘICÍCH: Katalog kněží Litoměřické diecéze rok 1977, in: farnost-most, <http://www.farnost-most.cz/katalog-knezi-litomericke-dieceze-1977>, vyhledáno 10. 6. 2009

= KAPITULNÍ KONZISTOŘ V LITOMĚŘICÍCH: Katalog kněží Litoměřické diecéze rok 1981, in: farnost-most, <http://www.farnost-most.cz/katalog-knezi-litomericke-dieceze-1981>, vyhledáno 10. 6. 2009

= LAINOVÁ Kateřina: Kousek zapomenuté historie, německý výhonek Karmelu v severních Čechách, in: Karmel, <http://www.karmel.cz/casopis/2008/01-08.php#c2>, vyhledáno 10. 11. 2009

= NETÍK Jan: Pamětní spis ke znovuotevření děkanského kostela v Mostě, in: Farnost Most, <http://www.farnost-most.cz/historie-farnosti>, vyhledáno 25. 4. 2009

= ULRICH Jaroslav: Vzpomínky na milosrdné sestry řádu sv. kříže, in: Farnost-most, <http://www.farnost-most.cz/mosty/3,2002>, vyhledáno 7. 9. 2005

18.1.4 Interview

Uvedené interview a jména osob se kterými byla interview vedena je uloženo u autora této práce.

= Interview č. 1

= Interview č. 2

= Interview č. 3

18.2 LITERATURA:

= BUBEN Milan: Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích, Žebravé řády, díl 3., svazek 1., Libry, Praha 2006

= ČEŠTÍ SALESIÁNI: Štěpán kardinál Trochta, Řím 1984

= HELT Radovan: Mostecký benzín hoří, Svět křídél 2005

= KOLEKTIV AUTORŮ: Most 1932–1982, Městský národní výbor v Mostě, Severočeské nakladatelství, Ústí nad Labem 1982

= KOLEKTIV AUTORŮ: Ne mečem a měšcem ale bezbranností lásky, 400 let kapucínů v Čechách a na Moravě, Provincie kapucínů v Čechách, Refugium, Velehrad 1999

= KOLEKTIV AUTORŮ: 60. výročí ukončení 2. světové války, in: Zlaté stránky, Ústecký kraj 2005

= MACEK Jaroslav: Biskupství litoměřické, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2005

= MACEK Jaroslav: 950 let litoměřické kapituly, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2007

= MAN.:Religiozita v Mostě, in: Denník Mostecka, 269, 2006

= MANNLOVÁ-RAKOVÁ Heide: Kulturní památka Most, Děkanský kostel a jeho stavitelé 1989

= NOVÁK Vlastimil, PROŠEK Luděk, VOTROUBEK Antonín: Magický Most, Hrad na znělcovém vrchu, Chrám z popela zdvižený, Dům zasvěcený múzám, Hněvín 2005

- = POCHE Emanuel a kolektiv: Umělecké památky Čech, 2. díl, K/O, heslo Most, Akademia, Praha 1978
- = POKORNÁ Libuše: Osud Mostecka, Okresní muzeum v Mostě 1996
- = POKORNÁ Libuše: Kniha o Mostecku, Dialog 2000
- = TROJANOVÁ Petra: Konec 2. světové války v Mostě, in: Mostecké listy, 4, 2008
- = TROJANOVÁ Petra: Kostel svatého Ducha, in: Mostecké listy, 11, 2009
- = ULRICH Jaroslav: Ohlédnutí za událostmi roku 1989, in: Mosty, čtvrtletník mostecké farnosti, 2, 2001
- = VAŠKO Václav: Neumlčená, Kronika katolické církve po druhé světové válce, díl 1., Zvon, Praha 1990
- = VAŠKO Václav, Dům na skále, Církev zkoušená, díl 1., Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vidří 2007
- = VAŠKO Václav: Dům na skále, Církev bojující, díl 2., Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vidří 2007
- = VLČEK Pavel, SOMMER Petr, FOLTÝN Dušan: Encyklopedie českých klášterů, heslo Most, Libri 2002
- = VÝŠEK Ivan / MYŠIČKA Martin: Správa města Mostu v průběhu staletí, Statutární město Most 2005